

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Bc. Julián Orlický

Slovenský nacionalizmus očami slovenskej historiografie

Olomouc 2018

vedúci práce: doc. PhDr. Karel KONEČNÝ, CSc.

Prehlásenie:

Prehlasuje, že som vypracoval túto diplomovú prácu na tému *Slovenský nacionalizmus očami slovenskej historiografie* vypracoval samostatne pod odborným dohľadom vedúceho diplomové práce vedúci práce doc. PhDr. Karel Konečný, CSc. a uviedol som všetky použité podklady a literatúru.

V Olomouci dňa .....

Podpis .....

Pod'akovanie:

Chcel by som pod'akovať vedúcemu diplomové práce pánovi doc. PhDr. Karlovi Konečnému, CSc., za to, že mi poskytol cenné pripomienky a rady, ktoré mi pomohli pri vypracovaní tejto práce.

Obsah

Úvod	5
1. Teoretické vymedzenie pojmov	6
1.1 Definícia národa	6
1.2 Vnímanie a vymedzenie pojmu národ	11
1.3 Nacionalizmus	13
1.4 Nacionalizmus v aktuálnom európskom kontexte	18
2. Nacionalistická interpretácia slovenských dejín	20
2.1 Nacionalistická interpretácia starších slovenských dejín do začiatku 19. stor.	20
2.2 Nacionalistická interpretácia dejín počas maďarizácie až do roku 1918	24
2.3 Nacionalizmus a jeho vplyv na slovenskú politiku a interpretáciu dejinných udalostí v rokoch 1918 – 1938	28
2.4 Nacionalizmus a jeho vplyv na slovenskú politiku a interpretáciu dejinných udalostí v rokoch 1938 – 1945	37
3. Historiografia viažuca sa k slovenskému nacionalizmu	42
3.1 Historiografia o slovensko-maďarskom etnickom konflikte	44
3.2 Historiografia o formovaní slovenského národa v Československu	55
3.3 Historiografia o Prvej slovenskej republike	58
3.4 Nacionalizmus v aktuálnom slovenskom kontexte	69
3.5 Zhodnotenie slovenskej historiografie viažucej sa k slovenskému nacionalizmu	72
Záver	75
Pramene a literatúra	77
Zoznam elektronických zdrojov	81
Zoznam skratiek	84
Zoznam príloh	85
Prílohy	86
Anotácia	90

Úvod

Cieľom tejto práce je zhodnotiť slovenskú historiografiu, ktorá sa dotýka slovenského nacionalizmu, vzniku, vývoja a formovania slovenskej národnej identity od začiatkov národného obrodzenia koncom 18. stor. až po zánik Slovenského štátu v roku 1945. Práca bude sondou do najdôležitejších publikácií sekundárnej literatúry, monografií, prípadne zborníkov, ktoré spracúvajú a syntetizujú primárne pramene viažuce sa k nacionalistickej problematike. Cieľom bude analyzovať obsah jednotlivých vybraných publikácií, ich prácu s prameňmi, zhodnotiť ich prácu s faktami, štýl, odbornosť a objektivitu.

Prvé kapitoly budú obsahovať teoretické vymedzenie pojmov viažucich sa k diplomovej práci a to národa a nacionalizmu. Za základ definície pre národ bola zvolená slovenská publikácia od jedného z ideológov slovenského nacionalizmu, Maximiliána Chladného-Hánoša *Láska k národu*, pridružené sú aj iné pohľady tento pojem. Mnohoznačný pojem nacionalizmu bol primárne uchopený skrz názory filozofa a sociológa Ernesta Gellnera, ale tak isto sú k tomuto stanovisku pridružené aj iné názory dokresľujúce problematiku. Nasledujúca kapitola bude stručne načrtať pôsobenie nacionalistických politických zoskupení v európskych štátoch v 1. dekáde 21. storočia. Budú vymenované najvýznamnejšie politické sily a bližšie charakterizované ich politické ciele.

Práca sa ďalej bude zaoberať vybranými kapitolami zo slovenských dejín od príchodu slovanských predkov do stredoeurópskeho geografického priestoru až po koniec Druhej svetovej vojny. Dôraz sa bude klásť na tie historické témy, ktoré sú významné pre neskoršie formovanie slovenskej identity, národno-emancipačný proces a nacionalistickú propagandu. Týmito témami sú Veľká Morava, Cyrilo-metodské dedičstvo, kodifikácia spisovného jazyka, revolučný rok 1848, maďarizačný útlak, vznik Československa, pôsobenie čechoslovakizmu, boj za autonómiu slovenskej krajiny, vznik, význam a charakter Slovenského štátu.

V ďalšej kapitole sa bude rozoberať základné smerovanie slovenskej historiografie v interpretácií historických udalostí poznačených slovenským nacionalizmom. Popíše sa rozdiel a ideové východiská exilovej a domácej historiografickej školy, vplyv vierovyznania uvedú sa jej kľúčoví predstavitelia. Na ďalších stránkach sa bude nachádzať rozbor konkrétnych dejepiseckých publikácií podľa chronologického členenia od starších dejín až po novšie dejiny. Po analýze sekundárnej literatúry bude nasledovať stručný rozbor subjektov hlásiacich sa k slovenskému nacionalizmu pôsobiacich na slovenskej politickej scéne, konkrétne Slovenskej národnej strany a Ľudovej strany Naše Slovensko. Na záver sa celkovo, súhrnne zhodnotí slovenská historiografia zaoberajúca sa slovenským nacionalizmom.

1. Teoretické vymedzenie pojmov

1.1 Definícia národa

Ideológia nacionalizmu a pojmov, ktoré sa k nej bezprostredne viažu, nie je presne a jednoznačne definovaná. V európskom civilizačnom časopriestore taktiež neexistuje konsenzus kto a čo tvorí predmet nacionalistickej ideológie, národ. Jedným z základných pojmov politických a spoločenských dejín raného novoveku, dlhého 19. stor. 20. stor. a najnovších dejín vychádza z stredovekého latinského „*natio*“. Analýza najaktuálnejších politických a spoločenských procesov sa do značnej miery opiera túto pomerne starú terminológiu. Spoločným jazykovým koreňom národa je lat. „*natio*“, ale v rozličných jazykoch má tento pojem odlišný význam.¹

Ďalším základným pojmom je etnikum, etnicita vychádzajúce z gréckeho slova „*ethnos*“, národ ako skupina charakterizovaná spoločným pôvodom. Americkí sociológovia však znejasnili tento pojem tým, že ho začali používať ako označenie hocijakej rozlišiteľnej menšiny, náboženskej, jazykovej, kultúrnej, konfesionalnej. Americký sociológ E. Michael Jones vo svojej polemike o nacionalizme definuje svoju etnickú identitu ako americký katolík.² Max Weber na druhej strane vníma etniká ako sociálne skupiny majúce subjektívne presvedčenie o svojej príbuznosti.³

Spoločenstvo, ktoré má potenciál stať sa národom, ale toto presvedčenie zatiaľ nevyjadriло, neuvedomilo si ho, je iba etnickou skupinou opísateľnou, kategorizovateľnou z vonka antropológmi. Spoločenstvo, ktoré je však národom, sa musí definovať samé od seba. Medzi hlavné atribúty etnického spoločenstva patrí vlastné pomenovanie pre kolektív, mýtus o spoločnom pôvode, zdieľaná historická pamäť, aspoň jeden alebo viacej odlišných kultúrnych prvkov, spojitosť s určitým vymedzeným územím, krajinou, pocit vzájomnej solidarity vo vnútri významnej časti populácie.⁴

Z rozličných pokusov a definícií národa je zrejmé, že tento sa skladá z množstva zložiek, ktoré nemožno opomenúť, ktoré ale zároveň samé o sebe nevyplňajú celú hĺbku a rozmer pojmu národ. Týmito vonkajšími objektívnymi znakmi sú štátna príslušnosť, spoločný jazyk, fyzický,

---

¹ HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. s. 16

² JONES, Eugene Michael. Ethnos Needs Logos. s. 6

³ HROCH, Miroslav. Pohledy na národ a nacionalismus. s. 160

⁴ Tam tiež s. 272

genetický pôvod, antropologický typ, charakteristické telesné proporcie, spoločný dejinný osud, zdieľané zvyky, obyčaje, folklór.

V štátoch západnej Európy dochádza k stotožňovaniu etnicity „*nation*“, „*la nazione*“ a vlastnosti prináležiacej národu „*nationalité*“ s štátnou príslušnosťou, čo spôsobovalo v ešte na zač. 20. stor. problémy prisťahovaným cudzincom z východnej Európy, ktorí boli úradmi napr. na hlasovacích lístkoch vedení ako Maďari, hoci ich identita bola celkom iná.⁵ Štátna príslušnosť sa môže, ale pomerne často sa nestotožňuje s národnosťou. Výskum z roku 1971 na 132 štátoch ukázal, že iba 12 štátov možno označiť za národné štáty, teda štáty so zanedbateľným podielom cudzincov, ďalej len 25 štátov vykazovalo vyše 90% podiel príslušníkov jedného národa, zároveň však obsahujúce významnú menšinu. Ak národ definujeme ako sociálnu skupinu ľudí spojnú jednou a tou istou národnosťou, je potrebné definovať národnosť, jej esenciu, t.j. podstatu.

Nemecký filozof Johann Gottfried von Herder prehlásil, že človek, hovoriaci cudzím jazykom žije umelým životom a odcudzuje sa prirodzeným zdrojom inšpirácie. Johann Gottlieb Fichte dokonca napádal samotnú prítomnosť slov cudzieho pôvodu v materinskom jazyku človeka.⁶ Napriek tomu jazyk nie je určujúcim pojmom národnosti. Vysoko súdržná židovská komunita nehovorí jedným jazykom, jestvuje rozdielnosť Írov a Angličanov, rozličné skupiny latinsko-amerických indiánov spoločný španielsky alebo portugalský jazyk tiež nediferencuje. Spoločný fyzický, genetický pôvod tiež nie je pre národnosť určujúci. V stredoeurópskom historickom kontexte sťahovania národov, staromaďarských, tatárskych, nemeckých, valašských a iných kolonizácií je vylúčené hovoriť o komkoľvek, že má tzv. „čistý“ homogénny etnický pôvod, všetky skupiny nárokové si na takýto status obsahujú niekoľko genetických línií.

Veľké štáty západnej Európy, Francúzsko, Nemecko, Anglicko a Španielsko nemajú etnický homogénny obyvateľstvo. Francúzi majú výrazne heterogénny galsko-románsky a keltský pôvod. Nemecko prechádzalo postupne tisícročným procesom etnogenézy, na ktorom sa podľa Hegela v rozhodujúcej miere podieľalo kresťanstvo, ktoré zjednotilo stovky nejednotných germánskych kmeňov, napr. Teutónov a Svébov⁷ do postupne jednotiacého a upevňujúceho sa celku.

---

⁵ CHLADNÝ-HÁNOŠ, Maximilán. Láska k národu. s. 23

⁶ HROCH, Miroslav. Pohledy na národ a nacionalismus. s. 101

⁷ JONES, Eugene Michael. Ethnos Needs Logos. s. 15

Podľa Hánoša každý národ má svoj rozoznateľný antropologický typ, telesné proporcie a stavbu tela. Mnohí Angličania sú nápadití podlhovastými lebkami vyššou telesnou výškou, chudšou postavou, naopak Poliaci sú oproti nim plnšej postavy, menších a oblejších lebiek. Teoreticky je možné, že časom sa u každého národa vyvinie jedinečný antropologický typ, ak sa budú jeho členovia sobášiť len medzi sebou a nezasiahnu rušivé migračné vplyvy z vonka.⁸ Individuálny prieskum jednotlivcov prináležiacich k národu však prináša poznanie, že jednoznačný ani prevažný antropologický typ nie je určujúci, diferenciácia telesných znakov je príliš široká. Jestvuje veľké množstvo zmiešaných prechodných typov, naopak je možné nájsť ľudí s celkom odlišným antropologickým typom stotožnených s inou národnosťou. Preto ani fyzické znaky nie sú pre potreby záväznej definície relevantné.

Spoločný dejinný osud, zdieľanie spoločných dejín a z neho prameniaci pocit spolupatričnosti v mnohých prípadoch formoval a zjednocoval ľudí do vyšších sociálnych skupín zahŕňajúcich väčšie množstvo osôb. Mýtus tisícročného maďarského útlaku pestovaný v polovici 19. stor. štúrovskými básnikmi, jazykovedcami, politickými činiteľmi mal pomôcť prebudiť v pasívnych slovenských masách vyšší záujem o proces národného obrodovania. Akokoľvek výrazne prítomnosť dejinných mýtov hýbala európskymi dejinami, nemožno ich označiť za úplný a výlučný atribút národnosti. Národy, resp. akékoľvek iné sociálne skupiny, triedy, stavy sami o sebe nie sú hýbateľmi dejín. Iba štátne zriadenia, či už kmeňové zväzy, monarchie, republiky a ich mocenský aparát bezprostredne koná a tvorí tak dejiny.

V stredoeurópskom priestore jestvovala monarchia, ku ktorej mali rozličné etnické a sociálne skupiny silno diferencovaný vzťah, niektoré sa výrazne stotožňovali s vládnucou mocou, resp. jej panovníckym rodom, iné mali k nej chladný a odmeraný vzťah, ďalšie vyložene negatívny. Tieto postoje sa navyše menili súbežne s dynastickými obmenami, dobovými záujmami jednotlivých spoločenských vrstiev obyvateľstva. K dejinám jedného štátneho útvaru ako reálneho činiteľa dejín neprináleží jedna národnosť a preto napriek tomu, že etnické sociálne skupiny sa stotožňujú s určitými historickými udalosťami alebo epochami ako míľnikmi ich procesu etnogenézy. Zdieľanie spoločných dejín nie je výlučnou vlastnosťou národnosti a teda ani národa.

Zvyky a obyčaje akými sú folklór, ľudová hudba, kroje, literatúra sú síce vlastné mnohým národom, napriek tomu z dôvodu ťažko badateľných, plynulých prechodov, takmer nerozoznateľných rozdielov medzi jednotlivými obyčajmi a hranicami etník, národov a štátov

---

⁸ CHLADNÝ-HÁNOŠ, Maximilián. Láska k národu. s. 55

nemôžu slúžiť ako prvok určujúci národnosť. Navyše mnohí príslušníci etnika prejavujúci svoje národné uvedomenie často pochádzajúci a žijúci v mestách nenosia ľudové kroje a nedodržiavajú ľudové zvyky, napriek tomu sa považujú za príslušníkov svojho národa a vymedzujú sa voči svojim susedom.⁹

Hánoš dospel k záveru, že definovanie etnicity ako podmienky k definovaniu národa výlučne skrze vonkajšie objektívne rozlišovacie znaky nie je možné. Preto sa obrátil k subjektu, k človeku, ktorý sa za príslušníka určitého národa vyhlasuje. Subjektívny postoj jednotlivca k národnej príslušnosti a kolektívne prejavená vôľa existovať tvorí spolu s aspoň čiastočným prienikom s vonkajšími objektívnymi vlastnosťami národnosť a sociálna skupina s jednotnou národnosťou sa nazýva národom. Národnosť je súhrou objektívnych a subjektívnych znakov.¹⁰ Čistý akt vôle sám o sebe, nesprevádzaný iným spojovacím znakom s ostatnými príslušníkmi národa nevytvorí jednotlivcovi želanú národnú identitu. Národné povedomie síce je vecou subjektívneho úkonu, ale je závislé aspoň od niektorých vyššie vymenovaných objektívnych zložiek.

Vôľový akt jednotlivca býva obvykle dobrovoľný, vychádzajúci zo sympatii človeka k danému spoločenstvu, v istých prípadoch však môže byť vykonaný pod vonkajším nátlakom alebo zo zisťných pohnútok osobného, pracovného, kariérneho a mocenského vzostupu na spoločenskom rebríčku. V takýchto prípadoch sa však človek stáva príslušníkom národa len navonok, ale v skutočnosti do neho nepatrí. Človek, ktorý vedome odmietne byť súčasťou akéhokoľvek národa ako kultúrneho spoločenstva alebo sa nechce rozhodnúť, stáva sa kozmopolitom.¹¹

Bohatstvo, množstvo a hodnota vonkajších objektívnych znakov, jazyka, dejín, zvykov, tradícií a obyčajov nie je vždy rozhodujúcim činiteľom konštituovania národa. Sú ľudské spoločenstvá, kraje, regióny, vyššie územné celky, spolkové republiky, ktoré síce majú diferencované vonkajšie znaky, ale skrze absenciu vôľového aktu tvoriť samostatný národ ho netvorí, napr. Bavori, Sasi a pravdepodobne aj Moravania.

Počiatky utvárania európskych národov, vývoj ich jazykov, územia, kultúry, inštitúcií, etnického zloženia môžeme prirovnáť k národnej prehistórii, toto formovanie však nie je priamočiarym vývojom, uvedomelým procesom ktorý smeroval k vopred známemu cieľu, teda

---

⁹ANDERSON, Benedict R. O'G. Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu. s. 145

¹⁰CHLADNÝ-HÁNOŠ, Maximilián. Láska k národu. s. 32

¹¹ Tam tiež s. 37

k suverénnemu národnému štátu. Štát ako dobrovoľne prijatý alebo nedobrovoľne prijatý vykonávateľ moci na určitom vymedzenom území môže národy tvoriť viacerými spôsobmi.

Jedna možnosť je, že štát združuje etniká kultúrne nediferencované, nevedomé svojich odlišností a rozdielov, stiera rozdiely medzi nimi, zosúladzuje vzájomné protiklady, dodáva jednotiacemu ducha skrze výchovu, školstvo a byrokratický aparát. Hegel tento proces premeny nejednotných kmeňových spoločností na nový národ skrze *logos* nazýva pojmom *Aufhebung*, pozdvihovanie, zušľachtovanie, skultúrnenie.¹² Filozofický pojem *logos* v tomto prípade má význam slovo, idea, viera, učenie a vedenie.

V inom prípade štát z pomedzí etník vyvolí jedno, už vedome vymedzené proti ostatným a za pomoci nátlaku, až násilia vnucuje ostatným etnickým skupinám národnosť tohto privilegovaného národa. Politika štátu môže viesť k etnocíde, teda k odstráneniu kultúry, ducha a etnického alebo národného povedomia z mysle a pamäte jednotlivcov z istého etnika alebo národa. Krajným variantom je genocída, ktorá zahŕňa duchovnú aj fyzickú likvidáciu príslušníkov jedného národa.

---

¹² HEGEL, G.W.F. Filozofia dejín. s. 22.

1.2 Vnímanie a vymedzenie pojmu národ

Všetky štúdie o nacionalizme sa na začiatku stretajú s ťažkosťami. Anton Messinec S. J. píšuci sériu článkov o národe, národovectve a štáte tvrdí, že v týchto pojmoch panuje „nerozuzliteľný chaos.“¹³ Benedikt Anderson vníma v tejto problematike niekoľko paradoxov. Medzi tie patrí nesúlad vnímania veku národa očami nacionalisticky angažovaných ideológov a politikov, ktorí akcentujú jeho starobylosť a pôvodnosť a očami historikov, ktorí prinášajú poznatky podčiarkujúce ich relatívnu modernosť.

Ďalším paradoxom je univerzálnosť tohto socio-kultúrneho pojmu naprieč všetkými ľudskými spoločnosťami. Každý by mal mať, môže mať, mal by chcieť identifikovať sa s určitou národnosťou, ale prejavy tohto identifikovania sú neprekonateľne špecifické až individuálne. Ďalším rozdielom je veľký vplyv, ktorým nacionalizmus označil európske a neeurópske dejiny, naďalej ovplyvňuje aktuálne politické dianie a oproti tomu kontrastná vágnosť, nejednoznačnosť a nesúdržnosť jeho teoretických formulácií.¹⁴

Podľa Andersona, vplyvnej nacionalistickej ideológii chýba teoretik, ktorý by schopnosťou spísať, analyzovať a syntetizovať poznatky o národe, národnosti a nacionalizme zodpovedal významu Marxa, Hobbesa, Tocquevilla a iných ideológov. Na tento fakt v rámci polemiky s veľkou obľubou poukazujú zástancovia internacionalizmu alebo kozmopolitizmu. Podľa Hánoša táto neistota o skutočnom pôvode národa privádza bádateľov k záveru, že podstata tohto pojmu je neúplná, v každom prípade si vyžaduje doplnenie špecifickými rozdielmi. Pri jednom národe by bol konštitutívnym prvkom podľa tohto postoja jazyk, pri inom spoločný pôvod, blízke príbuzenstvo, pri ďalšom kultúra a spoločné dejiny a pod. Z toho vyplýva, že jednotná podstata národa vôbec nejestvuje a prípad od prípadu sa mení.

Výskum tejto problematiky by potom nemal závisieť na objektívnom poznaní, ale na osobnom presvedčení prameniacom z individuálnych pohnútok, či vnútorného hlasu svedomia. Ak však má byť nacionalizmus jasne vymedzeným mravným princípom, ideológiou určenou pre celý svet či v kontexte našej práce pre európsky civilizačný okruh ako tvrdia mnohí nacionalisti pôsobiaci v politike¹⁵, objektívna definícia národa, resp. aspoň teoretický pokus o ňu je nutný.

---

¹³ CHLADNÝ-HÁNOŠ, Maximilián. Láska k národu. s. 22

¹⁴ ANDERSON, Benedict R. O'G. Představy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu. s. 21

¹⁵ Národný front Marine Le-Penovej, UKIP Nigela Farragea, nemecká AFD, Švédski demokrati, Slovenská národná strana - SNS, Ľudová strana Naše Slovensko – ĽSNS.

Od 19. stor. sa prístupy k snahám o kategorizovanie, sociologické vymedzenie pojmu národ dajú rozdeliť do dvoch skupín. Prvý prúd publikujúci približne od 70tych rokov 19. stor. sa snažil zdefinovať národ podľa vonkajších, empiricky merateľných objektívnych znakov alebo charakteristických rysov. Pre stredoeurópske prostredie bolo typické, že na prvé miesto sa ako vymedzovací faktor kládli a kombinovali kultúrne a jazykové prvky, v niektorých prípadoch sa začalo uvažovať aj v biologických kategóriách „spoločnej krvi.“ Začiatkom 20. stor. však už boli tieto názory postupne prekonávané poznáním, že ani samostatný vonkajší znak, ani súbor vonkajších znakov na univerzálnu charakteristiku národa nepostačuje. Druhý ideový prúd charakterizoval národ ako subjektívnu sociálnu kategóriu, do ktorej človek vstupuje alebo z nej vystupuje podľa svojho vlastného rozhodnutia.

Na začiatku 20. stor. vznikali definície veľmi podobné tej Hánošovej, ktorá je syntézou oboch prúdov. Podľa nej národ môže vzniknúť len ako prienik aspoň časti vonkajších objektívnych znakov a aspoň vnútorne deklarovanej vôle človeka. Nemecko-český historik pôsobiaci počas 20. stor. Eugen Lemberg prijal tézu, že žiaden vonkajší rozpoznávací znak nemôže byť absolutizovaný ako záväzný pre všetky národy a preto sú všetky zameniteľné. Nacionálny cit nevyhnutný pre praktický život národa definoval ako „*intenzívnu oddanosť nadosobnej inštancii.*“ Na definícii národa ako spoločenstva ľudí so spoločnými objektívnymi rozlišovacími znakmi a subjektívnou vôľou toto spoločenstvo tvoriť sa nezhodnú všetci bádatelia, ale napriek tomu predstavuje jeden z hlavných prístupov k tejto diferencovanej problematike.

1.3 Nacionalizmus

Pre plné uchopenie problematiky nacionalizmu v súčasnosti je nutné zadefinovať a vymedziť pojmy nacionalizmus, národovectvo, vlastenectvo a patriotizmus. Po obsahovej stránke sú pojmy národovectvo a nacionalizmus totožné podobne ako aj patriotizmus a vlastenectvo. Nacionalizmus podľa Hánoša je láska k národu, vlastenectvo je láskou k vlasti.¹⁶ E. Lemberg ho označil za spájajúcu a integračnú silu, ktorá počas celých historických epoch prevažovala nad väčšinou obdobných spoločenských síl, napr. nad vierou, spoločenskou triedou a rodinou.

Predmetom záujmu nacionalizmu, resp. záujmu synonymického termínu národovectvo, je národ, snaha udržať jeho existenciu, zachovať jeho dedičstvo, zveľadiť ho a získať mu česť v očiach iných národov. Predmetom vlastenectva je vlasť, krajina, v ktorej človek prežil väčšinu svojho života alebo je územím národa, ku ktorému sa vlastným aktom vôle pridružil. Sympatie k vlasti však nevznikajú len skrze jej fyzicko-geografické prírodné pomery, ale aj skrze jej tvárnenie ľudskými artefaktami, produktami ľudskej činnosti. Predmety nacionalizmu a vlastenectva sú úzko spojené, ale úplne sa nestotožňujú. Vlastenectvo je primárne orientované na krajinu alebo štát, na spoločnosť sa pozerá skrze občiansky princíp, národovectvo má tendenciu vyzdvihovať príslušníkov vlastného národa, ktorých skupina sa spravidla plne nekryje so všetkými občanmi daného štátu.

V európskom intelektuálnom prostredí sa k nacionalistickej terminologickej problematike do roku 1945 pristupovalo častokrát apologeticky, vedci skúmajúci túto problematiku boli veľa razi politicky angažovaní v obhajovaní svojich nacionalistických doktrín. K. Deutsch v 50tych rokoch 20. stor. nacionalizmus definoval ako uprednostňovanie záujmov národa a jeho členov pred konkurenčnými záujmami všetkých cudzincov a to vo svete sociálnej mobility a ekonomickej súťaže, v ktorom prevládajú hodnoty bohatstva, moci a prestíže.¹⁷ E. Lemberg ešte v roku 1964 vo svojej práci o psychológii nacionalizmu tvrdil, že pre tento fenomén je typická etická ambivalencia, oddanosť národu môže priniesť skutky hrdinstva a obeti, ale aj zločiny a fanatizmus.¹⁸

Etnocentrizmus, teda uprednostňovanie jednej sociálnej skupiny a izolácia, podriadenie ostatných, nepovažoval Lemberg za psychický a morálny defekt, ktorý by bolo a priori správne odstrániť, pretože predsudky, stereotypy vymedzovanie sú základným princípom tvorby skupín

---

¹⁶ CHLADNÝ-HÁNOŠ, Maximilián. Láska k národu. s. 51

¹⁷ HROCH, M.: Pohledy na národ a nacionalismus. s. 55

¹⁸ Tam tiež s. 78

všeobecne, otázkou môže byť ich miera. Podobne ako Hánoš aj Lemberg dochádza k názoru, že láska k vlastnej skupine, pokiaľ sa nespreneveruje mravnému rádu, nemôže viesť k zaslepenej a bezhraničnej oddanosti, k šovinizmu.

Výskumníci z multietnických USA nahliadali na nacionalizmus z odmeranejšej perspektívy. M. S. Handmann rozlišoval nacionalizmus utláčaných národov, akými boli napr. nemaďarské menšiny v Uhorsku po rakúsko-maďarskom vyrovnaní 1867, Íri, Poliaci, ďalej nacionalizmus iredentistický usilujúci sa o pripojenie územia národa obsadených alebo okupovaných cudzími štátmi obývaných príslušníkmi vlastného národa. Tento je typický napr. pre Srbsko alebo Taliansko a tretí typ nacionalizmu (napr. francúzsky) popísal ako prestížny, posilňujúci národnú hrdosť a sebauvedomenie.

Carlton Hayes (pravdepodobne determinovaný kozmopolitnými hodnotami severoamerickej spoločnosti) definoval nacionalizmus ako hrdé vychvaľovačné zmýšľanie o vlastnom národe sprevádzané nepriateľským postojom k iným národom.¹⁹ Neskôr tento pojem definoval neutrálnejšie a širšie ako „zlúčenie patriotizmu a uvedomovania si národnosti.“ Ďalej rozdelil druhy nacionalizmu podľa prívlastkov na humanistický (J. J. Rousseau) jakobínsky (M. Robespierre), liberálny (G. Mazziny), tradicionalistický (nemeckí romantici – J. G. Fichte, F. Schegel), integrálny (pre nacizmus M. H. Boehm, fašizmus B. Mussolini).

Po roku 1945 sa však do popredia dostávali názory kritické voči politickým teóriám nacionalizmu. Politologička Hana Arendtová vníma nacionalizmus ako ideológiu v mene ktorej národ dobyl štát a premenil všetky jeho zákonodarné a výkonné inštitúcie na prostriedky slúžiace blahu národa. Moderný nacionalizmus to využíva na územnú expanziu a takmer vždy toto prelínanie sa štátu a národa viedlo k výbojnej politike rozširujúcej moc štátu, teda k imperializmu.²⁰ Tradičné miesto náboženstva si vďaka liberálnemu individualizmu uzurpoval národ, ktorý predstavoval ochranu atomizovanej spoločnosti skrze centralizovanú a monopolnú štátnu moc. Národný štát podriadením individuality človeka a pohltením jeho individuality sa stáva totalitným, nacionalizmus sa mení na fašizmus.

Ernst Gellner definoval nacionalizmus ako politický princíp, ktorý z kultúrnej, jazykovej podobnosti činí fundamentálne sociálne puto. Nacionalizmus vymedzuje územie, na ktorom žijú príslušníci ním vytvoreného národa a usiluje sa o to, aby mocenské pozície

---

¹⁹ HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. s. 20

²⁰ PROFANT, Martin. Národ a občanství s. 184

v centralizovaných inštitúciách takéhoto štátu obsadzovali členovia národnej kultúry. Štát ani nacionalizmus však nie sú ani univerzálne, teda vyskytujúce sa v celosvetovom meradle a nie sú ani večné, teda objavujúce sa naprieč celými ľudskými dejinami.²¹ Iba kultúra a sociálna organizácia sa vyskytuje vo všetkých kútoch sveta a vo všetkých etapách vývoja ľudskej civilizácie. Nacionalisti podľa Gellnera len neradi prijímajú tento fakt a vysvetľujú ho spánkom národa a jeho nacionalizmu, ktorý musí byť prebudený, aby naplnil svoj zmysel a účel.

Nacionalizmus nie je nutnou súčasťou ľudskej existencie, na druhej strane nie je ani úplne náhodným umelým výmyslom. Nacionalizmus je pravdepodobným údelom niektorých ľudských spoločností a zároveň nepravdepodobným u mnohých iných. Gellner rozlišuje tri socioekonomické fázy vývoja spoločnosti – lovecko-zberačskú, poľnohospodársku a vedecko-priemyselnú. Lovecké tupy alebo kočovnícke kmene boli príliš málopočetné na to, aby sa medzi ich príslušníkmi mohla otázka nacionalizmu vôbec objaviť.

Pokročilejšia poľnohospodárska spoločnosť vytvára centralizovanú hierarchicky štruktúrovanú spoločnosť. Jej jednotlivci však prejavujú len marginálny záujem o združovanie sa do kultúrne-etnicky homogénnych útvarov, prípadne o prihliadanie na kultúrnu podobnosť. Naopak venujú intenzívnu pozornosť svojmu statusu v mocenskej hierarchii, aby si zabezpečili čo najširší prístup k potravinovej produkcii, prípadne k pôde. Tá je kvôli relatívnej technologickej stabilite neumožňujúcej zásadne zvýšiť výnosy u poľnohospodárskych civilizácií relatívne limitovaným zdrojom.

Korene nacionalizmu nachádza Gellner v modernej industriálnej spoločnosti, ktorá sa od ostatných odlišuje princípom ekonomického rastu, výrazným zvýšením sociálnej mobility, ktorá závisí nie na dedičnosti postavenia, ale na schopnostiach jednotlivca.²² Členovia industriálnej spoločnosti sú vo vzťahu k centru priamo bez členstva v sociálnych podskupinách. Združenia existujúce vo vnútri takéhoto štátu na rozdiel od nemajú nad svojimi členmi žiadnu právnu moc, sú nepovinné a nestále.

V poľnohospodárskej spoločnosti mala rozhodujúci význam hrubá jednoduchá sila ľudských rúk, v priemyselnej je prevažná väčšina práce sofistikovanejšia, vyžaduje pokročilú gramotnosť a komunikačné zručnosti. Industrializácia vytvára v rámci jedného štátneho celku jednotnú kultúru a tá umožňuje konštituovanie národa a nacionalizmu. Do značnej miery k tomu

---

²¹ GELLNER, Ernest André. Nacionalismus. s. 19

²² Tam tiež s. 41

dopomohol anti-racionalistický a anti-osvietenský romantizmus, vyzdvihujúci partikulárny cit nad univerzálnym rozumom.²³

Vojnové zločiny plynúce zo šovinizmu ovplyvnili celú európsku spoločnosť, zdiskreditovali nacionalistickú ideológiu a stáli za jej prevažne negatívnym vnímaním v odbornom diskurze. S rastúcim kriticismom opúšťali primordionalistické stanoviská o tom, že národ je kategóriou jestvujúcou od úsvitu dejín vyšších sociálnych spoločností. Postupne sa vytrácala snaha definovať národ výlučne skrze vonkajšie objektívne znaky, diskurz sa prikláňal k téze, že jestvovanie národa je predovšetkým pozitívnym vôľovým aktom spoločnosti. Mnohí humanitní vedci vychádzajúci z marxistického internacionalizmu (E. Hobsbawn, B. Anderson a A. Giddens) vnímali nacionalizmus ako negatívny, spiatočnický, reakčný ľudský pud, ktorý je nutné prekonať.²⁴

Zjavná politická zaujatosť týchto postojov však viedla ďalších bádateľov k ich prepracovaniu, k dvojakému vnímaniu nacionalistických myšlienok a ich praktickej realizácie v minulosti. Dejiny 20. stor. sú totiž dokladom, že masové represálie a vyvražďovanie sa neodohrávali len v mene ideí národa, ale aj v pod vlajkou internacionálneho marxizmu a nemožno teda na národné cítenie zviest' zodpovednosť za všetky štátnou mocou organizované a spáchané násilné skutky. Závažnejší vplyv na hodnotenie, charakteristiku a celkové povedomie o nacionalizme než jeho príkre odsúdenie mal prístup, ktorý medzi nacionalistickými myšlienkami a skutkami rozlišoval.

Vo všeobecnosti sa prvotné vývojové štádium nacionalizmu, ktoré sa snaží o konštituovanie, obhajobu a oslobodenie národa javí pozitívnejšie ako jeho neskoršie štádium. V nich ideologizované národné cítenie dosiahne prvotný cieľ národnej suverenity, následne vedie expanzívnu, iredentistickú zahraničnú politiku a často krát na obsadených územiach voči etnickým menšinám praktikuje ten istý diskriminačný nátlak, voči ktorému sa v prvotnom štádiu vymedzovalo. Za hodnotiace kritérium nacionalizmov rozličných krajín – anglického, francúzskeho, nemeckého ruského, poľského, sa začal považovať ich prínos k rozvoju, prehĺbeniu demokracie, slobody a rovnosti, hodnôt prameniacych z myšlienok tzv. Veľkej francúzskej revolúcie.

---

²³ Tam tiež s. 86

²⁴ HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. s. 30

Hans Kohn definoval nacionalizmus ako „stav mysle“ politické presvedčenie, ktoré legitimuje, usmerňuje a orientuje lojalitu prevažnej väčšiny národa na národný štát, či v existujúci v skutočnosti alebo len v predstavách. Rozdelil ho do dvoch skupín. Pokrokový, otvorený nacionalizmus v západných štátoch, vo Veľkej Británii, Francúzsku (a tiež v USA) umožnil upevnenie liberalizmu, prispel k postupnému zavádzaniu a rozširovaniu slobôd, demokracie, občianskeho princípu rovnosti pred zákonom, sekularizmu a racionalizmu.²⁵ Východný, uzavretý tj. ruský, poľský a nemecký nacionalizmus predstavoval autoritatívne pojmie vládnutia, namiesto spoločnosti rovnoprávných občanov opierajúcich sa o rovnosť pred zákonom sa operovalo s „iracionálnou koncepciou ľudu“ ako kolektívneho konateľ'a v mene celého národa.²⁶

---

²⁵ Tam tiež s. 23

²⁶ Tam tiež

1.4 Nacionalizmus v aktuálnom európskom kontexte

Oživenie národného cítenia v prvej dekáde 21. stor. vyneslo na politickú scénu pestrú paletu občianskych združení, hnutí, spolkov a strán reprezentujúcich tento sociálny a kultúrny fenomén. Americký filozof Francis Fukuyama v 90tych rokoch po zrútení komunizmu v ZSSR a v štátoch RVHP hlásal koniec dejín²⁷, teda definitívne ideové víťazstvo liberálnej demokracie nad ostatnými formami spravovania vecí verejných, medzi ktoré idea národného štátu bez pochyb patrí.

Následky dlhotrvajúcej finančnej krízy z roku 2008, zvyšujúce sa zadlženie štátov a domácností, odpor voči globalizácii v európskom prostredí prítomný nesúhlasom s centralizáciou právomocí národných štátov inštitúciami nadnárodnej Európskej únie napovedá, že takýto koniec dejín je v súčasnom svete v nedohľadne. Desaťročia presadzovaný koncept občianskych spoločností vykazujúci atribút národnosti a etnickej identity do osobnej, neverejnej sféry človeka bol spochybnený naprieč hranicami európskych štátov v kontexte aktuálnej migračnej vlny. Táto kríza vzbudila obavy o zachovanie európskej civilizačnej a etnickej identity v perspektíve masového prisťahovalectva ľudí z iných kultúr, etník a náboženstiev.

Nacionalizmus sa participuje na súčasnom politickom, občianskom a kultúrnom živote väčšiny európskych štátov. Medzi jeho politické tézy v rozličnej miere prítomné v organizáciách naprieč európskymi štátmi patrí upevňovanie národného sebauvedomovania, národnej hrdosti, boj za maximálnu štátnu suverenitu, ideál národného štátu, negatívny postoj k politike Európskej únie, euroskepticizmus, konzervativizmus v otázkach morálky – podpora prarodinej politiky, odpor k inštitucionalizovaniu neheterosexuálnych vzťahov, snaha o obmedzenie umelých potratov, podpora rastu počtu príslušníkov vlastného národa, odmietanie imigrácie z neeurópskych krajín, negatívny postoj k islamu, odvolávanie sa na niektoré aspekty demokracie, na jej priamu formu, referendum.

Medzi najvýraznejšie takéto politické sily pôsobiace v druhej dekáde 21. stor. patrí francúzske *Národné zhromaždenie*, známe pod názvom *Národný Front*, nemecká *Alternatíva pre Nemecko*, britská *Strana nezávislosti Spojeného kráľovstva* a maďarské *Hnutie za lepšie Maďarsko*,

---

²⁷ Fukuyamov koniec dejín je predstava zahŕňajúca štáty na celom svete, ktoré prirodzene dospeli k implementácii liberálnej demokracie ako najlepšieho možného spôsobu riadenia spoločností. Konflikty, spory, aliancie a spojenectvá medzi takýmito štátmi síce budú jestvovať aj naďalej, ale už sa nebudú tvoriť na báze ideologickej odlišnosti politických systémov, naopak, všetky tieto štáty budú prehlbovať a zdokonaľovať svoje liberálnodemokratické princípy.

skrátene *Jobbik*. Vzťah k cudzím, neeurópskym etnikám, ktoré stáročia spoluutvárali históriu jednotlivých európskych národov, najme k Cigánom a Židom osciluje od neutrálneho rešpektu cez kritiku určitého správania reálne sa vyskytujúceho alebo prisudzovaného danej sociálnej skupine až po otvorenú neznášanlivosť na nemennom rasovom základe.

Býva tiež zastávaný anti-amerikanizmus, odpor voči neokonzervatívnej zahraničnej politike Spojených Štátov Amerických. Niektoré nacionalistické hnutie operujú s myšlienkami revízie povojnového usporiadania európskych hraníc, ich nacionalizmus zahŕňa územnú expanziu národného štátu, najvýznamnejšie hnutie, ktoré zastáva takéto názory je Hnutie za lepšie Maďarsko, skr. *Jobbik*.

Ďalšie takéto hnutia napr. v Škótsku, Katalánsku, Flámsku skryte alebo otvorene presadzujú separatizmus. Z ekonomického hľadiska u týchto hnutí prevažuje skôr ľavicový pohľad na úlohu štátu v riadení hospodárstva, protekcionizmus, ochrana domácej produkcie, identifikácia a ochrana národných produktov a výrobkov. Najvýraznejšie štátny etatizmus v hospodárstve propaguje Národný front Marine Le Pénovej.²⁸ Na druhej strane sú nacionalistické hnutia, ktoré sa hospodárskych otázkach profilujú pravicovo, až libertariánsky. Príkladom môžu byť britská strana UKIP alebo holandské hnutie Geerta Wildersa.

Kľúčovou témou nacionalistických hnutí je obava o osud, dokonca samotnú existenciu národa, spoločenstva ľudí, ktorých spája množina objektívnych znakov akými sú kultúra, zvyky, tradície, obyčaje, spoločne zdieľaná história, jazyk, určitá miera pokrvnej príbuznosti a subjektívnych vôľových úkonov, teda dobrovoľných rozhodnutí o príslušnosti ku týmto kolektívom. Nacionalisti veria, že národ predstavuje jedinečné kultúrne spoločenstvo, ktoré je hodné obrany, zachovania a rozvíjania.

---

²⁸ SANDFORD, Alasdair. What are Marine LePen's policies?

2. Nacionalistická interpretácia slovenských dejín

2.1 Nacionalistická interpretácia starších slovenských dejín do začiatku 19. stor.

Historicky je slovenský národno-emancipačný proces úzko previazaný s kresťanstvom, slovenský národ formovali príslušníci inteligencie, ktorá v značnej miere pozostávala z katolíckych kňazov a protestantských pastorov. Títo, ale aj dnešní ideológovia slovenského nacionalizmu majú tendenciu obhajovať, prípadne upevňovať legitimitu sebaurčenia slovenského národa vo vlastnom štáte skrze historické mýty.²⁹ Rozličnými historickými teóriami sa snažia dokázať existenciu starobylých etnických koreňov slovenského národa siahajúcich až do raného stredoveku k obdobiu Veľkomoravskej ríše a tak obhájiť opodstatnenosť existencie samostatnej Slovenskej republiky v súčasnosti.

Naviazanosť takmer celého národno-emancipačného procesu trvajúceho s prestávkami takmer 1000 rokov na kresťanstvo je odvodzovaná od prijatia tejto viery obyvateľstvom Veľkomoravskej ríše počas cyrilo-metodskej misie. Z ideí, že predkovia Slovákov počas raného stredoveku prijali kresťanstvo je väčšinou nacionalistických filozofov tiež odvodzovaná legitimita jeho existencie a národných práv. Cyrilo-metodské dedičstvo má byť dokladom kultúrnej a duchovnej vyspelosti Slovákov a významným duchovným odkazom pre okolité európske národy, zvlášť v ére postupujúcej sekularizácie spoločnosti.³⁰ Táto misia tiež spájaná s doloženým začiatkom písomnej kultúry slovanského obyvateľstva a teda úsvitu vyššej pokročilejšej civilizácie.

Na začiatku roku 2008 terajší predseda vlády Slovenskej republiky Róbert Fico vo svojom prejave k 15. výročiu existencie samostatného štátu presadzoval podporu rozumného štátneho historizmu. Pri tejto príležitosti okrem vyzdvihovania všeobecne prijímaných dejateľov a historických udalostí operoval s termínom *starí Slováci*.³¹ Vyvolal tak veľkú spoločenskú diskusiu a ostré reakcie opozičných médií, ktoré sú proti nacionalizmu naladené veľmi skepticky. Niektorí historici združenými v historickom ústave Matice slovenskej, napr. Matúš Kučera, Richard Marsina, Martin Homza, Milan S. Ďurica spoluvytvárali interpretáciu dejín,

---

²⁹ Balážová Jana. Mýtizácia dejín z pohľadu ideológie nacionalizmu. s. 736

³⁰ BLUBLOVÁ, Jana. Slávnosť sv. Cyrila a Metoda v Devíne.

³¹ GÁLIS, Tomáš. Fico historikom.

ktorá nahliada na etnogenézu Slovákov ako na pozitívny historický dej kontinuálne doložený od čias kniežat'a Pribinu.³²

Významný ideológ slovenského nacionalizmu a slovenskej štátnosti Štefan Polakovič takisto tvrdí, že protagonistami dejinných udalostí veľkomoravského kniežactva boli *starí Slováci*.³³ Polakovičova myšlienka slovenskosti Veľkomoravskej ríše stojí v ostrom kontraste so stanoviskom Historického ústavu Slovenskej Akadémie vied, ktorého výskumníci, napr. Dušan Kováč a Ján Steinhübel kladú začiatky etnogenézy Slovákov na podstatne neskoršie obdobie.

Podobné rozporuplné reakcie odbornej komunity a širšej verejnosti vyvolalo vytvorenie a osadenie sochy veľkomoravského panovníka Svätopluka (označeného za kráľa) na nádvorí Bratislavského hradu. Politická motivácia tohto kroku je zrejmá, pretože slávnostné odhalenie sa uskutočnilo len týždeň pred parlamentnými voľbami, v júni 2010. Po zmene vládnej garnitúry vznikol tlak na základe posudku komisie odborníkov pôsobiacich prevažne v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied na jej odstránenie. Okrem estetických nedostatkov jej vyčítali historické nepresnosti, najmä kontroverzné prisúdenie kráľovského titulu Svätoplukovi.

Zároveň však vzniklo stanovisko tzv. národných historikov z Slovenského historického ústavu a Historického odboru Matice slovenskej, na základe ktorého bol vtedy úradujúci liberálny predseda Národnej rady Slovenskej republiky Richard Sulík vyzvaný, aby zvážil ústavnosť svojej iniciatívy na odstránenie sochy Svätopluka, pretože v preambule ústavy sa Slovenská republika viaže na historické dedičstvo Veľkej Moravy.³⁴ V širšej reakcii túto historici vnímali snahu o odstránenie sochy, symbolu slovenskej samostatnosti a suverenity jeho štátneho územia, ako zneváženie dejín Slovákov a ich štátoprávneho snaženia.³⁵

Za úsilím o preukázanie autochtónnosti Slovákov možno vidieť snahu preukázať legitímnosť vzniku a existencie samostatnej Slovenskej republiky na území, ktoré historicky prináležalo Československu a Uhorskej monarchii. V odbornej historiografickej diskusii sa prelínali politické názory historikov s ich názormi na charakter slovenskej identity. Zástancovia osadenia sochy Svätopluka podporovali rozpad ČSFR a osamostatnenie Slovenska v roku 1993

---

³² MULÍK, Peter. Záslužná práca profesora Richarda Marsinu.

³³ POLAKOVIČ, Štefan. Naše Korene v základoch Európy. s. 105

³⁴ HRNKO, Anton. S T A N O V I S K O odbornej komisie pri Slovenskom historickom ústave a Historickom odbore Matice slovenskej k odhaleniu jazdeckej sochy kráľa Svätopluka umiestnenej na Čestnom nádvorí Bratislavského hradu.

³⁵ HRNKO, Anton. Ešte raz, o čo sa hrá pri Svätoplukovej soche.

a tí ktorí boli proti inštalácii sochy a na rozličnej úrovni sympatizovali s predchádzajúcim československým štátnym usporiadaním.³⁶ Najostrejšie sa tento spor vyhraňuje v interpretácii moderných dejín, ale personálne zastúpenie jednotlivých strán sporu sa podstatne nemení ani pri otázkach starších dejín.

Svätoplukovo a cyrilo-metodské kultúrno-duchovné dedičstvo sa v mýtiskej alebo objektívnej rovine stáva nástrojom slovenského emancipačného snaženia v rámci procesu rekatolizácie v 17. stor., v rámci ktorého tieto historické mýty zohrali významnú úlohu v šírení katolíckej viery. Možno z toho usudzovať, že v terajšej stavovskej spoločnosti museli mať tieto tradície silnú oporu medzi domácim obyvateľstvom. Na šírenie reformačných myšlienok slúžila kralická čeština, na katolícke misijné snaženie sa viacej využívali západné a stredoslovenské jazykové dialekty.³⁷

Medzi významné dejinné míľniky národného sebauvedomovania patrí kodifikácia spisovnej slovenčiny, jednotného jazyka pre postupne sa etablujúci národ. Prvý pokus o zavedenie tzv. bernolákovskej slovenčiny vychádzajúcej zo západoslovenských nárečí sa datuje do roku 1787, o jej vytvorenie sa zaslúžil katolícky kňaz Anton Bernolák. K druhej významnejšej reforme došlo v roku 1843 na fare v Hlbokom, kde sa Ľudovít Štúr, Michal Miloslav Hodža a Jozef Miloslav Hurban upravili doterajšiu podobu spisovného jazyka podľa stredoslovenského nárečia.

Od konca 18. stor. až do polovice 19. stor. bol jazyk predmetom sporu vnútorného sporu národných buditeľov. Protestantští myslitelia v prevažnej miere inklinovali k českému jazyku, biblickej češtine alebo slovakizovanej češtine, pretože to odpovedalo ich teórii československej kmeňovej jednoty. Vedúcou osobnosťou tohto názorového prúdu bol evanjelický farár a spisovateľ Ján Kollár, ktorý rozoznával štyri vetvy jednotného slovanského kmeňa: ruskú, poľskú, ilýrsku a československú.³⁸

Na druhej strane stáli tzv. bernolákovci na čele s katolíckym kňazom Antonom Bernolákom príslušníci katolíckej inteligencie, ktorí popri latinčine ako univerzálnom cirkevnom jazyku presadzovali slovenčinu, pretože uznávali koncepciu samostatného slovenského kmeňa. K nim sa neskôr pridali štúrovci zoskupení okolo evanjelika Ľudovíta Štúra. Kodifikovaný jazyk bol

---

³⁶ KŠIŇAN, Michal. Politika vs história ? Diskusia v slovenskej historiografii. s. 102

³⁷ HRNKO, Anton: Miesto Uhorska v historickom vedomí Slovákov.

³⁸ MATULA, Pavol. Českoslovakizmus na slovenských stredných školách. s. 3

vymedzujúcim činiteľom voči relatívne blízkeho českému národu a bol podmienkou jeho osamostatnenia.

Presadenie štúrovskej slovenčiny malo za následok výrazné zmenšenie počtu zástancov koncepcie etnicky jednotného československého národa a prispelo k vzdialeniu oboch národných hnutí.³⁹ Zároveň však čerstvo kodifikovaný jazyk musel vydržať nátlak maďarizácie, ktorá už od začiatku 19. stor. postupne zintenzívňovala svoje proti-slovenské pôsobenie. Historický proces postupného uzákonenia spisovnej verzie slovenského jazyka sa stáva nástrojom ideológie nacionalistov v politických sporoch o jazykové práva maďarskej etnickej menšiny, ktoré prebiehajú s prestávkami od roku 1993.⁴⁰

Na pozadí týchto sporov sú obojstranné obavy, niektorí príslušníci maďarskej menšiny vyjadrili znepokojenie nad obmedzovaním ich slobody prejavu v maďarskom materinskom jazyku a jazykový zákon z dielne Matice slovenskej⁴¹ alebo Slovenskej národnej strany chápali ako zbytočnú, bežný život obmedzujúcu šikanu. Na druhej strane možný obmedzený prístup k informáciám a komunikačná bariéra vstanúca z neznalosti maďarčiny u príslušníka slovenskej národnosti bývajúceho v obci alebo v regióne s maďarskou majoritou vyvoláva negatívne reminiscencie na maďarizačný útlak, ku ktorému objektívne dochádzalo v relatívne nedávnej minulosti. Slovenskí národovci zároveň tiež upozorňujú na zreteľné revizionistické tendencie zo strany istých príslušníkov maďarskej menšiny žijúcich na Slovensku, ale aj zo strany radikálnych nacionalistických subjektov pôsobiacich v Maďarsku.⁴²

---

³⁹ Tam tiež s. 4

⁴⁰ KALISKÝ-HRONSKÝ, Roman. Prečo L. Szigetimu v Štúrove prekáža socha I. Štúra.

⁴¹ „Poslaním Matice slovenskej je rozvíjať a upevňovať slovenské vlastenectvo, prebúdzat' a umocňovat' národné povedomie Slovákov i krajanov žijúcich v zahraničí, prehlbovat' vzťah občanov k slovenskej štátnosti. Prednostne získavat' slovakické dokumenty, zhromažďovat', spracúvat', uchovávat', ochraňovat' a sprístupňovat' národné kultúrne dedičstvo, robiť základný slovakistický výskum, zúčastňovat' sa na tvorbe a rozvoji miestnej a regionálnej kultúry.“

⁴² HANDŽÁRIK, Július. Maďarizácia pokračuje.

2.2 Nacionalistická interpretácia dejín počas maďarizácie až do roku 1918

Národnostné trenice v dovtedy relatívne pokojnej multietnickej habsburskej monarchii sa začali rozmáhať snahou osvietenského panovníka Jozefa II. zaviesť nemčinu ako spoločný úradný jazyk všetkých obyvateľov monarchie. Voči tomu sa ostro vymedzila maďarská šľachta, najprv bránením latinčiny a potom postupne presadzovaním maďarčiny ako štátneho jazyka pre uhorskú časť monarchie. Voči tomuto konceptu, ktorý stotožňoval maďarských a slovanských obyvateľov historického uhorského kráľovstva s maďarským národom sa postavili príslušníci nemaďarských etník – Slováci, Chorváti a Srbi.

Slovenský novinár a obranca národných práv Ambro Pietor však poukázal na to, že tvrdenie o 1000 ročnom uhorskom národe, ktorý má byť totožným s maďarským, je omyl.⁴³ Pri budovaní uhorského štátu zohrali veľkú úlohu niekdajšie veľkomoravské elity a tá časť staromaďarský elít, ktorá prežila porážku pri Lechu roku 955 a prijala kresťanstvo. Predkovia Slovákov žili na vyššom stupni civilizačného vývoja a starí Maďari od nich prevzali do svojej reči mnoho slov, ktoré súviseli s usadlým poľnohospodárskym životom a cirkevno-štátnou organizáciou spoločnosti.⁴⁴

Po zániku Veľkej Moravy na území obývanom slovenským etnikom pôsobila relatívne samostatná správna jednotka, Nitrianske kniežactvo. Stredoveká uhorská monarchia bola mnohonárodnostným útvarom, ktorý jazykovo spájala latinčina, pod pojmom „*gens*“ sa rozumel každý poddaný, pod pojmom „*nationes*“ všetky národnosti. Zákonník z roku 1608 ustanovoval, že pri obsadzovaní úradov platí rovnosť bez ohľadu na národnosť alebo náboženstvo, dôležitá bola príslušnosť ku konkrétnej feudálnej vrstve.

Slovenské národné obrodzenie do značnej miery vychádzalo z faktu uhorskej multietnicity pri obhajobe vlastného národno-emancipačného snaženia. Odkazovalo sa na veľkomoravské dedičstvo, ktoré malo dokazovať historicky staršie korene slovenského národa. Slovenský jezuita, otec kritickej slovenskej historiografie pôsobiaci na prelome 17. a 18. stor. Samuel Timon popísal vzťah starých Slovákov a Maďarov ako pohostinné prijatie kočovníkov v panónskej kotline a ich začlenenie do už predtým jestvujúcich sídel.

Táto koncepcia do istej miery odrážala dobovú obavu z tureckého nebezpečia, ktoré stmelilo domáce uhorské obyvateľstvo. Po odznení tureckých výbojných vojen sa maďarská šľachta

---

⁴³ PIETOR, Ambro: Nápor — odpor.

⁴⁴ HRNKO, Anton: Miesto Uhorska v historickom vedomí Slovákov.

postupne klonila k teórii podľa ktorej starí Maďari svoju ríšu dobyli a Slováci sú odsúdení na večné otroctvo. Počas 19. stor. sa pod vplyvom sporov medzi slovenskými a maďarskými vzdelancami o spoluúčasť na budovaní svätoštefanského kráľovstva začínajú Slováci odkláňať od uhorských dejín a viac sa upínať k starším veľkomoravským dejinám.

Poukazovalo sa na kultúrnu vyspelosť, spätosť veľkomoravského obyvateľstva s kresťanstvom a na nekultúrnosť a barbarstvo staromaďarských kočovníkov. Maďarské aristokratické elity od začiatku 19. stor. nerefletovali reálnu štruktúru a charakter uhorskej spoločnosti, ani fakt, že konštituovanie uhorského kráľovstva bolo výsledkom činnosti mnohých etníc. Počas 19. stor. stupňovali svoje častokrát násilné asimilačné snahy o etnickú unifikáciu monarchie, čo neskôr prispelo k jej zániku.

Odcudzenie sa od spoločného štátu však nebránilo slovenským predstaviteľom v snahe o národnú emancipáciu. Vďaka pôsobeniu vzdelávacích a kultúrno-osvetových spolkov akými boli napr. Slovenské učené tovarišstvo, Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej, Tatrin a iné, sa Slováci etablovali ako kultúrne samostatná etnická jednotka. Ďalším prirodzeným cieľom národnej emancipácie bola požiadavka geografického vymedzenia Slovenska ako samostatnej správnej jednotky a snaha získať čo najväčšiu možnosť samosprávy vlastných vnútorných záležitostí v rámci Habsburskej monarchie.

V revolučnom roku 1848 bola vo Viedni slovenskými národnými činiteľmi ustanovená Slovenská národná rada ako prvý reprezentačný orgán Slovákov. Najvýznamnejším organizátorom týchto akcií bol Ľudovít Štúr.⁴⁵ Táto organizovala niekoľko dobrovoľníckych vojenských výprav proti maďarským vojskám, ktoré bojovali proti Habsburgovcom. Napriek tomu, že sa slovenské vojská postavili v uhorskej revolúcii 1848-1849 na stranu cisárskeho dvora, po potlačení maďarskej rebélie neboli takmer žiadne z ich národnostných a demokratizačných požiadaviek splnené.

Dokladom neskorších snáh o rozšírenie národných práv boli dve memorandá tzv. Memorandum slovenského národa a Viedenské memorandum. Obidva dokumenty obsahovali požiadavky na ustanovenie slovenčiny ako úradného jazyka, o slovakizáciu hornouhorskeho školstva, o právo prejavovať svoju národnosť národnými zástavami, o právo na slobodné zriaďovanie slovenských kultúrnych a hospodárskych spolkov.

---

⁴⁵ Príloha č. 1

Viedenské memorandum k požiadavke na uznanie svojbytnosti slovenského národa pripojilo aj žiadosť o zriadenie samosprávneho celku „Hornouhorského slovenského okolia.“⁴⁶ Hoci sú tieto udalosti stálou súčasťou spomienkových akcií organizovanými nacionalistickými spolkami, nie je okolo nich vytvorený silný historický mýtus a ako také sú akceptované väčšinou spoločnosťou, minimálne ako míľniky demokratizácie slovenského politického a verejného života.

Ani prosby slovenských politických a intelektuálnych elít v 60tych rokoch 19. stor. napr. *Žiadosti slovenského národa*⁴⁷ však nenašli výraznejšiu odozvu, práve naopak, cisárska vláda vo Viedni našla východisko v urovnaní národnostného napätia v aliancii s Maďarmi, ktorým poskytla značnú mieru autonómie skrze rakúsko-uhorské vyrovnanie. Dualistická monarchia mala spoločných ministrov zahraničia, vojny a financií, v ostatných záležitostiach získala uhorská časť plné kompetencie.

Maďari sa stali vládnuce etnikom a v rámci snahy o modernizáciu relatívne zaostalej uhorskej časti dualistickej monarchie sa usilovali o systematické pomadžarčenie slovanských a iných etník. Cieľom ich úsilia bolo vytvoriť národnostne homogénny štátny celok. Od roku 1867 sa po ustanovení Dvojspolku medzi českým a slovenským národným hnutím opätovne začali nadväzovať kontakty. Formovali sa predstavy o politickej spolupráci oboch národov v rámci monarchie.⁴⁸

Potlačovanie slovenskej kultúry a jazyka prebiehalo zrušením slovenských stredných škôl, v roku 1875 zrušením Matice slovenskej, skonfiškovaním jej finančných prostriedkov a ich použitím na maďarizačnú činnosť. Školské zákony z roku 1879 a 1883 zaviedli maďarčinu ako povinný vyučovací jazyk, nariadenie z roku 1891 zaviedlo maďarské materské škôlky. Tieto snahy vrcholili zavedením Apponyiho jazykových zákonov (1907), ktoré okrem iného stanovili, že všetky deti po skončení štvrtého ročníka školskej dochádzky musia ovládať maďarčinu slovom a písmom.⁴⁹

Nátlak, akému musela odolávať slovenská pospolitosť, umožňoval len relatívne nevýrazný domáci odpor. SNS (Slovenská národná strana) založená roku 1871, najstaršia politická strana snažiac sa o obranu slovenských národných práv, na protest voči maďarizácii postupne prešla do politickej pasivity, ktorá bola prerušená až v roku 1901, kedy bolo zvolených niekoľko

---

⁴⁶ BOKES, František, ed. Dokumenty k slovenskému národnému hnutiu v rokoch 1848-1867. 1. s. 363-368.

⁴⁷ Príloha č. 2

⁴⁸ Matula, Pavol. Čechoslovakizmus na slovenských stredných školách 1918 – 1938. s. 4

⁴⁹ HAJKO, Jozef. Maďarizácia v Uhorsku vrcholila pred 110 rokmi.

zástupcov do uhorského snemu. Jej program pozostával z tém nadväzujúcich na Memorandum slovenského národa, teda uznanie Slovákov ako svojbytného a rovnoprávneho národa, jazykové, školské, kultúrne práva a vytvorenie samostatného administratívneho celku Hornouhorské slovenské okolie.

Odštiepením slovenského krídla z uhorskej Katolíckej ľudovej strany vznikla v roku 1913 Slovenská ľudová strana, ktorá takisto kandidovala do uhorského snemu. Dôležitú úlohu v snahe o záchranu Slovákov zohrala pomoc zahraničných Slovákov združených v organizácií Slovenská liga. Najvýraznejšie pôsobili v Spojených štátoch amerických. Proklamáciou Memoranda Slovenskej ligy požadovali po medzinárodnom spoločenstve úplnú samosprávu a voľnosť sebaurčenia a prebrali na seba politickú právomoc a zodpovednosť, pretože domáce aktivity boli násilne potláčané.⁵⁰

Pripomínanie, odvolávanie sa na v minulosti objektívne jestvujúcu snahu o násilné vnucovanie cudzej etnickej identity príslušníkom slovenského etnika je jedným z hlavných motorov nacionalistických a patriotických nálad v modernej slovenskej spoločnosti. Prejavuje sa obavami z činnosti politických strán maďarskej etnickej menšiny pôsobiacich v slovenskej politike od roku 1993.

---

⁵⁰ MINÁR, Imrich. Príspevok k dejinám odboja vedeného Slovenskou ligou v Amerike 1907-1920. s. 19

2.3 Nacionalizmus a jeho vplyv na slovenskú politiku a interpretáciu dejinných udalostí v rokoch 1918 – 1938

Nazeranie nacionalistických ideológov, politikov a občianskych aktivistov na dejiny 20. stor. ich najvýraznejšie oddeľuje od väčšinovej spoločnosti, ktorej vzťah k etnickej slovenskej identite je vlažný, ľahostajný až negatívny. Nacionalistický historický výklad predchádzajúcich epoch síce vyvoláva ostré polemiky, ale sám o sebe nevyvoláva potrebu väčšinovej spoločnosti vymedziť sa voči nemu skrze právny termín extrémizmus a odsúdiť ho ako fašistický, prípadne neonacistický. Míľniky 20. stor. akými sú vznik Československa v roku 1918, vyhlásenie autonómie v roku 1938, vznik samostatného Slovenského štátu v marci 1939 alebo augustového povstania 1944 predstavujú zásadné body, ktoré aj v 21. stor. rozdeľujú slovenskú spoločnosť.

Počas prvej svetovej vojny sa slovenské politické a intelektuálne elity preorientovali zo snahy spoločne s ostatnými menšinami, najmä Rumunmi a Srbmi reformovať Rakúsko-Uhorsko na nový program spolupráce s jazykovo a kultúrne blízkymi Čechmi. Zápas o politickú budúcnosť sa odohrával v zahraničí, v štátoch Dohody za československú ideu sa bojovalo aj vojensky, československé légie pôsobili na viacerých frontoch. Najvýznamnejšími predstaviteľmi tohto snaženia boli Milan Rastislav Štefánik, Tomáš Garrigue Masaryk a Edvard Beneš.

Zahraniční predstavitelia Čechov a Slovákov spolu uzavreli niekoľko dohôd o budúcej podobe ČSR, ktoré mali vychádzať z práva na sebaurčenia národov. Multietnická monarchia síce väčšinu času svojej existencie udržiavala prostredie etnickej znášanlivosti a tolerancie, ale v očiach západných mocností sa zdiskreditovala podporou dualistického zriadenia, ktoré zvlášť v zálitavskej časti monarchie umožňovalo radikálne šovinistické konanie. Novovzniknuté štátne útvary mali na jednej strane zabezpečovať rešpekt menšinových národnostných práv a na druhej strane mali byť stabilné a predstavovať zábezpeku pred ďalším rozmachom porazených štátov Trojspolku, najmä Nemecka a Maďarska, ktoré na Versaillskej mierovej konferencii podpísali sériu prísnych mierových dohôd.

Pre slovenské národno-emancipačné hnutie boli najdôležitejším americkými dohodami zahraničných Čechov a Slovákov Cleverlandská dohoda z roku 1915 a Pittsburská dohoda z roku 1918. Dokument podpísaný zástupcami Slovenskej ligy a Českého národného združenia 22. 10. 1915 obsahoval ideu federatívneho štátneho usporiadania s úplnou autonómiou

Slovenska, s vlastným snemom, hospodárskou, finančnou, kultúrnou, jazykovou samosprávou.⁵¹

Pittsburská dohoda podpísaná 21. mája 1918 samotným T. G. Masarykom mala Slovensku garantovať samostatný snem, administratívu a súdy.⁵² Prvá Československá republika vznikla 28. októbra 1918 a Slovensko sa definitívne odtrhlo od Uhorska 30. 10. 1918 tzv. Martinskou deklaráciou, ktorej zostavovatelia sa prihlásili k téze rečovo a kultúrne historicky jednotného národa česko-slovenského zloženého z dvoch vetiev. Kvôli rozličným domácim a zahraničným okolnostiam sa na zmluvy koncipované a potvrdené predstaviteľmi zahraničných Čechov a Slovákov nenadviazalo.

28. október nie je slovenským štátnym sviatkom, hoci úzke spoločenské vrstvy hlásiace sa národne ľahostajnému alebo kozmopolitickému vnímaniu svojej identity, by si želali jeho zavedenie.⁵³ Odvolávajú sa na nesporný prínos vzniku ČSR v ukončení likvidačnej maďarizácie a umožneniu rozvoja slovenského národného bytia, školstva, kultúry. Vyzdvihujú tiež význam demokratických a humanistických tradícií ČSR a pokrok v oblasti ľudských práv, ktorý predstavoval politický systém tohto štátu.

Nacionalistické kruhy síce pripúšťajú, že udalosti 28. októbra prispeli k ukončeniu uhorského jazykového a kultúrneho útlaku, na druhej strane pripomínajú, že po vzniku republiky česká strana nerešpektovala dohody o autonómnej samospráve slovenskej časti štátu. Umelú teóriu čechoslovakizmu udržiavali všetci najvyšší štátni činitelia.⁵⁴ Dokonca sa prejavovali snahy o asimiláciu a počesťovanie slovenčiny. Z dôvodu, že sa tento štátny útvar nestal Slovákom skutočným domovom a slovenskí predstavitelia nemali žiadnu účasť na jeho vyhlásení ustanovenie tohto dátumu za štátny sviatok národne orientovaný historik A. Hrnko odmieta.⁵⁵

Pod ideou jednotný československý národ si prevažná väčšina predstaviteľov slovenských politických strán, okrem sociálnodemokratickej strany predstavovala vonkajšiu politickú jednotu dvoch samostatných národov, českého a slovenského. Niektorí českí politickí reprezentanti ju vnímali ako nástroj na rozšírenie českého národa, asimiláciu celkovo zaostalejších, maďarizáciou zdecimovaných Slovákov. Iní zase ako nutnosť vyplývajúcu

---

⁵¹ Tam tiež s. 22.

⁵² Príloha č. 3

⁵³ TLAČOVÁ AGENTÚRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Návrh SaS urobiť z 28. októbra štátny sviatok neprešiel.

⁵⁴ LACKO, Martin. Slovenská republika 1939 – 1945. s. 10

⁵⁵ TLAČOVÁ AGENTÚRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Štátny sviatok 28. októbra by bol podľa SNS historická zvrátenosť.

z faktu, že iba jednotný československý celok mohol mať v štáte väčšinu potrebnú na zabezpečenie jeho stability.

Nemecká menšina, početnejšia ako slovenská etnická zložka, neochotná prijať svoje nové postavenie spoločne so značnou maďarskou menšinou rovnako frustrovanou zo skončenia uhorských privilégií, predstavovala pre štát bezpečnostné a strategické riziko. Národnostné zloženie územia bývalej monarchie predstavovalo pomerne zložitú prekážku pri odôvodňovaní československého štátneho konceptu. Keďže etnickí Česi netvorili absolútnu väčšinu na území ohraničenom Trianonskou mierovou zmluvou, nadviazalo sa na umelo vytvorený koncept československého národa, ktorý bol zakotvený do ústavy z roku 1920.

V celoštátnom sčítaní bola oficiálne vedená československá národnosť a spájala dohromady české a slovenské obyvateľstvo. 8,7 milióna Čechoslovákov proti 3,1 miliónom Nemcov a 745 000 Maďarov predstavovalo nadpolovičnú väčšinu v novovzniknutom štátnom útvere, ktorý tak získal opodstatnenie v očiach zahraničných mocností.⁵⁶

Ústava z roku 1920 po rozpustení Slovenskej národnej rady Slovákom odňala právo na samosprávu a zaviedla síce demokratický a pre zastúpenie záujmov značnej časti Slovákov problematický centralistický model vládnutia. Strany tzv. Hradu (Agrárna, Lidová strana, Národná demokracia, Sociálna demokracia, Čs. socialisti) dominovali všetkým vládam, striedajúcim sa počas 20 ročnej existencie 1. ČSR.⁵⁷ Tieto zoskupenia sa stotožnili s ideológiou čechoslovakizmu, ktorý popieral svojbytnosť a nezávislosť slovenského národa, jazyka, kultúry a sponchyboval schopnosť Slovákov starať sa o svoje záležitosti.

Hlavnou opozíciou voči tomuto diktátu bola katolícka nacionálne-konzervatívna HSĽS, (Hlinkova slovenská ľudová strana) vedená kňazom Andrejom Hlinkom. Od roku 1919, kedy sa Hlinka zoznámil s textom Pittsburskej dohody až po krízový rok 1938 strana kontinuálne presadzovala koncept svojbytného samostatného slovenského národa a požiadavku politickej autonómie, ktorá zahŕňala vlastný zákonodarný zbor a vládu.⁵⁸ Menšiu úlohu v tomto boji zohrala evanjelická Slovenská národná strana vedená Martinom Rázusom. Okrem volieb v roku 1920, kedy vyhrala čechoslovakistická Sociálna demokracia, tzv. ľudáci pravidelne na Slovensku vyhrávali voľby, v celorepublikovom parlamente však nemali dostatočnú politickú silu na presadenie svojich myšlienok.

---

⁵⁶ ČAPLOVIČ, Dušan et al. Dejiny Slovenska. s. 227

⁵⁷ VACULÍK, Jaroslav. ČAPKA, František. Nástin českých dejín v 20. století. s. 48

⁵⁸ LETZ, Róbert et al. Slováci pri budovaní základov Československej republiky. s. 60

Centralistické strany trápila obava zo separatizmu, ktorý sa prejavil už v roku 1918 dočasným odtrhnutím štyroch nemeckých pohraničných provincií. Ľudáci v roku 1921 predniesli tri návrhy autonómie, ktoré sa od seba odlišovali stupňom požiadaviek od asymetrickej federácie až po konfederáciu dvoch samostatných štátov.⁵⁹ Tieto ľudácke pokusy o autonómiu pražské centrum vnímalo ako pokus o separatizmus. Po prijatí zákona o ochrane republiky v roku 1923 boli tieto stanoviská častokrát represívne postihované, napríklad uväznením radikálneho ľudáckeho politika Vojtecha Tuku za spochybnenie samotných základov štátu v kauze *vacuum iuris*.⁶⁰

Centrálne vládne orgány tiež poukazovali na fakt, že zdecimovaná a pomad'arčená slovenská inteligencia s problematickou lojalitou voči československej idei nie je spôsobilá na riadenie štátu. Kritický nedostatok pedagogických kapacít na Slovensku v prvých rokoch existencie štátu z troch štvrtín vykrývali českí učitelia. Čechoslovakisti však pri obsadzovaní týchto pozícií často krát vychádzali z nesprávneho predpokladu, že odpor k téze o jednote národa československého automaticky vychádzal z iredentizmu, spiatočníctva a hungarizmu.⁶¹ Opomínala sa prítomnosť štátotvorného postoja z pozície čisto slovensko-národnej.

Otázka prínosu príslušníkov českej inteligencie je hodnotená rôzne a vyvoláva rôznorodé emócie. Slovenskí národovci ju akceptujú, ale poukazujú na dôsledok, že neskôr v 30tych rokoch mala nová generácia slovenskej inteligencie sťažené podmienky na uplatnenie, keďže mnoho pozícií bolo obsadených ich českými kolegami. Ďalej upozorňujú na fakt, že v mnohých prípadoch sa o miesto uchádzal kvalifikovaný slovenský uchádzač, ale pre pochybnosti o jeho lojalite bol vybraný jeho český kolega a postupom času tieto prípady narastali.⁶²

Náboženská a národná otázka sa v tomto konflikte do značnej miery prelínajú. Za užšiu spoluprácu s Čechmi sa stavala skôr evanjelická menšina, k českej husitskej tradícií mala bližšie, ich literárnym a bohoslužobným jazykom bola biblická čeština. Po prevrate roku 1918 boli luteráni organizovanejší, iniciatívnejší a poobsadzovali miesta v štátnej správe v mnohonásobne vyššej miere ako predstavovalo ich zastúpenie v spoločnosti. Katolíci sa stavali k vzniku 1. ČSR rezervovanejšie a ich aktivita pri formovaní nového zriadenia bola nižšia. Negatívne vnímali české heslo „*pryč od Říma*“, ktoré riadilo uvažovanie širokých

---

⁵⁹ Tam tiež s. 61

⁶⁰ PETRANSKÝ, Ivan Albert. Slovensko v Československu. (1918 – 1939). s. 345

⁶¹ MATULA, Pavol. Čechoslovakizmus na slovenských stredných školách 1918 – 1938. s. 12

⁶² Tam tiež s. 16

vrstiev českej spoločnosti. Z nevôľou sledovali antikaticizmus českých učiteľov a úradníkov, ktorí napádali pozície katolíckej cirkvi na Slovensku v oblasti kultúry a vzdelávania.⁶³

Otázka legitimacy autonomistického snaženia časti slovenskej politickej reprezentácie taktiež rozdeľuje slovenskú historickú obec. Počas vzniku a konštituovania Československa bola slovenská spoločnosť dezorientovaná hungaristickými tendenciami a príliš oslabená predchádzajúcim odnárodňovaním. V priebehu 20tych a 30tych rokov však dorástla nová generácia slovenskej inteligencie, jej ambície a sebavedomie narážali na postupne zastarávajúci unitárny československý model štátneho zriadenia a predovšetkým na ideu jednotného národa československého. Akcelerácia národno-emancipačného procesu sa prejavovala už na začiatku 30tych rokov odmietnutím nových pravidiel slovenského pravopisu, ktoré predstavovali pokus o čiastočné počesťenie slovenčiny.⁶⁴

Dôležitým bodom bolo čiastočné prekonanie konfesijných rozdielov medzi evanjelikmi a katolikmi zjednotením luteránskej SNS a katolíckej HSLS do Autonomistického bloku. Táto dohoda vošla do dejín s názvom Zvolenský manifest. Centralistické strany už nemohli autonomistické myšlienky označovať za reakčné prejavy katolíckych klerikálov.⁶⁵ Pribinove oslavy v Nitre roku 1933 pri príležitosti 1100. výročia vysvätenia 1. kostola na území Slovenska mali byť oslavou česko-slovenskej vzájomnosti, ale živelne sa zmenili na protivládnu až protičeskú demonštráciu.⁶⁶

Napriek pôvodnému zákazu z Prahy na podujatí prezentovali požiadavku autonómie dvaja predstavitelia nacionalistických strán Andrej Hlinka za HSLS a Martin Rázus za SNS. Idea domácej samosprávy si nachádzala svoju cestu aj k mladším príslušníkom slovenskej časti Agrárnej strany, ktorí na jej opísanie používali odlišnú terminológiu.⁶⁷ Ich koncepcia slovenskej národnej osobitosti sa však čoraz viac približovala ľudáckemu autonomizmu. Politická realizácia bola opatrná, ale smerovala k legislatívnemu osamostatňovaniu. Naopak teória českej a slovenskej etnickej jednoty sa dostávala do úzadia.

Nástup Adolfa Hitlera k moci a postupujúce zmenšenie záujmu Veľkej Británie a Francúzska, hlavných garantov čs. štátnosti o dianie v strednej Európe vyústili v oslabenie medzinárodného postavenia 1. ČSR. Vojensko-politické spojenectvo ČSR, Juhoslávie a Rumunska, tzv. Malá

---

⁶³ FRAJDL, Jiří. Slovenská otázka v českých dejinách. s. 8

⁶⁴ PETRANSKÝ, Ivan Albert. Slovensko v Československu. (1918 – 1939). s. 346

⁶⁵ MAGDOLENOVÁ, Anna. Miesto Zvolenského manifestu v dobových autonomistických snahách slovenského národa. s. 25

⁶⁶ JÁNOŠÍK, Peter. Stotisíc Slovákov demonštrovalo za autonómiu.

⁶⁷ HRNKO, Anton. Miesto Žilinskej dohody v štátoprávných snahách slovenského národa.

dohoda, ktorá mala držať na uzde nemecký, najmä však maďarský revizionizmus sa tiež oslabovalo. Nemecký a maďarský iredentizmus posmelený geopolitickým vývojom v druhej polovici 30tych rokov vyústil v stupňovanie požiadaviek nemeckej a maďarskej národnostnej menšiny. Najaktívnejšou bola Sudetonemecká strana Konráda Henleina, ktorá nadviazala spoluprácu s nemeckým nacistickým režimom a systematicky pracovala na pričlenení pohraničia k nemeckej ríši. V tejto situácii sa čoraz násťojčivejšie ozývali príbuzné požiadavky veľkej časti slovenskej reprezentácie, čím sa celý štát dostával do krízy.

V roku 1935 voľby vyhrala Sudetonemecká strana a štát sa čoraz hlbšie prepadal do krízy. Napriek tomu ľudáci pomohli zvoliť svojimi hlasmi presvedčeného čechoslovakistu Edvarda Beneša za prezidenta republiky, čím dali najavo, že ich autonomistické požiadavky nemajú úmysel rozbíjať štát, ale že naopak rešpektujú existenciu Československa. Sudetskí Nemci sa však radikalizovali do takej miery, že na čs. vládu kládli nesplniteľné požiadavky, čo nakoniec za asistencie zahraničných mocností vyústilo 29. septembra 1938 k prijatiu Mníchovskej dohody, ktorá odstúpením pohraničných oblastí predznamenovala úplný rozpad štátu o pol roka neskôr.

Oslabenie centrálnej vlády Mníchovskou dohodou umožnilo 6. 10. 1938 v Žiline vyhlásiť autonómiu Slovenska. HSĽS skoncipovala Manifest slovenského národa skrze ktorý táto strana uplatňovala právo na sebaurčenie slovenského národa, jeho nedeliteľnú jednotu, vytýčenie hraníc a vnútornú suverenitu Slovenskej krajiny. V širšej súvislosti však išlo aj o duchovné samourčenie postavené na kresťanských hodnotách, ku ktorým sa predchádzajúci režim staval odmietavo.⁶⁸

Žilinská dohoda ďalej združila politikov z HSĽS, agrárnej, živnostenskej, fašistickej, národno-socialistickej a slovenskej národnej strany s cieľom vytvoriť samostatnú vládu. Vylúčené boli marxistické a židovské strany. V Prahe bola oficiálne schválená slovenská vláda, jej predsedom sa stal katolícky kňaz a ľudácky politik Jozef Tiso.⁶⁹ Odovzdanie výkonnej a zákonodarnej moci do rúk Slovákov bolo predovšetkým v réžii ľudákov, predstavitelia ostatných strán sa museli podrobiť ich politickej vôli. Do konca roka 1938 boli pohltené do jediného povoleného slovenského politického subjektu HSĽS-SSNJ (Hlinkova slovenská ľudová strana – Strana slovenskej národnej jednoty), okrem nej existovali len politické strany národnostných menšín. Šlo jednoznačne o nedemokratický proces, aj keď táto strana nebola po personálnej a

---

⁶⁸ ZELENAYOVÁ, Eva. Slovenská autonómia v roku 1938 nebola darom dobrodincov.

⁶⁹ PETRANSKÝ, Ivan Albert. Slovensko v Československu. (1918 – 1939). s. 364

ideologickej stránke homogénna a mala podporu značnej časti obyvateľstva, ktorá videla v činnosti HSLS naplnenie dejinného vývoja.⁷⁰

Staré krivdy pražského centralizmu sa stali zámienkou pre postupne silnejúcu protičeskú propagandu, ktorá mala za následok násilné vyhnanie českých zamestnancov z úradníckych a pedagogických pozícií, z ktorých pred dvadsiatimi rokmi začali prispievať ku kultúrnemu povzneseniu miestneho obyvateľstva. Z pohľadu ľudákov to však boli prevažne šíritelia antikaticizmu a zaberali miesta, ktoré mohla obsadiť nová vzdelanejšia slovenská generácia. Do pozície nepriateľa Slovákov staval režim aj príslušníkov židovskej menšiny, čo pramenilo z kresťanského antijudaizmu, sociálneho napätia, dobových predsudkov a šíriaceho sa nacistického antisemitizmu.⁷¹

Vyhlásenie autonómie Slovenska je udalosť, s ktorou sa po roku 1989 a v 21. stor. pozitívne stotožňuje len tzv. pronárodná časť slovenskej inteligencie. 6. október nie je ani pamätným dňom Slovenskej republiky, oficiálne je vnímaný ako súčasť vonkajšej aktivity, pomníchovskej nemeckej politickej intrigy, ktorej cieľom bolo rozbitie ČSR. Význam udalosti je tiež spochybňovaný pre jej nedemokratický priebeh a dávaný do kontextu s rovnako autoritatívnym režimom Slovenského štátu, ktorý vznikol o pol roka neskôr. Na Žilinskú dohodu sa z čechoslovakistických pozícií taktiež nahliada ako na dokument odporujúci ústave z roku 1920 a preto nelegitímny.⁷²

Naopak nacionalistické vrstvy slovenskej spoločnosti považujú 6. október 1938 za jeden z najvýznamnejších štátoprávnych aktov, ktorým boli naplnené požiadavky na samosprávu slovenskej krajiny kontinuálne predkladané od polovice 19. stor. najprv v Budapešti a potom v Prahe. Idea politického národa bola podľa nich po prvýkrát nie len deklarovaná, ale aj v praxi politicky realizovaná. Legitimitu týchto snažení obhajujú tým, že poslanci SLS hlasujúci za unitárnu ústavu z roku 1920 vydali pred ústavnoprávnym výborom osvedčenie, že si uvedomujú potrebu jednohlasného prijatia ústavy, ale týmto hlasovaním sa nevzdávajú svojich požiadaviek na samosprávu Slovenska.⁷³

Proti téze, že vyhlásenie autonómie Slovenska sa uskutočnilo pod vplyvom Hitlerovej agresívnej expanzívnej politiky stavajú námietku, že už od začiatku 30tych rokov bola idea autonómie prednesená rozličných manifestáciách a postupne sa presadzovala u mladšej

---

⁷⁰ LACKO, Martin. Slovenská republika 1939 – 1945. s. 18

⁷¹ PETRANSKÝ, Ivan Albert. Slovensko v Československu. (1918 – 1939). s. 389

⁷² HRNKO, Anton. Miesto Žilinskej dohody v štátoprávnych snahách slovenského národa.

⁷³ Tam tiež

generácie politikov aj v neľudáckych politických stranách. Historické okolnosti ovplyvnené predovšetkým rozhodnutím západných mocností prenechať strednú Európu Hitlerovmu Nemecku len urýchlili jej vyhlásenie.

S autonomistickým hnutím je neodmysliteľne spätý kňaz, politik a národný buditeľ Andrej Hlinka.⁷⁴ Ako katolícky kňaz bojoval proti maďarizačnému útlaku a ekonomickému zaostávaniu svojich farníkov. Do širšieho formujúceho sa slovenského národného povedomia sa dostal v kauze vysviacky kostola v Černovej, kde uhorské silové zložky násilne potlačili demonštráciu za vysvätenie kostola A. Hlinkom, ktorého zásluhou bol vybudovaný.

Po prevrate roku 1918 prehlásil, že tisícročné manželstvo s Maďarmi sa nevydarilo a podporil vznik Československa. V reakcii na agresívny sekularizmus a nesplnené očakávania plynúce z Pittsburskej dohody sa stáva vedúcou osobnosťou autonomistického boja, nemal však úmysel prekročiť ústavný rámec čs. štátu.⁷⁵ V 30tych rokoch v reakcii na pretrvávajúcu národno-právnu a sociálnu nespokojnosť Hlinkova slovenská ľudová strana prehlbuje svoj radikalizmus a príklon k autoritatívnemu politickému zmýšľaniu. V posledných dvoch rokoch existencie 1. ČSR nadväzuje strana kontakty s predstaviteľmi politických strán nemeckej a maďarskej menšiny. Hlinka bol známy svojimi výraznými až expresívnymi vyjadreniami na adresu svojich politických oponentov a odhodlaním dosiahnuť stanovené ciele.

Vyhlásenia autonómie sa Hlinka nedožil, zomrel v auguste 1938. Počas existencie Prvej Slovenskej republiky bola jeho osoba predmetom oficiálneho kultu a až nekritického obdivu. Boli po ňom pomenované viaceré organizácie, napr. Hlinkova mládež a Hlinkova garda. Po roku 1945 sa naopak vyvíjala systematická snaha o odstránenie Hlinku z povedomia národa alebo jeho karikovanie ako reakčného klerikála a klérofašistu.⁷⁶

Po roku 1989 sa uvoľnila ideologická cenzúra a došlo k oživeniu historického i politického záujmu o túto historickú postavu, vznik Slovenskej republiky 1. januára 1993 predstavoval prirodzené vyústenie Hlinkom presadzovanej idei svojbytnosti slovenského národa. V roku 2007 bol Národnou radou Slovenskej republiky prijatý zákon o zásluhách Andreja Hlinku.⁷⁷

---

⁷⁴ Príloha č. 4

⁷⁵ MOSNÝ, Peter. Štátotvornosť osobnosti Andreja Hlinku na národnú, kresťanskosociálnu, teda ľudovú politiku na Slovensku.

⁷⁶ Tam tiež

⁷⁷ Zákon č. 531/2007 Z. z. Zákon o zásluhách Andreja Hlinku o štátotvorný slovenský národ a o Slovenskú republiku.

Historická obec formujúca dejinné povedomie spoločnosti sa opätovne rozdelila do dvoch táborov.

Autori výzvy *Nedovoľme návrat štátnej propagandy* sa postavili proti tomuto zákonu. Na jednej strane tvrdili, že tieto zákony sú zbytočné a majú tendenciu z pozície štátnej moci vykladať dejiny. Faktom však je, že sedem rokov dozadu bol schválený podobný zákon o zásluhách M. R. Štefánika a proti tomu nebol organizovaný takýto odpor. Z výzvy je očividné, že im prekáža samotná osobnosť A. Hlinku.⁷⁸ Iná skupina historikov sa vo výzve *Stanovisko slovenských historikov k osobnosti Andreja Hlinku* postavila za zákon s odôvodnením, že jeho zásluhy boja proti maďarizácii a za autonómiu jasne prevažujú nad niektorými chybnými politickými krokmi alebo vyhláseniami prameniáciami z jeho niekedy nediplomatickej až vznetlivej povahy.

---

⁷⁸ ZAJAC-VANKA, Peter. *Nedovoľme návrat štátnej propagandy*.

2.4 Nacionalizmus a jeho vplyv na slovenskú politiku a interpretáciu dejinných udalostí v rokoch 1938 – 1945

Najkontroverzejšie sú vnímané náhľady nacionalistických kruhov na éru Prvej Slovenskej republiky. Tá vznikla 14. marca 1939 ako vyústenie Hitlerovho zámeru, rozbitia ČSR a slovenského vnútropolitického vývoja, ktorý po dosiahnutí autonómie smeroval k myšlienke štátnej samostatnosti. Na záujmy československého celku okypteného Mníchovskou dohodou sa prihliadalo čoraz menej.⁷⁹ Hitler potreboval zámienku na likvidáciu ČSR aby tak zvalil rozpad štátu na jeho vnútorné problémy a podporil tak legitimitu nacistickej politiky. Snahou Hitlera bolo, aby relevantný slovenský politik vyhlásil samostatnosť a vina za rozpad republiky by ostala na pleciach československých štátnikov.⁸⁰ Voľba nacistov padla na Jozefa Tisa, ktorý mal ako katolícky kňaz veľkú autoritu v očiach verejnosti a vysoké postavenie v rámci HSĽS.⁸¹ Ten však odmietol vyhlásiť štát z Berlína a trval na tom, že o tejto záležitosti musí rozhodnúť slovenský zákonodarný orgán.

Po vyhlásení samostatnosti slovenským snemom, nasledovala krátka vojna s Maďarskom, ktoré sa netajilo záujmom o obnovenie starých uhorských hraníc. Následne sa etabloval nový klerikálno-nacionalistický a autoritatívny politický režim s postupne pribúdajúcimi totalitnými prvkami. V štáte boli povolené tri politické strany: HSĽS-SSNJ pre väčšinový slovenský národ, ďalej Nemecká strana a Maďarská strana, ktoré boli určené národnostným menšinám. HSĽS bola považovaná za nositeľku politickej moci zjednoteného slovenského národa, ostatné neľudácke politické spolky boli zakázané a potlačené, rovnako ako aj sloboda tlače a zhromažďovania. Štátna ideológia presadzovala formovanie spoločnosti v národnom duchu, v posilňovaní slovenskej národnej identity v školstve, kultúre a v hospodárstve.⁸² Nezanedbateľným zdrojom formovania spoločnosti bolo katolícke náboženstvo.

Garantom relatívnej nezávislosti tohto štátu bolo nacistické Nemecko, čo zásadne ovplyvnilo jeho vnútornú podobu a povojnový osud. Nemci podriadili hospodárske možnosti Slovenska svojej vojenskej mašinérii a jeho zahraničnú politiku svojim záujmom. Vnútornú politiku štátu v duchu národného socializmu usmerňovali nemeckí poradcovia, tzv. beráteri.⁸³ Je však nutné dodať, že po ideologickej stránke vládnuca štátostrana nebola monolitom. Charakterizoval ju trvalý rozpor medzi dvomi krídlami. Radikálne germanofilské krídlo Vojtecha Tuku

---

⁷⁹ LACKO, Martin. Slovenská republika 1939 – 1945. s. 28

⁸⁰ Tam tiež s. 32

⁸¹ Príloha č. 5

⁸² Príloha č. 6 a č. 7

⁸³ Tam tiež s. 92

a Alexandra Macha podporovalo čo najužšie naviazanie sa na nacistické Nemecko. Druhé, celkovo silnejšie krídlo strany označované za umiernené alebo konzervatívne, reprezentoval najmä Jozef Tiso. Ten sa tešil kňazskej autorite, podpore širokých vrstiev obyvateľstva a do istej miery aj sympatiám katolíckych biskupov.

Do polovice roka 1940 malo umiernené krídlo strany mocenskú prevahu, radikáli však mali výhodu v podpore, ktorú im prejavovali nacisti. Po Salzburgských rokovaníach v júli 1940, kedy Hitler donútil Tisa postúpiť kľúčové ministerstvá zahraničia V. Tukovi a vnútra A. Machovi, bol uskutočnený pokus implementovať na Slovensku ideológiu slovenského národného socializmu. Táto bola presadzovaná často mimo oficiálny ústavný a zákonný rámec polovojenskými organizáciami, napr. Hlinkovou Gardou. V roku 1942 bol termín národný socializmus účelovo prebratý J. Tisom a za pomoci vodcovského systému sa takto podarilo radikálne krídlo strany opätovne oslabiť.

Veľkou škvrnou na histórii Slovenského štátu ostáva „riešenie“ židovskej otázky. V očiach režimu boli Židia nepriateľským elementom, ktorý bolo nutné v maximálnej možnej miere potlačiť. Spočiatku boli Židia vymedzení skrze príslušnosť k judaizmu a ich hospodárske, sociálne a kultúrne práva, ktoré im pôvodne náležali ako občanom, boli postupne okliešťované.⁸⁴ Procesom arizácie, teda prevzatím židovského majetku do nežidovských rúk chceli ľudácki predstavitelia obmedziť židovskú ekonomickú moc, keďže značná časť väčších a menších podnikov bola v ich rukách. Ku zhoršeniu situácie došlo po prijatí tzv. Židovského kódexu, ktorý Židov definoval z rasového hľadiska a urobil z nich občanov nižšej kategórie bez politických a občianskych práv. Proces arizácie sa vyostřil natoľko, že Židov takmer úplne vylúčil z ekonomického života spoločnosti.⁸⁵

Nemeckí poradcovia predpokladali, že následkom protižidovského rasového zákonodarstva sa okradnutím a vylúčením židovského obyvateľstva vytvorí neúnosné sociálne bremeno. Preto prišli s návrhom na deportácie Židov za hranice Slovenského štátu pod zámienkou osídľovania nových území. Hoci predstavitelia slovenskej vlády pravdepodobne nevedeli o skutočnom osude Židov, už samotná akcia mala krutý a neľudský priebeh sprevádzaný ponižovaním a okradaním deportovaných Židov. Režim tak isto niesol politickú zodpovednosť za ich tragický osud a poškodil reputáciu vlastného štátu. Deportácie začali marci a skončili v októbri roku 1942. Druhá vlna deportácií už nebola v réžii vlády 1. SR, riadili ju Nemci, ktorí okupovali

---

⁸⁴ PETRANSKÝ, Ivan Albert. Slovensko v Československu. (1918 – 1939) s. 389

⁸⁵ LACKO, Martin. Slovenská republika 1939 – 1945. s. 70

slovenské územie po potlačení SNP a znamenala faktický koniec pôsobenia židovskej komunity na Slovensku.

So stanoviskom k 1. Slovenskej republike je neodmysliteľne spojené aj rozporuplné vnímanie najvýznamnejšieho štátneho činiteľa, katolíckeho kňaza Jozefa Tisu. Národní historici ho považujú za záchrancu národa, uvážlivého štátnika, ktorý v daných geopolitických možnostiach vykonal pre národ maximum a bol stelesnením pozitívnych národno-kresťanských hodnôt. Väčšina mainstreamových historikov ho však považuje za kolaboranta s nacistickým Nemeckom spoluzodpovedným za smrť 60 000 slovenských židov. Jeho obhajcovia poukazujú na fakt, že miera a tvrdosť represívnych opatrení orgánov Slovenského štátu bola aj vďaka prezidentovej politike oveľa nižšia ako v neskorších obdobiach ľudovej demokracie a komunizmu. Tragické „riešenie“ židovskej otázky kladú na zodpovednosť predstaviteľom radikálneho krídla strany. Tieto a iné námietky sú súčasťou sporu historikov, ktorý dodnes nie je vyriešený konsenzom v aspoň základných otázkach.

Osud Slovenského štátu bol pevne zviazaný s rozmachom a úpadkom Nemeckej tretej ríše. Do roku 1942 režim prosperoval, potom ako sa na fronte situácia obrátila, rástli obavy nad osudom štátu v povojnovom usporiadaní sveta. Exilová čs. vláda Edvarda Beneša nakoniec získala uznanie mocností proti hitlerovskej koalícii, čo dostalo Slovenskú republiku do medzinárodnej izolácie. Charakter režimu, jeho totalitné praktiky, ale aj snaha získať ospravedlnenie v očiach víťazov vojny a udržať si osobné postavenie viedli mnohých k odbojovej aktivite. Tá pozostávala z občianskej a komunistickej zložky, ich ideológie boli do značnej miery antagonistické, ale obidve spájali odpor voči slovenskému klerikálnemu nacionalizmu.

Zjednotenie občianskeho a komunistického bloku v decembri 1943 skrze tzv. Vianočnú dohodu predznamenala snahu o ozbrojené vystúpenie proti ľudáckemu režimu, ktoré vošlo do dejín pod názvom Slovenské národné povstanie. Ak v duchu nacionalistickej optiky vnímania dejín je vznik prvého samostatného štátu v slovenských dejinách javom pozitívnym, tak povstanie voči nemu zákonite udalosťou regresívnou. Druhá Slovenská republika však 14. marec nepovažuje ani za pamätný deň, pričom dátum začiatku povstania 29. august je štátnym sviatkom. Augustové povstanie 1944 je z nacionalistických pozícií odsudzované, pretože sa postavilo proti štátnosti, ktorá je považovaná za najvyššiu métu každého civilizovaného národa.⁸⁶

Vo svojej historickej argumentácii exilový historik F. Vnuk tvrdí, že zlyhanie povstania okrem iných faktorov pramení z faktu, že jeho politickí predstavitelia, organizátori združení

---

⁸⁶ VNUK, František. Neuveriteľné sprisahanie. s. 177

v nesúrodej Slovenskej národnej rade reprezentovali čo do celkového vplyvu marginálne politické prúdy. Myšlienka obnovenia Československa mala vyššiu podporu iba v regiónoch obývaných evanjelikmi, katolícka väčšina mala k povstaniu pasívny až odmietavý postoj. To znížilo morálku bojujúcich vojsk a viedlo povstanie k neúspechu.

Ďalej upozorňujú, že nekoordinované násilné partizánske provokácie privodili dovtedy relatívne samostatnému Slovensku priamu nacistickú okupáciu, ktorá okrem veľkých hospodárskych škôd priniesla množstvo civilných obetí a druhú vlnu deportácií židovského obyvateľstva. Neskoršie udalosti ukázali, že čechoslovakistický demokratický občiansky blok reprezentovaný Jozefom Lettrichom, Jánom Ursíny a Matejom Noskom nezabránil inštalácii bolševickej diktatúry na Slovensku. Síce združení v Demokratickej strane za pomoci katolíckych hlasov vyhral slobodné voľby v roku 1946, ale neboli schopní udržať si získané mocenské pozície a bolševikom podľahli.⁸⁷

Komunistický blok reprezentovaný Gustávom Husákom operujúci ideou (minimálne) autonómneho sovietskeho Slovenska bol po neskôr po februárovom prevrate násilne potlačený v procesoch s buržoáznymi nacionalistami. V roku 1948 bolo Slovensko z hľadiska národného postavenia fakticky na úrovni čs. ústavy z roku 1920, pretože hoci ústava z 9. mája 1948 hovorila o dvoch rovnoprávných národoch, v praxi však potlačila akékoľvek právomoci slovenských inštitúcií. Navyše ho sužovala tvrdá bolševická totalita dôsledne inšpirovaná stalinizmom. Pre tieto dôvody povstanie 1944 očami národných historikov a ideológov neprinieslo pre národ nič pozitívne. Téza, že zaradilo Slovensko medzi víťazné štáty, je spochybňovaná tým, že o jeho pričlenení k ČSR bolo rozhodnuté už pred 29. augustom 1944.

Štátoprávny vývoj krajín strednej Európy po roku 1945 sa odohrával pod gesciou sovietskeho komunistického zriadenia. Košický vládny program zakázal HSLŠ a značná časť národa tak prišla o svoju politickú reprezentáciu. Nacionalistická interpretácia dejín nenachádza v povolených stranách Národného frontu, Demokratickej strane a Komunistickej strane autentických nositeľov národnej myšlienky, nástupcov klerikálno-nacionálnej HSLŠ. Demokratická strana regrutovala svoju členskú základňu z agrárnikov, sociálnych demokratov, v jej vedení dominovali evanjelici a k otázke štátnej samostatnosti Slovenska presadzovala negatívne stanovisko.

---

⁸⁷ Tam tiež

Komunistická strana pre svoj radikálny ateizmus a systémový internacionalizmus prameniaca z ideí triedneho boja bola v očiach nacionalistov v zásade neprijateľná. Komunisti síce operovali s národnou otázkou, ale vždy účelovo s cieľom presadiť svoje konečné záujmy. Po skončení vojny sa občianski demokrati spoločne s komunistami vysporiadali s ľudákmi. V jesennej kríze roku 1947 slovenskí komunisti mocensky odstavili a rozložili tzv. luteránsko-agrárnickú kliku združenú v Demokratickej strane, vo februári 1948 ich vytlačili zo slovenského orgánu výkonnej moci – Zboru povereníkov.⁸⁸

V 50tych rokoch však slovenských komunistov bojujúcich za rozšírenie právomocí slovenských správnych a zákonodarných orgánov stíhali ich českí súdruhovia v mene boja proti buržoáznemu nacionalizmu. Podstata tejto „úchyľky“ od marxizmu spočívala v tom, že jej nositelia (Vladimír Clementis, Gustáv Husák a iní) izolovali slovenský ľud od českej robotníckej triedy, od českých progresívnych síl a od všeobecného prúdu výstavby socializmu a bojovali proti pražskému centralizmu v jednote so silami reakčnej až kontrarevolučnej buržoázie.⁸⁹ Vladimír Clementis bol v roku 1952 popravený, Gustáv Husák bol po mučení odsúdený na dlhoročné väzenie až po procese roku 1954, teda už po Gottwaldovej a Stalinovej smrti.⁹⁰

---

⁸⁸ PETRANSKÝ, Ivan Albert. Slovensko v Československu. (1918 – 1939). s. 438

⁸⁹ ŠTEFANICA, Ján. Kampaň proti slovenskému buržoáznemu nacionalizmu. s. 70

⁹⁰ PETRANSKÝ, Ivan Albert. Slovensko v Československu. (1918 – 1939). s. 446

3. Historiografia viažuca sa k slovenskému nacionalizmu

Dejinné udalosti, otázky a epochy zásadne ovplyvnené ideológiou nacionalizmu sú zachytávané, mapované a interpretované širokou paletou odbornej literatúry. Ako celok táto literatúra poskytuje dostatočné množstvo informácií k vytvoreniu základného obrazu o problematike, tak isto poskytuje množstvo často protichodných pohľadov, čo svedčí o tom, že slovenská historiografia je pluralitná, nepredstavuje súbor jednoliatych pohľadov na slovenskú históriu. Ideológia nacionalizmu do značnej miery tvorí hybnú silu slovenských dejín, na území Slovenska vytvorila postupným procesom štátotvorný národ. Zároveň však vygenerovala osobitý pohľad na dejiny obyvateľstva žijúceho na jeho súčasnom území.

Interpretáciu slovenských dejín ako kontinuálneho národného príbehu, ktorého etnogenéza má počiatky v období Veľkomoravskej ríše a vrcholí vyhlásením samostatného moderného štátu 14. marca 1939 systematika slovenskej historiografie vyčleňuje ako exilový prúd. Títo historici pôsobili po roku 1945 v emigrácii, v kapitalistických štátoch mimo územia východného bloku. Najvýznamnejšie mená sú František Hrušovský, Milan Stanislav Ďurica a František Vnuk, ich svetonázor vychádzal z špecifického katolíckeho nacionalizmu, ľudáctva.

Zmysel slovenských dejín hodnotia podľa toho, či a v akom rozsahu národ nadobúda kultúrne, ekonomické a politické práva. Na samom vrchole tohto snaženia stojí samostatný, suverénny národný a kresťanský štát, tomu ideálu sú podriadené ostatné skutočnosti. Istú názorovú príbuznosť s týmto národoveckým presvedčením možno pozorovať aj u niektorých mladších historikov dnes pôsobiacich na Slovensku, predovšetkým Martina Lacka, Ivana Petranského, Antona Hrnka, Róberta Letza a Emílie Hrabovec. Vo všeobecnosti možno povedať, že vedecké kapacity združené okolo exilových historikov a ich mladších nasledovníkov majú v zásade pozitívny náhľad na úlohu nacionalizmu v národných dejinách 19. a 20. stor.

Druhá zásadná skupina historikov pôsobila po februárovom prevrate 1948 prevažne v domácich historických inštitúciách. Ich sloboda bádania, zhromažďovania, analýzy a interpretovania historických prameňov bola silne limitovaná totalitným komunistickým režimom. Napriek tomu dokázali vytvoriť diela, ktoré oslovujú odbornú a širšiu verejnosť aj po Nežnej revolúcii roku 1989. Po zmene režimu sa títo historici vymanili z obmedzení, ktoré im ukladala marxistická garnitúra a pokračovali v bádani a tvorbe podľa nového naratívu. Ak zmyslom dejín u ľudáckych historikov je národné snaženie, podľa ich oponentov je týmto ideálom sekulárna liberálna demokracia spojená s maximálnym dodržiavaním ľudských práv.

Všetky dejinné udalosti, ktoré prinesú obyvateľstvu obývajúcemu slovenské územie pokrok k tomuto ideálu sú javom pozitívnym a naopak, všetky autoritatívne tendencie, spájanie „trónu s oltárom“ alebo činy priamo totalitné, či už nacistické, fašistické alebo komunistické sú udalosťami regresívnymi a teda negatívnymi. Celkom výstižný pojem, ktorým by sa táto skupina dala označiť, je humanistický prúd slovenskej historiografie. Nacionalistickej tematiky sa dotýkajú obe skupiny, celostná interpretácia dejín 19. a 20. stor. sa bez vysporiadania s týmito udalosťami neobíde.

3.1 Historiografia o slovensko-maďarskom etnickom konflikte

Krátka knižka *Slovenské národné obrozenie 1787 – 1847* od kanadského historika Petra Brocka skúma vznik a vývoj slovenského národno-emancipačného procesu od polovice 18. stor. až po polovicu 19. stor. Autor popisuje proces unifikácie lokálnych nárečí do jedného dorozumievacieho a literárneho jazyka. Význam prvého pokusu o kodifikovanie slovenčiny, o ktorý sa pokúsil katolícky kňaz Anton Bernolák, autor vidí vo vytvorení pôdy pre prijatie slovenskej interpretácie svojbytnej kultúry a naopak odmietnutie konceptu československej kmeňovej jednoty.

Bernolákovské vnímanie slovenskej etnickej identity malo len máločo spoločné s postupne sa objavujúcim nacionalizmom, pretože Bernolák prijímal snahy maďarskej šľachty o presadenie ich materinskej reči za úradnú reč Uhorska. Brock tieto postoje vníma ako prejav anachronického uhorského vlastenectva, ktoré už na začiatku 19. stor. stratilo opodstatnenie.⁹¹ Prienik nacionalizmu vidí autor v štúdiu na nemeckých univerzitách, do ktorého sa v 20tych a 30tych rokoch 19. stor. hlásili predovšetkým evanjelickí vzdelanci. Tu sa zoznamovali s Herderovou a Arndtovou filozofiou a odnášali si myšlienky kultúrneho a jazykového nacionalizmu.

Tieto idey však spočiatku nepriniesli zjednotenie slovenskej inteligencie v jednotnom jazyku a etnickej koncepcii. Kollár a Šafárik sa pridržiavali myšlienky vytvorenia jednotného československého jazyka a kmeňa. Hoci dejiny nakoniec preukázali, že tieto idey boli slepou uličkou, Brock ich prínos vidí v uvedení pokročilejšej ideológie z nemeckého univerzitného prostredia. Zatiaľ čo bernolákovčina vymedzila slovenčinu voči češtine, Kollár a Šafárik odmietnutím idey *natio hungarica* ako prví vyčlenili Slovákov z Uhorska, respektíve poukázali, že jestvuje aj iná možnosť ako vývoj v tomto historickom štátnom útvaré.⁹²

Brock vníma význam protirečivých koncepcií príslušníkov slovenskej inteligencie v tom, že reagovala na dobové intelektuálne a politické podnety a tým vydláždila cestu k modernému slovenskému národu a štátu. Je to vyvážená publikácia, ktorá nestavia ani jeden prúd slovenského myslenia nad druhý, snaží sa ich pochopiť v dobovom kontexte reálnych možností, ktoré malo formujúce sa slovenské etnikum.

Monografia od maďarského historika Ivana Halásza *Uhorsko a podoby slovenskej identity v dlhom 19. storočí* popisuje rôzne postoje domáceho obyvateľstva k viacerým identitám, ktoré

---

⁹¹ BROCK, Peter. Slovenské národné obrozenie 1787 – 1847 s. 38

⁹² Tam tiež s. 72

si v tej dobe v Uhorsku vydobyli svoj priestor. V publikácií sa popisujú hlavé osobnosti a ideové smery maďarského nacionalizmu, jeho spoločenská základňa z ktorej čerpal svoju silu. Autor charakterizuje maďarské nacionálne hnutie pôsobiace od polovice 19. stor. do roku 1918 ako liberálne. Vysvetľoval to tak, že prakticky ktokoľvek chcel sa mohol stať Maďarom, na jeho etnický pôvod sa nehľadelo, rozhodujúcim činiteľom bol jazyk. Národnostné menšiny Uhorska museli vo svojich obranných snahách vytvoriť uzavretejšie a preto exkluzívnejšie komunity.⁹³

Ďalej autor vysvetľuje dôvody relatívne slabosti slovenského vystúpenia proti budapeštianskej moci v revolučných rokoch absenciou zahraničnej podpory, šľachtickej vrstvy, čerstvo prekonanou česko-slovenskou jazykovou rozlukou. Vymenúva takisto dôvody, prečo maďarskí činitelia ochotnejšie reagovali na srbské, chorvátske, rumunské ako na slovenské národnostno-právne požiadavky. Ďalej popisuje zostrenie boja Budapešti o pretavenie mnohonárodnostnej zalitavskej časti monarchie na jednoliaty maďarský štát.

Zatiaľ čo slovenská nacionalistická historiografia napr. v dielach o katolíckom národovcovi Andrejovi Hlinkovi považuje maďarónstvo, teda dobrovoľné prehlásenie sa za hrdého Maďara za odrodilctvo, za oportunistickú zradu vlastnej identity, Halász rozlišuje medzi tzv. maďarónmi a kategóriou lojálnych Slovákov, ktorí boli uhorskými vlastencami a zároveň sa hlásili k svojmu slovenskému pôvodu. Autor do tejto skupiny radí ľudí, ktorí vykonali určité ústupky, ktoré im umožnili odštartovať kariéru, ale nikdy aktívne nevykonali proti členom svojej komunity skutok, ktorý by poškodil jej záujmy.

Zároveň však konštatuje, že vymedzenie týchto identít je veľmi nejednoznačné. Podľa Halásza, človek, ktorý sa považoval za Slováka a pracoval vo vede alebo v kultúre nebol oceňovaný, ale bol aspoň tolerovaný. S čoraz väčším časovým odstupom od rakúsko-uhorského vyrovnania sa však vyžadovali čo raz závažnejšie prejavy lojality voči uhorskej vlasti a maďarskému politickému národu.

Halász nepopiera, že maďarizačný proces na svojom vrchole vedome smeroval k odstráneniu identít iných uhorských národností. Upozorňuje však, že medzi krajnými pozíciami, ku ktorým sa zo zištných alebo nezištných pohnútok uchýľovalo slovenské obyvateľstvo (k proslovenskému aktivizmu alebo k odrodilctvu) sa vyskytuje určitá šedá zóna. V tejto sa

---

⁹³ HALÁSZ, Ivan. Uhorsko a podoby slovenskej identity v dlhom 19. storočí. s. 36

nachádza bohatá škála životných osudov, ciest a postojov, pričom život človeka neovplyvňovala len jeho národná identita.⁹⁴

Halászová monografia disponujúca bohatým poznámkovým aparátom prináša v mnohých oblastiach podnety pre ďalší výskum alebo prehodnotenie niektorých čierno-bielych nacionalistických stanovísk. Oproti iným publikáciám čitateľ môže nadobudnúť dojem, že fenomén násilného pomadžarčenia nie je v publikácií patrične reflektovaný. Popis týchto neľudských skutočností však môže nájsť v inej literatúre.

Príspevok slovenského historika, pozitivistu Daniela Rapanta *Maďarizácia, Trianon, Revízia a Demokracia* je príkladom celkom objektívneho dejepisectva slovensko-maďarských vzťahov z obranného národného pohľadu. Autor v texte argumentuje prečo Maďari nikdy nepochopili národnostnú otázku v pravej, mravnej, metafyzickej alebo aspoň sociologickej podstate. Od zavedenia maďarčiny ako štátneho jazyka v Uhorsku sa maďarské elity nikdy úprimne nesnažili o zavedenie rovnoprávnosti. Rapant usudzuje, že jej zavedenie by primárne ohrozilo maďarské privilegované šľachtické vrstvy a preto v snahe o odnárodňovanie badá stavovskú obranu proti demokratizácií.⁹⁵

Po rozpade Rakúsko-Uhorska a traumatizujúcej Trianonskej mierovej zmluve nastúpil do maďarského života revizionizmus. Rapant ho hodnotí primárne ako rozptyľovača pozornosti maďarskej verejnosti od skutočných domácich problémov krajiny. Odmietá tvrdenia maďarských politikov o nespravodlivosti vytýčenia hraníc nástupníckych štátov, tvrdí, že v etnicky a jazykovo zmiešaných stredoeurópskych pomeroch nie je možné teoreticky správny národnostný kľúč vždy v praxi uplatňovať.

Dôležité sú aj iné kritériá, geografické a ekonomické. Podľa Rapanta právo na sebaurčenie nesmie byť v praxi realizované tak, že danému národu prinesie neschopnosť plnohodnotnej existencie, živorenie alebo dokonca záhubu.⁹⁶ Výčitky o nedodržiavaní menšinových práv v Československu z maďarskej strany Rapant odmieta ako úplne neopodstatnené až falošné, vzhľadom na ich nízku úroveň, ktorú v praxi realizujú maďarskí politici vo svojom nástupníckom štáte.

Pripúšťa však, že najväčším argumentom v prospech uhorskej ideí boli národohospodárske dôvody, spoločný trh, odbytište pre výrobky domáceho, v celosvetovom meradle málo

---

⁹⁴ Tam tiež s. 176

⁹⁵ RAPANT, Daniel. *Maďarizácia, Trianon, Revízia a Demokracia*. s. 102

⁹⁶ Tam tiež s. 109

konkurencieschopného hospodárstva. Rapantov príspevok predstavuje zhutnenú obhajobu pretrhnutia slovenských vzťahov s Uhorskom. Nie je však čisto nacionalisticky cítiacim historikom, za kľúčový faktor vyrovnania sa s pohnutou históriou považuje postupnú demokratizáciu pomerov. Pod tým si predstavuje opustenie patriarchálnej nadradenosti nad domnelými poddanými a elementárny rešpekt voči ich osobitosti.

Historický význam a odkaz diela osobností slovenského národného obrodzenia je vedecký zborník, ktorý sa venuje jazykovedným a historickým aspektom slovenskej identity očami niektorých osobností slovenského národného obrodzenia. Autori príspevkov sa podrobne zaoberajú etymologickými výskumami Pavla Jozefa Šafárika, Jána Kollára, ďalej tiež popisujú názory spisovateľa Jonáša Záborského na slovenskú klasickú a romantickú literatúru. Pre historické poznanie je najprínosnejší príspevok Jána Doruľa o predstavách slovenských vzdelancov 18. – 19. stor. o jazyku a etnickej identite Slovákov. Tento odborný text podáva vysvetlenie, v akom význame používajú bernolákovci a iní pojmy Uhor, Maďar, slovenský, slovanský, starosloviensky, staroslovenský vo svojich literárnych prácach, spoločenských úvahách a politických programoch.⁹⁷

Slovenský publicista Július Handžárik vydal historicko-popularizačnú knihu *Maďarské blúznenie*. Hoci tvrdí, že sa vo svojej práci striktne držal faktov a stranil vlastným emóciám, jeho text má bližšie k náučno-apologetickej polemike ako k odborne-popularizačnej literatúre. Hoci bola kniha vydaná v roku 2009, ideovo aj koncepčne spadá do obdobia 90tych rokov, ktoré boli v pozitívnom aj negatívnom zmysle poznačené ideológiou nacionalizmu. Jednou z tém, ktorá v texte rezonuje, je spor o autochtónnosť, teda prapôvod etník a národov v stredoeurópskom geografickom priestore.

Autor spochybňuje vierohodnosť teórie o sťahovaní národov, ktorá podľa neho má slúžiť nemeckej doktríne Drang nach Osten legitimizujúcej nemeckú expanzívnu politiku. Tvrdí, že slovanské obyvateľstvo je pôvodným obyvateľstvom Karpatskej kotliny, hoci jeho etnická skladba a kultúra bola ovplyvňovaná množstvom invázií, lúpežných nájazdov a imigračných tlakov.⁹⁸ Teória sťahovania národov podľa autora cielene zamieňa skutočnosť mocenského ovládnutia územia za fikciu trvalého osídlenia územia germánskymi etnikami.

---

⁹⁷ DORUĽA, Ján et al. *Historický význam a odkaz diela osobností slovenského národného obrodzenia*. s. 79 – 130

⁹⁸ HANDŽÁRIK, Július. *Maďarské blúznenie*. s. 29

Ako prirovnanie, príklad pôsobenia nemeckej propagandy Handžárik uvádza zastavenie nacistickej invázie v roku 1941 zlými poveternostnými podmienkami a nie sovietskou protiofenzívou, ktorá podľa neho mala mať rozhodujúci podiel na zastavení vojsk Wehrmachtu. Autor sebavedomo predkladá čitateľovi závažné antitézy všeobecne uznávaného historického konsenzu, podoprie ich niekoľkými argumentmi, tie však ale nie sú dostatočne hlboké na to aby bolo možné uvažovať o komplexnej zmene historického naratívu, pre príliš závažné tvrdenie príliš málo argumentov. Autor má tendenciu zjednodušovať argumentáciu oponentov, voči ktorým sa vymedzuje, čím niekedy dochádza k logickému faulu, *straw man fallacy*.

Najdôležitejšou témou tejto knihy je slovensko-maďarský spor o dejiny, štát a kultúru. Autor výberovo cituje rozsiahlu monografiu profesora slavistiky Jána Stanislava *Slovenský juh v stredoveku* dokumentujúcu slovanský pôvod označenia riek, potokov, vrchov a iných maďarských geografických pojmov. Podobne s inými prameňmi poukazuje na relatívne nízky vplyv starých Maďarov pri zakladaní a konštituovaní uhorského štátu. Monografiou *Slovenský juh v stredoveku* a inými historickými prameňmi sa snaží dokázať nie len multietnickosť, ale aj početnú prevahu slovenského národnostného živlu nad maďarským už počas vlády arpádovskej dynastie.

Autor sa z pronárodnej pozície kriticky vymedzuje voči feudálnym stavovským povstaniam, ktoré mali slúžiť predovšetkým záujmom maďarskej šľachty a Turkom. Na územie Slovenska priniesli len vojnové pustošenie a veľké demografické straty. Ďalej autor kritizuje snahy o pomadžarčenie uhorských dejín a maďarónske aktivity Slovákov, ktoré prispievajú k šíreniu maďarskej propagandy a ich nacionalistických mýtov na Slovensku. Toto sa má prejavovať aj skrze stavanie sôch a pomníkov tým dejinným osobnostiam, ktoré v autorových očiach poškodili záujmy slovenského národa. Negatívne tiež vníma názory bývalých marxistických historikov združených prevažne v Slovenskej akadémii vied, označuje ich za pozostatky čechoslovakistickej a hungaristickej propagandy.

Posledné príspevky sa týkajú komparácie menšinovej politiky v Československu a v postrianonskom Maďarsku. *Maďarské blúzenenie* je náučno-esejistické dielo slovenskej nacionalistickej historiografie, ktoré aj keď syntetizuje veľké množstvo zahraničnej a domácej literatúry, nie je plnohodnotne odborným dielom. Na jednej strane popularizuje dovtedy neznáme informácie a pohľady na slovenské dejiny, napráva mnohé pochybenia, ktorých sa pod vplyvom marxistickej ideológie dopustila slovenská historiografia. Na druhej strane potieraním veľko-maďarských mýtov za pomoci zjednodušenej argumentácie a ďalekosiahlych

tvrdení vytvára podklad pre vznik akýchsi veľko-slovenských dejín, čím v 21. storočí zaťažuje slovenskú historickú vedu zastaranými ideologickými pohľadmi typickými pre nacionalistické 19. storočie. Kapitoly publikácie nie sú usporiadané chronologicky, čím celkovo text stráca na prehľadnosti a logickej nadväznosti.

Ďalším dielom nacionálne ladenej historiografie od Júliusa Handžárika sú *Maďarské podvody*. Táto kniha pojednáva o vybraných historických mýtoch, ktoré dodnes v maďarskej spoločnosti oživujú revizionistické nálady a aktivity. Autor sa stavia proti mýtom o uhorskej kráľovskej korune, spochybňuje maďarské legendy o básnikovi Sándorovi Petófim, kritizuje maďarské národné hnutie bojujúce proti Habsburskej nadvláde za paranoju, agresivitu a šovinizmus. V tejto publikácii sa nenachádzajú prikrášené kapitoly o slovenských dejinách, preto možno povedať, že v táto knižka aj vzhľadom na veľké množstvo použitej maďarskej literatúry má väčšiu informačnú hodnotu.

Na druhej strane sa autorovi nepodarilo celkom odosobniť od skúmaného problému v duchu zásady *sine ira et studio*. V textoch o básnikovi, slovenskom odrodilcovi Petófim môžeme nájsť na viacerých miestach až príliš emotívne ladenú kritiku, pejoratívne označenia jeho charakteru, ktoré znižujú odbornú úroveň diela.⁹⁹ Po tematickej stránke sú texty chronologicky usporiadané, čím tento text oproti *Maďarskému blúzneniu* získal na kompaktnosti a prehľadnosti. Dielo má nesporne aj politicko-spoločenský presah, ktorý možno opísať ako výzvu k ostrážitosti a určitej nedôvere voči maďarskej vnútroštátnej a zo zahraničia vedenej politike.

Robert Seton-Watson pod pseudonymom Scotus Viator napísal historickú monografiu *Národnostní otázka v Uhrách*. Seton-Watson (1879 – 1951) bol anglickým spisovateľom a nadšeným obdivovateľom Košútovského protihabsburského odboja, svoje názory však začal meniť po svojich cestovateľských a pozorovacích výpravách do Uhorska. Postupne preliadol propagandistický obraz liberálneho Uhorska a vo svojich článkoch a knihách začal byť silne kritický voči maďarskému šovinizmu. Vo svojej monografii uvádza základné štatistické fakty týkajúce sa národností Habsburskej monarchie.

Stručne načrtá dejiny slovenského etnika a národa od príchodu Slovanov na stredoeurópske územie dunajskej kotliny až po Černovskú masakru a udalosti s ňou bezprostredne súvisiace. Je zástancom svojbytnosti nie len slovenského národa a aj ostatných národnostných menšín, ktorých práva boli utlačované. Od autorov publikácií katolícko-národného svetonázoru sa

---

⁹⁹ HANDŽÁRIK, Július. *Maďarské podvody*. s. 77

odlišuje priazňou k reformačným snahám a k protestantským cirkvám vo všeobecnosti, naopak stráni rekatolizačnej reakcii.

Fenoménu presadzovania maďarizácie sa podrobne venuje v politickej, kultúrnej a školskej rovine, citovaním príslušného zákonodarstva a komentovaním jeho praktickej realizácie. Neopisuje iba negatívne dopady na kultúru, vzdelanosť príslušníkov národnostných menšín, upozorňuje tiež na fakt, že budapeštianske vlády extrémnym uprednostňovaním odnárodňovania Slovákov, Rusínov, Rumunov, Chorvátov a Srbov poškodzovali sociálny a hospodársky rozvoj stredných a nižších vrstiev maďarskej roľníckej vrstvy.¹⁰⁰

Autor ďalej demaskuje demokratické zdanie uhorskej realizácie idei všeobecného volebného práva, ktoré sa začalo realizovať až na začiatku 20. stor. Dokladá jeho narušovanie podvodmi, machináciami s hlasmi a hrubým nátlakom. Podobne popisuje ako nacionalizmus maďarských elit viedol k potláčaniu spolkového života a k likvidačným aktivitám proti tlačovinám nemaďarských národov. Samostatná kapitola je venovaná tragickým černovským udalostiam, ktorých opis sa drží v línii, ktorú zastávajú novšie slovenské historické práce.

Práca Scotta Viatora *Národnostní otázka v Uhrách* je objektívnou a rozsiahlou historickou prácou dokumentujúcou rozlične boje o národnú identitu všetkých uhorských národov, či už vládnuccich alebo poddaných. Jeho štýl je napriek osobnej angažovanosti v prospech slovenskej záležitosti vecný a oprostený emočných náhľadov. Vo svojich stanoviskách a metódach sa v zásade nelíši od ostatných diel slovenskej nacionalistickej historiografie, stanoviská dokladá citáciami a poznámkovým aparátom. Rozdiel je iba v geografickom vymedzení, diela ľudáckych autorov pracujú vo väčšej miere s konkrétnymi príkladmi z slovenských regionálnych pomerov.

Monografia *Slováci a Maďari* od historika, politológa a znalca slovensko-maďarských vzťahov Zoltána Pástora je dielom zachytávajúcím zložitú, napätú a protichodne vnímanú slovensko-maďarskú vzťahy v celej dĺžke ich trvania. Tri kapitoly pojednávajú o vzájomnom pomere Slovákov a Maďarov v dobách sťahovania národov a existencie Uhorského kráľovstva, potom o spolužití v československých štátnych útvaroch 1918 – 1989 a v poslednej časti o vzťahoch v najnovších dejinách 20. a 21. stor. Z významných historiografických monografií na túto tému má tak najdlhší chronologický záber.

---

¹⁰⁰ VIATOR, Scotus. *Národnostní otázka v Uhrách*. s. 239

Zosumarizované dejiny vzájomného spolužitia týchto etník od čias príchodu Slovanov do karpatských hôr a nížin síce nebadajú slovenské korene vo veľkomoravskej štátnosti, ale v ostatných kľúčových bodoch sa nerozchádzajú so stanoviskom národne orientovanej historickej školy. Oba tieto smery sa zhodnú na tom, že tisícročné Uhorsko nie je možné vnímať ako maďarský národný štát, ale ako multietnické kráľovstvo zviazané prijatím kresťanskej viery a latinskej kultúry.

Ďalej autor popisuje stupňujúci sa maďarský nacionalizmus, ktorý v priebehu 19. storočia od hlásania politickej nadradenosti nad príslušníkmi menšín prešiel až požiadavke na úplnú duchovnú likvidáciu nemaďarských etnických identít vo vnútri predlitavskej časti Habsburskej monarchie. Dáva však do pozornosti aj to, že nie všetci členovia maďarských vlád boli zástancami tvrdej maďarizácie a aj medzi týmito elitami sa našli umiernení politici, maďarská šľachtická trieda nebola úplným ideologickým monolitom. Taktiež tvrdí, že maďarizačná politika mala v období dualizmu rozličnú intenzitu, nebol to kontinuálne stupňujúci sa tlak, mal svoje vrcholy aj ústupy. Na rozdiel od napríklad publikácií Júliusa Handžárika sa však vyhýba ostrejším, naturalistickejším opisom každodenného útlaku Slovákov v Uhorsku.

Na prechode častí venovaných uhorskej a československej etape autor podrobne rozoberá postupný rozpad monarchie, priebeh diplomatických rokovaní, vytyčovaní územia a maďarské snahy o udržanie predchádzajúcich hraníc, prípadne čo najväčšej časti niekdajšieho kráľovstva, ktoré považovali za svoje výlučné panstvo. Ďalšie stránky publikácie autor venuje systematickej revizionistickej politike, ktorú viedlo po-trianonské Maďarsko za pomoci medzinárodného spochybňovania ČSR a pokusmi podporovať iredentizmus vo vnútri republiky. Bez udania na primárny zdroj autor v súvislosti s protištátnou činnosťou spomína mená dvoch slovenských ľudáckych politikov.¹⁰¹

Tvrdenie o radikálnom ľudáckom politikovi Vojtechovi Tukovi ako o možnom agentovi maďarskej iredenty majú svoju odozvu aj v slovenskej historiografii. Podobné tvrdenia o Andrejovi Hlinkovi však na základe doterajšieho bádania možno hodnotiť ako nepravdepodobné. Dôležitým príspevkom do poznania nacionalistickej problematiky z ekonomického hľadiska je stručný popis hospodárskych vzťahov v ČSR a Maďarska v rokoch 1918 – 1938.

Autor opakuje tézu, že zánik spoločného uhorského trhu skomplikoval postavenie mnohých tovární na slovenskom území a prispel tak k napätiu medzi českým a slovenským štátotvorným

---

¹⁰¹ PÁSTOR, Zoltán. Slováci a Maďari s. 72-74

národom. Prináša však nový pohľad na pôsobenie maďarských subjektov pri predaji bánk a iných hospodárskych subjektov. Király tvrdí, že úmyselne uprednostňovali silnejší český kapitál s cieľom narušiť česko-slovenské vzťahy. Zvyšok knihy je vecným a nezaujатыm popisom častokrát turbulentných a napätých slovensko-maďarských vzťahov počas éry samostatného Slovenského štátu, obnovenia Československa a počas sovietskej nadvlády. Politologicko-historický rozbor najnovších dejín po obnovení samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 je záverečnou kapitolou tejto publikácie.

Po odbornej stránke prináša pre poznanie problematiky slovenského nacionalizmu racionálne spracované sekundárne zdroje maďarského pôvodu a náčrt prieniku nacionalizmu do hospodárskych záležitostí oboch krajín. V interpretácii novších dejín slovensko-maďarského spolužitia sa zásadne nelíši od mnohých diel slovenskej nacionálne ladenej historiografie, rozdiel je v starších, rano-stredovekých dejinách, ktoré nacionálni apologeti vidia v oveľa veľkorysejších, monumentálnejších konceptoch ako táto publikácia.

Biografia Józsefa Demmela *Ludovít Štúr* je pokusom zhrnúť obidva krajne protichodné národné narácie tejto kľúčovej osobnosti slovenského národného obrodzenia. Jej cieľom je nahradiť hagiografické prvky typicky vyskytujúce sa v biografiách, v ktorých sa ich autor stotožňuje s celoživotným dielom ním analyzovanej historickej osobnosti. Najvýznamnejšou takouto prácou je *Život a dielo Ludovíta Štúra* od slovenského historika Jána Hučka. Je to posledná odborná práca na túto tému, aj ona však nesie niektoré obdivné a popularizačné prvky. „Je len prirodzené, že my, príslušníci ľudu, ktorému Štúr verne slúžil bránil jeho národné a sociálne záujmy ako jeho verný syn, si chceme vďačne zachovať jeho pamiatku.“¹⁰²

József Demmel o tomto hagiografickom prístupe tvrdí, že vyžaduje doplnenie o fakty, ktoré nepasujú alebo vybočujú z nespochybniteľného národného historického kánonu. Ide o Štúrove pochybnosti, protirečenia a neistoty, ktoré sa počas jeho boja za národné práva vyskytli. Aj pre tieto dôvody sa autor rozhodol opustiť klasický chronologický metodický štýl a zvolil iný prístup. Začal životom Štúrovho ducha po jeho smrti, opisoval slovenské a maďarské vnímanie Štúra od jeho úmrtia až po súčasnosť. Ďalšie popisy, analýzy a hodnotenia písal o jeho finančnom, sociálnom zázemí, vzdelaní, publicistickej a politickej činnosti. Ďalej sa venoval jeho vzťahom k maďarskému prostrediu, zvlášť k Ludovítovi Košútovi, spolkovej činnosti a súkromným záležitostiam.

---

¹⁰² DEMMEL, József. *Ludovít Štúr*. s. 21

V úvode autor zhodnotil historiografiu týkajúcu sa Ľudovíta Štúra. Konštatoval, že kult najväčšieho Slováka vybudovali potlačením alternatívnych interpretácií jeho dobových slovenských kritikov (napr. dramatika Jonáša Záborského) po Štúrovej smrti jeho žiaci a najbližší spolupracovníci. Napriek tomu sa im dlho nedarilo napísať zodpovedajúcu biografiiu, ktorú zhotovil až Jozef Miloslav Hurban a je určitým základným východiskom poznávania tejto osobnosti. Prvú vedeckú biografiiu o ňom vypracovala študentka parížskej Sorbony Helena Turcerová, pôvodom Slovenka, ale slovenské vzdelanecké kruhy ju neprijali.¹⁰³

Za éry Československa nevznikla žiadna zásadnejšia práca pravdepodobne z dôvodu nesúlady Štúrovho počínu jazykovej rozluky s češtinou a oficiálnej ideológie jednotného národa československého. Oceňovaným začal byť až v dobách Slovenského štátu, ktorý z jeho životného diela vyzdvihol tie myšlienky a činy, ktoré naplňali ideu nezávislého slovenského národa. Možno to hodnotiť ako určitý paradox, keďže počas éry 1. ČSR slovenskému politickému životu dominovali luteráni a napriek tomu evanjelika Štúra vyzdvihovalo politické zriadenie 1. SR, spriaznené s katolicizmom.

Najväčšia publicistická a dejepisecká aktivita okolo Ľudovíta Štúra bola v 60tych a 70tych rokoch 20. stor. Marxistická historiografia reinterpretovala štúrovské ideály podľa svojich ideologických potrieb. Slovenskí historici tej doby ho vnímali primárne nie ako bojovníka za jazykovú kultúrnu a samosprávnú svojbytnosť, ale stotožnili ho s zápasom za oslobodenie roľníkov z pod feudálneho jarma, za sociálny pokrok a iné podobné témy. Po roku 1989 sa objavilo niekoľko štúdií, ktoré sa pokúsili zobrazit' Štúra z kritickejších pozícií, ale celkovo sa historiografická práca na tejto osobnosti po roku 1990 spomalila.¹⁰⁴

V kapitolách, ktoré rozoberajú niektoré dôležité aspekty Štúrovho života Demmel za rozsiahleho využitia prameňov spochybňuje niektoré čiernobiele naratívny slovenskej historiografie. Napr. napáda jednoznačne negatívne vykreslenie Karola Zayu, Štúrovho cirkevného predstaveného, ktorý Štúra pôvodne podporoval poskytnutím zamestnania a až neskôr presadzoval postupné pomaďarčenie Slovákov zjednotením maďarskej kalvínskej a slovenskej luteránskej cirkvi.¹⁰⁵ Aj u iných vyhranených osobností národného života ako napr. Štúr sa prejavovali v rozličných obdobiach protichodné tendencie, ktoré vyplývali z ich osobných, náboženských, profesijných, finančných alebo rodinných väzieb.

---

¹⁰³ Tam tiež s. 34

¹⁰⁴ Tam tiež s. 44

¹⁰⁵ Tam tiež s. 111

Z opačnej strany autor narúša všeobecne zaužívaný názor, že slovenský národno-emancipačný proces bol záležitosťou takmer výlučne úzkej vrstvy slovenskej inteligencie. Dokladá to rozsiahlou petičnou akciou na podporu kodifikácie štúrovskej slovenčiny zo strany nižšej stredoslovenskej šľachty. Táto podpora neskôr opadla pre ich silne konzervatívne názory na feudálne privilégia v Uhorsku, ktoré chcel Štúr liberalizovať.

Celkovo je biografia Józsefa Demmela o Ľudovítovi Štúrovi podnetnou prácou pre štúdium slovenského nacionalizmu. Svojimi tvrdeniami podloženými rozsiahlym poznámkovým aparátom zloženým z archívnych materiálov, článkov, príučiek, vydaných prameňov a odbornej literatúry narúša niektoré zaužívané interpretácie slovenskej a maďarskej historiografie. Na druhej strane sú niektoré ním používané termíny napr. imaginárny slovenský národ a chápanie vlastizrady, ktorú badal v Štúrovom vojenskom vystúpení proti budapeštianskej vláde v danom dobovom kontexte neadekvátne a rozporuplné. Opustenie celostného chronologického prístupu navyše prinieslo do diela istú fragmentárnosť.

3.2 Historiografia o formovaní slovenského národa v Československu

Biografia *Andrej Hlinka* od slovenského ľudáckeho politika Karola Sidora zrevidovaná a doplnená exilovým historikom Františkom Vnukom dokumentuje život katolíckeho kňaza, národovca, zakladateľa SLS, neskôr HSLS, autonomistického politika Andreja Hlinku. Je to rozsiahla a dopodrobna členená monografia. Väčšina životopisu, najvypätejšie udalosti Hlinkovho života medzi rokmi 1864-1926, boli spísané už v 40tych rokoch 20. stor. jeho straníckym spolupracovníkom Sidorom.

Okrem vlastného životopisu sa v diele prelína niekoľko dobových nacionalistických tém ako napr. poddajnosť slovenských nižších vrstiev maďarizačnému tlaku, apatia chudoba, slabá vzdelanosť a iné. Z diela je evidentné, že Hlinkov životopisec je jeho obdivovateľom, schvaľuje jeho ideí a činy a rovnako aj politické spôsoby, radikálne útočné prejavy a jeho nekompromisnosť.

V kapitolách zachycujúcich udalosti späté s Hlinkovou osobou do roku 1918 sa v publikácií vyskytujú popisy jeho boja za slovenské národnostné, školské a jazykové práva, černovské udalosti, nespokojnosť s maďarónstvom uhorskej katolíckej hierarchie, snahy o presadenie sa v rámci uhorskej katolíckej politiky. Hoci Sidor patril k radikálnejším politikom, v jeho spise o Hlinkovi možno badať pomerne triezvy pohľad na Maďarov napriek rozsiahlym atrocitám, ktorých sa dopúšťali na elementárnych národných právach Slovákov. Autor tiež neutrálne komentuje negatívne vymedzovanie sa Slovákov voči príslušníkom židovského etnika prameniacim z hospodárskych a sociálnych nezhôd.

Štýl písania je vecný a neskľzava do jednostranného šovinizmu, hoci autor zaujíma jasné stanovisko svojbytnosti slovenského živlu v kresťanskom duchu. Katolícko-nacionálny duch diela je badateľný aj v kritike sekularizačných prúdov slovenskej politiky, Masarykových žiakov, hlasistov, sociálnych demokratov a liberálov. Podobne autor odsudzuje postoje slovenských luteránov, ktorí už pred Prvou svetovou vojnou často inklinovali k pokrokovým nekresťanským svetonázorom.¹⁰⁶ Tvrdí, že systematicky vytlačali katolíkov z hospodárskeho a verejného života, nahrádzali slovenskú identitu fiktívnym československým národom, aj keď sa medzi nimi našli jednotlivci, ktorí s týmto nesúhlasili a vzdorovali.

Keďže Hlinkov životopis vyšiel za éry 1. ČSR, neobišiel sa bez cenzúry čechoslovakistického režimu – vyškrtané boli viaceré pasáže, ktoré vyvolávali obavy pražskej vlády. V knihe sú dané

---

¹⁰⁶ SIDOR, Karol, VNUK, František. Andrej Hlinka 1864 – 1938. s. 268

miesta vybielené pod označením „cenzurované.“ Tieto pasáže boli doplnené na záver Sidorovho životopisu historikom Františkom Vnukom. Zatiaľ čo štýlu komentovania udalostí do vzniku republiky dominovalo protimaďarské vymedzenie slovenskej identity, po vytriezvení z nadšenia, po nezrealizovaní autonomistického programu Pittsburskej dohody sa pozornosť sústredila na Hlinkov odpor voči čechoslovakistickej ideológii a sekularizačným trendom v školstve a kultúre.

Túto časť dokončil exilový historik František Vnuk v rovnakom duchu katolícko-národnej interpretácie slovenských dejín. Dokončenie životopisu bolo vedome písané v nadväznosti na Sidorove vnímanie dejín, ale predsa sa môžeme stretnúť s istou mierou kritiky k niektorým Hlinkovým rozhodnutiam a postojom v poslednej dekáde jeho života, napr. bezmedznej dôvere vo Vojtecha Tuku. Táto vnútro-ľudácka kritika zrejme pramenila z časového odstupu, ktorý spravidla umožňuje vytvoriť si objektívnejší obraz dobových pomerov a udalostí.

Monografia Róberta Letza *Andrej Hlinka vo svetle dokumentov* je vecnou štúdiou, ktorá vo svojej úlohe zmapovať život A. Hlinku na rozdiel od starších prác Sidora a Vnuka s oveľa výraznejšou mierou pracuje s archívnymi dokumentami, Hlinkovými prejavmi a článkami. Pri vytváraní obrazu tohto exponenta slovenskej nacionalistickej ideológie je obraz jeho živej osobnosti a róznych činov dopĺňaný aj kritickými materiálmi, popisujúcich ho ako nestáleho, nedostatočne vzdelaného, zaseknutého v stredoveku, konfesiónálne netolerantného, vyzdvihujúceho na prvé miesto svoju katolícku vieru a až potom národnú identitu.¹⁰⁷ Na rozdiel od staršej biografie Hlinku táto publikácia umožňuje čitateľovi vytvoriť si ucelenejší obraz, posúdiť opodstatnenosť kritických pohľadov na túto osobnosť. V neposlednom rade k vyššej objektívite dopomohol aj zväčšujúci sa časový odstup.

Antológia časopiseckých a novinových článkov Andreja Hlinku od zostavovateľov Petra Olexáka a Anny Safanovičovej je výberom z nepreberného množstva Hlinkových písomných výstupov, zachycujúcim tie texty, ktoré prinášajú jeho zásadné stanoviská k témam akými sú vzťah k národu, vlasti, sociálnym problémom, alkoholizmu, katolíckej viere, česko-slovenským vzťahom, k charakteru školstva a pod.

Zborník *Černovská tragédia* je súborom vedeckých prác so zodpovedajúcou pramennou základňou a ich kritických posúdením popisujúcich Černovskú tragédiu a v základných črtách mapujúcu pohľady slovenskej a maďarskej historiografie na túto tragickú udalosť. Reflektuje

---

¹⁰⁷ LETZ, Róbert. *Andrej Hlinka vo svetle dokumentov*. s. 263

tiež záujem o masaker a postoj k nemu zo strany Vatikánu, jeho listu *L'Osservatore Romano* a českej tlače.

Zborník *Zvolenský manifest v štátotvorných úsiliach Slovákov* je súborom vedeckých prác dokumentujúcim snahu slovenských politických elít tej doby preklenúť konfesiónálne spory a zjednotiť sa v spoločnom autonomistickom programe na základe svojej slovenskej etnickej príslušnosti. Zborník objektívne a vecne za využitia primárnych a sekundárnych prameňov informuje o tejto významnej udalosti slovenských dejín. Príspevky sa týkajú prípravy, priebehu a dopadu, ktorý manifest mal na slovenskú spoločnosť.

Slovenský politik, poslanec Snemu Slovenskej krajiny Pavol Čarnogurský napísal očité svedectvo krízy s názvom *14. marec 1939*, do ktorej sa dostala Česko-slovenská republika po mníchovskom diktáte. Hoci bol Čarnogurský ľudáckym politikom, jeho podrobná publikácia nie je ladená tak výrazne nacionalisticky ako u diel iných ľudákov napr. Karola Sidora alebo Konštantína Čulena. Je to polemika nad otázkami napätého a komplikovaného česko-slovenského spolužitia v druhej republike. Čarnogurský z uhla umierneného ľudáka upresňuje a vysvetľuje mnohé citlivé a kontroverzné rozhodnutia slovenskej autonómnej vlády, napr. odsun českých zamestnancov zo Slovenska.

Tézu doplácania českých historických krajín na zaostalejšiu východnú časť štátu spochybňoval Konštantín Čulen v životopise Jozefa Tisu. Čarnogurský podobne rozoberá túto tému, ale jeho závery nie sú tak jednoznačne vyhranené.¹⁰⁸ Väčšina textu publikácie je potom venovaná podrobnému priebehu februárových a marcových politických rokovaní, zákulisných intríg a vojenského puču generála Eliáša. Tu autor polemizuje nad slovenským podielom na rozbití ČSR a naopak poukazuje na snahu vrcholového slovenského politika Karola Sidora o odpor proti nemeckým snahám o zánik Československa.

Tento tragický koniec spoločného štátu nepripisuje primárne radikálnym ľudáckym živlom, ale iným vonkajším a vnútorným problémom tohto štátneho útvaru, medzi ktoré zaradil notorické nedodržiavanie vzájomných česko-slovenských dohôd z českej strany, najme ministrom, neskôr prezidentom Edvardom Benešom. Toto svedectvo človeka, ktorý stál pri zrode Slovenského štátu je prirodzene poznačené jeho osobnými sympatiami a antipatiami, ale zároveň predstavuje cenný materiál pre ďalšie vedecké diela o zásadných udalostiach, ktoré viedli k 14. marcu 1939.

---

¹⁰⁸ ČARNOGURSKÝ, Pavol. 14. marec 1939. s. 49 - 73

3.3 Historiografia o Prvej slovenskej republike

Slovenský ľudácky publicista, politik a historik Konštantín Čulen napísal v roku popravy prezidenta Slovenskej republiky Jozefa Tisu jeho biografiu *Po Svätoplukovi druhá naša hlava*. Čulen bol súčasníkom Tisu, jeho politickým a ideovým spolubojovníkom, pri študovaní tohto diela je tento fakt neopomenuteľný. Podobne ako u iných biografí sa v tomto diele mieša životopis osobnosti so slovenskými politickými dejinami, popisujúci komentár autora sa prelína s citátmi Tisových prejavov, článkov alebo osobne sprostredkovaných názorov. Autor tieto myšlienky konfrontuje s argumentmi českých, ale najmä slovenských politických oponentov Jozefa Tisu jeho Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. K faktom však nezaujíma nestranné stanovisko, ale je jednoznačným apológom katolíckeho nacionalizmu.

Chronologický rozsah diela kopíruje dĺžku Tisovho života, dielo vrcholí v podrobnom opise povojnového politického procesu v roku 1947, ktorý tvorí jeho najväčšiu časť. Do faktického opisu udalostí však často zasahuje autorov katolícko-národný svetonázor, ktorý sa na rozdiel od iných nacionálnych apologetík pomerne výrazne prejavuje v konfesionalnej vyhranenosti. Autor pri kritike politických prúdov, ktoré si osvojili v mäkšej alebo ortodoxnejšej podobe čechoslovakistickú ideológiu (napr. Šrobárovi hlasisti, Hodžovi agrármici, Déderovi sociálni demokrati) veľmi často pripomína v hanlivom kontexte ich evanjelické pozadie, vykresľuje ich ako voľnomyšlienkarov, hmotárov a oportunistov.

Boj za autonómiu a samostatnosť tak nie je primárne vykreslený ako zápas Slovákov proti iným národom, Čechom a Maďarom, ale ako vnútro-slovenský konflikt medzi slovenskými centralistami, najmä protestantmi a slovenskými autonomistami, prevažne katolíkmi. Aj samotný tragický záver života Jozefa Tisu je Čulenom interpretovaný ako súčasť luteránskej snahy vytesniť katolíkov z verejného slovenského života presadiť tézu, že iba luteráni majú patent na slovenskosť.¹⁰⁹ Z hľadiska prínosu pre slovenskú historiografiu môže publikácia slúžiť ako primárny prameň, spísané osobné svedectvo svedka dejinných udalostí a historickej postavy Jozefa Tisu.

V knihe nie je dostatočný poznámkový aparát, autor cituje len niektoré zdroje, (napr. dobový ľudácky časopis Slováč). Zjavná tendenčnosť pramení z faktu, že autor bol zároveň účastníkom dejinného procesu a je dôvodom prečo publikáciu nemožno považovať za plnohodnotné dielo odbornej literatúry. Pohľad Konštantína Čulena na slovenské dejiny od roku 1887 až po rok

---

¹⁰⁹ ČULEN, Konštantín. *Po Svätoplukovi druhá naša hlava*. s. 361

1947 je však historickým materiálom, ktorý nie je možné pri snahe o komplexné spracovanie problematiky slovenského nacionalizmu ignorovať.

Monografia Martina Lacka *Slovenská republika 1939 – 1945* predstavuje vyvážený pohľad na vznik, vývoj a zánik Prvej Slovenskej republiky. Jeho prístup možno charakterizovať ako národný, kľúčom k vyhodnocovaniu dejín je pozitívny alebo negatívny prínos konkrétnej dejinnej udalosti, resp. epochy k posilneniu kultúrneho, ekonomického a politického postavenia národa. Neopomína však aj iné, demokratické, humanistické hodnoty a venuje pozornosť aj úrovni a dodržiavaniu menšinových ľudských práv. V úvode diela sa autor vymedzuje voči skresľovaniu obrazu tohto štátu, ktorého sa často krát dopúšťala historická veda po roku 1945, kedy prevažne rozpracúvala smernice a tézy vládnucej komunistickej strany.

Lacko kritizuje, že marxistická politická doktrína vyzdvihovala výlučne tie udalosti, osobnosti a činy obdobia 1939 -1945, ktoré súviseli s odbojovou, protištátnou činnosťou a k štátu zaujala apriórne negatívny postoj. Zamýšľa sa nad pôvodom ostrej rozpoltenosti pohľadov na Slovenský štát, ktorú nachádza v medzigeneračnom predávaní a akceptovaní osobnej skúsenosti s dobovými reáliami. Odmieta jednostranný pohľad prezentujúci celý štát ako pasívny produkt mocenských a politických ambícií nacistického Nemecka, dáva do pozornosti fakt, že predstavitelia umierneného a radikálneho krídla nesú za podobu vnútornej a vonkajšej politiky štátu rôznu zodpovednosť. Poukazuje na to, že tento štátny útvar dokázal, že Slováci si svoje, štátne, spoločenské, kultúrne a hospodárske záležitosti dokážu spravovať aj sami.

Na druhej strane sa kriticky vymedzuje voči idealizujúcim pohľadom exilového prúdu historiografie, ktoré považujú Slovenský štát za raj na zemi a jeho prezidenta za človeka, ktorý za nič zlé nemohol. Poukazuje na to, že vládnuca strana, nositeľka autonomistickej myšlienky si uzurpovala rolu jediného zástupcu slovenského národa. Najkritickejšie pasáže Lackovej knihy sú venované riešeniu židovskej otázky na Slovensku. Negatívne sa stavia k snahám ľudáckej historiografie všetky protižidovské opatrenia, zákony a skutky ospravedlniť výlučne nemeckým nátlakom.

V kapitole *Riešenie tzv. židovskej otázky* popisuje úlohu slovenskej vlády a prorežimných organizácií na okliešťovaní ľudských práv židovskej menšiny, upozorňuje na neľudskosť týchto praktík a nekompatibilitu s prezentovaným kresťanským charakterom Slovenského štátu.¹¹⁰ Publikácia sa v primeranom rozsahu venuje všetkým stránkam slovenského politického a

---

¹¹⁰ LACKO, Martin. Slovenská republika 1939 – 1945. s. 75

spoločenského života, obsahuje kalendárium vybraných udalostí a zoznam použitej literatúry a prameňov.

Mať svoj štát znamená život, biografická monografia z pera exilového historika Františka Vnuka, ponúka životný príbeh Alexandra Macha, radikálneho predstaviteľa Hlinkovej Slovenskej ľudovej strany a zároveň popisuje vonkajšiu a vnútornú politiku tejto strany do tej miery, ktorá súvisela s jeho osobnou angažovanosťou, skutkami a myšlienkami. Autor postupuje chronologicky, venuje sa Machovej mladosti, jeho pôsobeniu ako úspešného novinára, rečníka v 20tych a 30tych rokoch počas existencie 1. ČSR. Je to pohľad plne v intencii katolícko-nacionalistickej historiografie, vecný popis udalostí sa prelína so sympatiami voči autonomistickému hnutiu. Výber faktov, ktoré popisujú osobu, činnosť A. Macha, opozičné ľudácke autonomistické hnutie, neskôr vládnucu stranu, môže byť miestami hodnotený ako selektívny.

Dielo však nie je úplne jednostranným produktom apologetiky, autor sa nevyhýba kritickým bodom Machovej politickej kariéry, teda jeho podielu na protižidovských opatreniach, deportáciách a ďalších represívnych opatreniach Slovenského štátu, hoci rozsah a stupeň tejto kritiky je podstatne miernejší a zhovievavejší ako u iných kolegov.¹¹¹ Napriek tomu dielo predstavuje zatiaľ jednu z mála významných publikácií mapujúcu život a pôsobenie tohto významného exponenta slovenskej nacionalistickej ideológie a politiky. Po odbornej stránke dielo obsahuje citácie primárnych a sekundárnych prameňov spoločne s zoznamom použitej literatúry.

Zborník *Zamlčaná pravda o Slovensku* je rôznorodou zbierkou svedectiev, úvah o slovenskej identite a štátnosti, apologetík slovenského národného snaženia. Práce širokého spektra autorov sa týkajú primárne týchto základných tém: Prvá Slovenská republika, Prvý Slovenský prezident Dr. Jozef Tiso, Židovská otázka na Slovensku a Katolícka cirkev a tragédia slovenských židov.¹¹² V úvode môžeme badať podčiarkovanie slovenských etnických koreňov v starších, menovite veľkomoravských dejinách, obhajobu slovenskosti cyrilo-metodského literárneho, kultúrneho a písomného dedičstva, kresťanského ukotvenia a mariánskej úcty.

Ďalšie kapitoly sa týkajú obhajoby štátnosti ako ideálu jestvovania každého národa a jednostranne ladenými obhajobami jej praktickej realizácie v podobe Slovenského štátu 1939 – 1945. Tak ako aj v iných prácach tzv. národných historikov, v príspevkoch sa do popredia

---

¹¹¹ VNUK, František. *Mať svoj štát znamená život*. s. 268

¹¹² HOFMANN, Gabriel a kol.: *Zamlčaná pravda o Slovensku*. s. 6-8

dostávajú kultúrne, ekonomické úspechy mladého štátu a zamlčávajú sa fakty o potláčaní ľudských práv menšín a jeho nedemokratickou teóriou a praxou. Pre mnohé tieto apologetiky je signifikantné stotožňovanie vôle národa s vôľou HSĽS, prehliadanie, ospravedlňovanie uzurpátorstva moci zo strany (pre slovenskú národnosť) jedinej povolenej štátostrany.

Tam, kde rozsah a dopad politiky vládnucej elity Slovenského štátu priniesol tragické následky, konkrétne osud židovskej menšiny, prinášajú autori textov v prospech štátu a predovšetkým prezidenta 1. SR pozitívne svedectvá židovských konvertitov, diplomatov, politikov, ktoré môžu byť cenným materiálom pri vytváraní celkového obrazu dobovej reality, ale zrejme nie sú plne zodpovedajúcou odpoveďou na fakty prinášané z opačnej názorovej strany. Druhý diel publikácie, *Dr. Jozef Tiso o sebe* je podnetom na revíziu odsudzujúceho rozsudku trestu smrti, ktorý bol nad prezidentom vyhlásený v roku 1947. Prináša svedecké výpovede v jeho prospech a právnu argumentáciu proti legalite a legitimitě retribučného súdnictva.¹¹³

Zborník *Zamlčaná pravda o Slovensku* sa však nesnaží o komplexný a objektívny výskum daných historických okruhov a nemá ani niektoré základné znaky vedeckej literatúry, akými sú zoznam použitých prameňov a poznámkový aparát. V príspevkoch sa miešajú esejistické prvky, názorové komentáre, morálne apely na ľahostajnosť verejnosti voči slovenskej národnej identite s strohejším faktografickým štýlom typickým pre odbornú literatúru.

Mnohé stanoviská a tézy sa v príspevkoch len v mierne upravenej podobe opakujú, čo uberá zborníku na prehľadnosti. Vydaný bol v roku 1996, teda v čase, kedy novovzniknutý štát a spoločnosť sa vyrovnávala s minulým režimom pokriveným pohľadom na vlastné dejiny. Zborník bol apelom na predstaviteľov politického života krajiny, aby oficiálne prehodnotili apriórne negatívne stanovisko k 1. SR a prihlásili sa k prvej slovenskej štátnosti aj napriek jej nedostatkom a omylom.

Monografia *Slovenský štát* od Ivana Kamenca, slovenského historika pracujúceho pre Historický ústav Slovenskej akadémie vied, predstavuje stručné, syntetizujúce dielo šesťročného obdobia existencie samostatného Slovenského štátu. Je všeobecne známe, že na rozdiel od exilovej historickej školy má tento historik na Slovenský štát a jeho prezidenta negatívny názor a podporuje tie spoločenské a kultúrne aktivity, ktoré zdôrazňujú temné stránky tejto kapitoly slovenských dejín. Napriek tomu je jeho monografia príkladom

---

¹¹³ HOFMANN, Gabriel a kol.: *Zamlčaná pravda o Slovensku II.* diel. s. 282-310

vyváženého a triezveho pohľadu na domácu a zahraničnú politiku, ekonomiku, kultúru slovenských elít a širokých vrstiev spoločnosti.

Výberom kľúčových faktov, popis najdôležitejších udalostí sa kniha až tak zásadne nelíši od iných publikácií s rovnakým tematickým zameraním. Rozdiel je v interpretácií faktov a dôraze, ktorý títo autori kladú na rozličné hodnoty a zásady. Exilová historická škola zdôrazňuje ideí národnej samostatnosti, možnosti relatívne nezávislej politickej, hospodárskej realizácie a nárastu národného sebavedomia, upevnenie slovenskej identity. Ivan Kamenec v diele poukazuje na spriaznenosť a sympatie radikálnych politických štruktúr štátostrany s nacistickou ideológiou. Na politike umiernennej, v jeho terminológii konzervatívnej časti politických elít, kritizuje jej teóriu a prax menšieho zla, ktoré nakoniec vedie k veľkému zlu.¹¹⁴

Ďalej popisuje postupnú inklináciu režimu k totalitným metódam a praxi, ktoré ho nakoniec mali priviesť k politickému a morálnemu krachu. Kritizuje dobový vypätý, nízky až vulgárny nacionalizmus pre jeho protičeskú zášť a najmä protižidovské nariadenia. Pripúšťa však, že represívne opatrenia slovenskej vlády proti jej politickým oponentom na udržanie stability a existencie režimu boli minimálne do vypuknutia povstania s prihliadnutím na dobové vojnové pomery charakteristické výraznou miernosťou až úmyselnou nedôslednosťou. Z textu možno získať dojem, že autor opomína rozsah podpory domáceho obyvateľstva, jeho možnosti národnej a kultúrnej sebarealizácie a mieru zlepšenia ich situácie, ktorú 1. SR objektívne priniesla.

Vzťah kresťanstva a katolíckej cirkvi k režimu hodnotí ako zvláštny, režim sa ku kresťanskej ideológii síce hlásil, na jeho čele stál katolícky kňaz, ale postoj vyšších cirkevných predstaviteľov vo Vatikáne bol opatrný a zdržanlivý. Hospodársky a sociálny vývoj autor popisuje vecne, vyhýba sa síce oslavnému štýlu písania, tvrdeniam o blahobyte, ale priznáva všeobecné zlepšenie sociálnej situácie veľkej časti obyvateľov slovenskej národnosti. Pre štúdium nacionalistickej problematiky je táto kritická reflexia realizácie slovenskej kresťansko-národnej ideológie prínosná pre svoju racionálnu interpretáciu dobových udalostí. Táto práca sa vyhýba nie len glorifikácii Slovenského štátu, ale aj jeho jednostranného démonizovania.

Kamencova biografická monografia *Tragédia politika, kňaza a človeka* predstavuje pomerne triezvy a racionálny pohľad na protirečivú osobnosť slovenských dejín, na kňaza a politika Jozefa Tisu. Po stručnom zhodnotení Tisovej mladosti, štúdií, kaplánskemu pôsobeniu a vzťahu k slovenskej národnej identite za čias monarchie sa autor venuje jeho politickej činnosti

---

¹¹⁴ KAMENEC, Ivan. Slovenský štát. s. 84

v Československu. Ťažisko knihy však spočíva v zobrazení Tisu na vrchole politického vplyvu a zodpovednosti počas rokov 1938 – 1945. Publikácia sa snaží zhodnotenie jeho politickej činnosti v dobovom kontexte, ktorý bol poznačený mocenskou hegemoniou nacistického Nemecka, všeobecného rozmachu antisemitizmu, odcudzeniu demokracie a príklonu k totalitnému riadeniu spoločnosti.

Tragický osud prezidenta na popraviske, ktorý mu pripravilo ľudovodemokratické Československo, je podľa Kamenca výsledkom Tisovej povahy, jeho politického pragmatizmu, riadením sa teóriou menšieho zla, verbálnou podporou dobového antisemitizmu a medzinárodných politických pomerov. Poprava tohto katolíckeho kňaza a štátnika vytvorila v spoločnosti traumy, ktorá dodnes rezonuje v slovenskej spoločnosti vo forme martýrskej legendy.¹¹⁵ Podľa Kamenca politické ideológie snažiac sa uchopiť Tisu z krajných pozícií glorifikovania alebo zatracovania sťažujú skutočné poznanie problematiky.

Životopisný profil Jozefa Tisu z pera kľúčového slovenského exilového historika Milana Stanislava Ďuricu predstavuje typickú ukážku nacionálne-katolíckej interpretácie dejín. Zložitú historickú postavu kňaza, politika, ideológia Jozefa Tisu sa autor snaží vysvetliť primárne pod uhlom Tisovej kňazskej identity. Všetky jeho myšlienky a činy hodnotí a prirovnáva k ideálu katolíckeho vierovyznania a tam, kde bolo možné badať väčší alebo menší rozpor ideálu a praxe argumentuje vonkajšími okolnosťami, ktoré ho obklopovali a s ktorými sa musel vyrovnávať.

Ďurica tvrdí, že jeho práca nemá byť vnímaná ako óda alebo pokus o vytvorenie mýtu, naopak pokúsil sa niektoré mýty okolo jeho osoby vyvrátiť. Tak ako aj Sidorova biografía o Hlinkovi, aj životopis o Tisovi sa z veľkej časti prekrýva so slovenskými politickými dejinami, zvlášť od konca prvej svetovej vojny, kedy sa Tiso postupne zapája do verejného politického života v krajine. Viaceré hanlivé obvinenia voči Tisovi, ktoré majú pôvod v politickom zápase medzi čechoslovakistami a ľudákmi počas éry 1. ČSR a boli často krát prezentované počas Tisovho súdneho procesu týkajúce sa napr. jeho údajného maďarónstva, Ďurica celkom úspešne vyvracia.¹¹⁶

Je nutné dodať, že ani historici so zásadne odlišnou interpretáciou, (napr. Ivan Kamenec) tieto zistenia nespochybňujú. Podstatou sporu okolo Jozefa Tisu je výkon jeho prezidentskej politickej funkcie, jeho zodpovednosť prameniaca z jeho formálnej autority ako najvyššieho

---

¹¹⁵ KAMENEC, Ivan. Tragédia politika, kňaza a človeka. s. 180

¹¹⁶ ĎURICA, Milan Stanislav. Jozef Tiso. s. 34

predstaviteľ a slovenskej štátnej moci a z neformálnej autority, ktorú požíval ako kňaz uprostred silne religióznej slovenskej spoločnosti. Štátnické činy Jozefa Tisu hodnotí Ďurica v zásade kladne. Jeho autoritatívne činy, stotožňovanie vôle vlastnej štátostrany s vôľou celého národa, budovanie verného vzťahu s Hitlerom a nacistickým Nemeckom Ďurica vysvetľuje ako nutný a správny krok pre zachovanie a rozvoj národa.

Tvrdenie o podpore prevažnej väčšiny národa, ktorej priazni sa mal Tiso tešiť, dokladá pomerne početnými svedeckými výpoveďami jeho straníkov, spolupracovníkov a priateľov, niekde aj osôb k jeho režimu neutrálnym. Hoci iné diela o Tisovi a Slovenskom štáte slovenskej historickej vedy v zásade nespochybňujú veľkosť Tisovej popularity, v tomto životopise možno konštatovať absenciu kritickejšieho prístupu k prameňom, ktoré sú automaticky predkladané ako jednoznačné fakty.

Zavádzanie prvkov národného socializmu vrátane jeho nedemokratických a rasistických zákonov vníma Ďurica ako aktivitu radikálnych predstaviteľov strany (Vojtecha Tuku a Alexandra Macha) a dôsledok silného nacistického tlaku na štát. Relatívnu nezávislosť štátu voči alternatíve protektorátneho usporiadania alebo maďarskej okupácie garantovalo práve totalitné nacistické Nemecko. Rolu prezidenta Tisu v uchovávaní kresťansko-sociálneho charakteru Ďurica za pomoci nemeckých dokumentov a svedectiev nacistických pohlavárov a diplomatov vykresľuje nasledovne:

Umiernení slovenskí politici verbálne v prejavoch a článkoch hlásali vernosť Nemecku a nasledovanie jeho rasovej národno-socialistickej ideológie, ale v praxi konali celkom opačne. Slovenský variant národného socializmu mal byť v zhode s príslušnými pápežskými sociálnymi encyklikami. Nemeckí diplomatickí predstavitelia svoju nespokojnosť nad týmto tichým odporom alebo pomalým postupom presadzovania svojich záujmov opakovane prejavovali vo vzájomnej korešpondencii. Tukovo krídlo takto napriek svojim vysokým štátnym funkciám postupne strácalo aj tú malú podporu slovenskej verejnosti a čoraz viac záviselo od nemeckej pomoci.¹¹⁷

Podobne Ďurica hodnotí Tisovo kontroverzné počínanie po vypuknutí Slovenského národného povstania. Obhajuje jeho zotrúvanie vo vernosti Nemecku s odôvodnením, že ako jediná mocnosť garantovala slovenskému národu svojbytnosť a samostatnosť a to aj po roku 1943, kedy už bolo jasné, že Nemci vojnu prehrajú. Náznaky, že Sovietsky zväz by umožnil vytvorenie samostatného sovietskeho Slovenska Tiso a priori odmietal pre nezlučiteľnosť

---

¹¹⁷ Tam tiež s. 348

bolševizmu s kresťanstvom. Ďurica obhajuje tento logický, ale radikálny postoj aj za cenu skompromitovania ideí slovenskej štátnosti po skončení Druhej svetovej vojny.

Najväčšie kontroverzie vyvoláva Ďuricov prístup k zodpovednosti Jozefa Tisu za tzv. riešenie židovskej otázky. Ďurica sa opiera o dobové svedectvá slovenských politikov a nemecké dokumenty. Zodpovednosť za nehumánne zaobchádzanie so Židmi dáva na plecia pronacistickým radikálom Vojtechovi Tukovi a Alexandrovi Machovi. Dokladá to nedôverou, ktorú prejavovali nacisti voči Tisovej osobe vo svojich súkromných vyjadreniach. Z rovnakých zdrojov potom vyčísľuje podstatne vyššie počty prezidentských výnimiek, ktoré ich vynímali z pôsobnosti protižidovského zákonodarstva.¹¹⁸

Protižidovské prejavy Tisu Ďurica bagatelizuje a fakt, že verejne počas najťažších rokov 1941 – 1942 nevystúpil proti radikálnemu antisemitizmu ospravedľňuje kompromisom, ktorý mal byť nutný na udržanie formálnej priazne hlavného garanta slovenskej štátnosti. Chladný až nepriateľský postoj vatikánskej diplomacie, zvlášť chargé d'affaires Mons. Giuseppe Burzia vysvetľoval neochotou Vatikánu príliš sa viazať na štáty vzniknuté počas turbulentných vojnových udalostí. Taktiež dokumentuje skryté čechoslovakistické a pro-maďarské tendencie voči mladej Slovenskej republike, ktoré mali svoje korene vo vatikánskom rešpekte voči starším a etablovanejším štátnym útvarom.

Posledné kapitoly popisujú rozklad ľudáckeho režimu, zánik Slovenskej republiky, odchod prezidenta na západ do Rakúska a Nemecka. Ďalej autor opisuje jeho internáciu, návrat do obnoveného Česko-Slovenska a proces vedený Národným súdom proti jeho osobe. Vinu za tragický koniec tohto významného slovenského politika a kňaza dáva Ďurica ľudovo-demokratickému režimu a osobne prezidentovi obnoveného česko-slovenského štátu Edvardovi Benešovi.¹¹⁹

Hoci Ďuricova biografická napriek svojmu rozsahu nevyčerpáva danú problematiku, predstavuje ucelený nacionálne-katolícky pohľad, v rámci ktorého dáva do pozornosti tie stránky života a tú pramennú základňu, ktorá svedčí v prospech ľudáckej ideí. Napriek rozsiahlemu poznámkovému aparátu primárnych a sekundárnych zdrojov informácií nemožno ju bezpodmienečne označiť za čisto vedecké dielo, ale ani ako zjednodušujúci pamflet. Tienisté aspekty jeho konania ospravedľňuje alebo obchádza s vysvetlením, že pozitíva jeho praktickej

---

¹¹⁸ Tam tiež s. 448

¹¹⁹ Tam tiež s. 590 – 593

politiky prevažujú nad negatívami, ktoré pripisuje vnútornému alebo vonkajšiemu nacistickému nátlaku.

Ľudácku ideu možno formulovať nasledovne. Jozef Tiso bol najvýznamnejším politikom v rámci geopolitických okolností maximálne suverénneho Slovenského štátu, ktorý sa zaslúžil nie len o prežitie slovenského národa, ale aj o jeho rozkvet v duchu kresťanských zásad. Pre to osobnosťou, ktorá si zaslúži nie len rehabilitáciu, ale aj spoločenskú úctu, autor pripúšťa aj myšlienku blahorečenia za mučenie.

Ak mať svoj štát je život, tak stratit' ho je smrť je parafráza výroku ministra vnútra, radikálneho ľudáckeho politika pôsobiaceho počas éry Prvej Slovenskej republiky Alexandra Macha. Touto ideou je pretkané vnímanie Slovenského národného povstania očami nacionalistickej historiografie. Reprezentatívnym dielom tohto pohľadu je knižka *Neuveriteľné sprisahanie* od exilového ľudáckeho historika Františka Vnuka. Prvé vydanie tejto práce vyšlo v roku 1964 v USA v časoch, kedy tá časť slovenského exilu pod hrozbou prenasledovania a represí emigrovala z rodnej slovenskej vlasti a usadila sa na rozličných miestach v zahraničí.

Bola to éra rozčarovania, sebaľútosti nad bezútešným osudom slovenského národa a jeho prvého pokusu o správu vlastnej krajiny, ale aj tvrdého obviňovania čechoslovakistických a komunistických protivníkov za všetko negatívne čo národ v zajatí sovietskeho východného bloku postihlo.¹²⁰ Aj keď Vnuk v úvode tvrdí, že o tzv. SNP píše v duchu toho názoru, že povstať proti vlastnému štátu v mene umelého národa na výzvu z cudziny a za pomoci cudzincov je vždy odsúdeniahodný čin, uvedomuje si, že aktérov tohto vnútroštátneho a vnútro národného konfliktu nemožno hodnotiť vždy čierno-bielo.

Po úvode a vysvetlení druhého vydania autor v prvej časti publikácie charakterizoval dve zásadné zložky, ktoré tvorili odboj proti kresťansko-národnému politickému zriadeniu a ideji na Česku nezávislého Slovenska. Tými boli demokratický a komunistický odboj. O oboch týchto skupinách tvrdí, že protištátnu činnosť nevedli primárne pre útlak zo strany ľudáckeho režimu, ktorý autor do značnej miery oprávnene bagatelizuje. Pravým dôvodom bolo zabezpečenie si alibi pre bezpečnú budúcu existenciu v novej mocenskej konštelácii. Od konca roku 1943 bol totiž istým víťazom vojny na východnom fronte Sovietsky zväz.

Ten roku 1943 uznal londýnsku exilovú vládu Edvarda Beneša za zvrchovaného arbitra nad českým a slovenským územím. Bývalí agrárci, sociálni demokrati a ilegálni komunisti

---

¹²⁰ VNUK, František. *Neuveriteľné sprisahanie*. s. 11 – 12

nachádzajúci sa za éry Slovenského štátu na relatívne solídnych pracovných pozíciách si podľa Vnuka museli vytvoriť ospravedlnenie pred Benešom. Ten v Londýne verejne vyhlasoval, že so slovenským separatizmom sa tvrdo vysporiada a to nie len s ľudákmi, ale aj s tými, ktorí sa ku ním po 6. októbri pripojili.¹²¹

Lenže Vnuk nie je nekritický ani k vodcom druhého politického tábora, ľudákom. Dokladá, že po obrate na východnom fronte v bitke u Kurska došlo k postupnému narastaniu apatie, ľahostajnosti a bezradnosti v radoch armády a zložiek starajúcich sa o vnútornú bezpečnosť štátu. Títo činitelia, dobre informovaní o vonkajšej geopolitickej situácii a vnútroštátnej podzemnej činnosti, sa buď bezhlavo a úplne podriadili nacistickému Nemecku alebo ostali pasívni, nevyvíjali žiadnu diplomatickú ani vnútropolitickú aktivitu.

Ďalej kniha popisuje vojenské plány povstalcov, charakter a rozsah partizánskych provokácií, krvavý a nevydarený výsledný priebeh akcie. Práve veľké straty na životoch a konečný faktický neúspech v očiach Vnuka a iných s ním názorovo spriaznených historikov predstavujú jeden z hlavných argumentov pre odmietnutie prvotných ideí a praktických výsledkov povstania 1944. Vnuk kritizuje veľkú váhavosť slovenskej vlády pri potláčaní povstaleckých aktivít, ktoré boli v letných mesiacoch pred 29. augustom 1944 čoraz otvorenejšie a trúfalejšie. Práve táto slabosť mala viesť k následnému obsadeniu Slovenska Nemcami a ku krvavým zločinom na oboch stranách konfliktu.

Na základe prehlásení povstaleckých vodcov združených v Slovenskej národnej rade konštatuje Vnuk od začiatku povstania 29. augusta 1944 evidentnú nejednotnosť demokratického čechoslovakistického tábora a nacionálnejšie ladeného komunistického tábora. Pripomína tiež fakt, že nikým nevolená Slovenská národná rada ideologicky a ani svojim personálnym zložením nereprezentovala katolícku väčšinu národa, ale len komunistickú a evanjelickú menšinu. S tým súvisí aj dokladovanie argumentu, že povstanie malo celkovo nízku bojovú morálku prameniacu z nezáujmu väčšiny spoločnosti bojovať za ideové a politický koncepty, s ktorými prevažne nesúhlasí.

V ďalších kapitolách autor popisuje situáciu na Slovensku po potlačení povstania na konci októbra 1944. Nacistická vojenská okupácia vyprovokovaná zle zorganizovaným a nelegitímnym povstaním mala podľa historika Františka Vnuka neblahé následky. Pred tým relatívne samostatná slovenská vláda bola fakticky zbavená moci a postavená do role bezmocného pozorovateľa nastickej svojvôle. Autor pripisuje povstaniu a jeho vodcom

---

¹²¹ Tam tiež s. 31 – 33

zodpovednosť za zničenie suverenity Slovenska, jeho hospodárske zbedačenie a tragické „doriešenie“ židovskej otázky.¹²²

V druhej časti publikácie sa nachádzajú portréty významných armádnych, komunistických a liberálno-demokratických politikov, ktorí sa zúčastnili povstania. Prvé vydanie tohto diela bolo zároveň autorovou historickou prvotinou a jednalo sa skôr o historickú esej. Druhé vydanie bolo doplnené o pramenný materiál a argumentačne prehĺbené. Autor vo veľkej miere kombinuje zdroje z oboch strán konfliktu a vytvára tak pomerne racionálnu, aj keď kontroverznú syntézu názorov a pohľadov na povstanie 1944.

---

¹²² Tam tiež s. 111

3.4 Nacionalizmus v aktuálnom slovenskom kontexte

Ideológia nacionalizmu pôsobila na Slovenku už od pádu komunistického režimu. Má značný podiel na osamostatní Slovenska 1. januára 1993. Prvky tejto ideológie možno objaviť vo viacerých politických subjektoch, ale reprezentatívnym je nesporne v roku 1990 obnovená Slovenská národná strana, SNS. Formálne nadväzovala na marginálnu a úzkoprofilovú stranu z éry 1. ČSR určenú pre časť nacionálne orientovaných voličov evanjelického vierovyznania. Po obsahovej stránke sa však svojím programom blížila skôr HSL'S, ktorej obnovenie bolo pod zámienkou zákona Slovenskej národnej rady č. 4/1944, ktorý tento subjekt rozpustil, zakázané.¹²³

Od obnovenia svojej činnosti SNS vyvíjala snahu o úplné osamostatnenie Slovenska a po ňom sa prezentovala ako ochrankyňa slovenských národných záujmov. Jej ideológia spočívala v ochrane národno-kresťanských hodnôt, hlásenie sa k odkazu Sv. Cyrila a Metoda, Ľudovíta Štúra a Andreja Hlinku. Z ekonomických pozícií vyznávala myšlienky sociálne-trhovej ekonomiky. V 90tych rokoch sa ostro vymedzovala proti maďarskej národnostnej menšine, ktorú obviňovala z iredentizmu, ohrozovania integrity štátu. V novom miléniu potom svoju častokrát populistickú rétoriku vystupňovala proti rómskemu etniku kladúc mu na zodpovednosť zvýšenú kriminalitu a hospodárske príživníctvo.¹²⁴

Kontroverzné až vulgárne vystúpenia predsedu SNS Jána Slotu, mnohé korupčné škandály spôsobili úpadok preferencií a vo voľbách v roku 2012 sa strana nedostala do parlamentu. Na druhej strane mnoho národných tém bolo čiastočne prevzatých do platformy sociálno-demokratickej strany Róberta Fica, SMERu-SD. Po výmene stranického vedenia boli na rozličných zasadnutiach prijaté programové tézy zodpovedajúce typickej európskej umiernennej národne orientovanej politickej strane.

V dokumente Popradské memorandum (2013) boli adresované výzvy predstaviteľom Európskej únie na zastavenie okliešťovania právomocí národných zákonodarných orgánov európskym parlamentom, rešpektovanie hraníc a medzinárodných dohôd, ktoré ich garantujú. Tu možno predpokladať, že vedenie strany narážalo na vyhlásenie nezávislosti u Kosova a Krymu. Medzi ďalšie body memoranda patrí zrovnoprávnenie dotačných programov, neposkytovanie financií krajinám, ktoré vedú nehospodárnu politiku, uzákonenie manželstva

---

¹²³ KUPKA, Petr. LARYŠ, Martin. SMOLÍK, Josef. Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy. s. 49

¹²⁴ Tam tiež s. 48

ako zväzku výlučne medzi mužom a ženou, zastavenie politiky multikulturalizmu a nekontrolovaného prisťahovalectva a podpora kresťanských hodnôt.¹²⁵ Na druhej strane kontroverzné odkazy na slovenskú minulosť, zvlášť ľudácku historickú tradíciu a osobnosti išli celkom do úzadia.

V európskom prostredí rezonujúca renesancia nacionálnych ideológií, ktorá bola reakciou na politiku multikulturalizmu, migračnú krízu a ekonomické problémy sa odzrkadlila aj na vnútro politickej situácii na Slovensku. Do parlamentu sa vo voľbách roku 2016 dostala nie len zreformovaná umiernená SNS, ale aj radikálna strana Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko. Okruh národných, sociálnych a kresťanských tém a ideí, ktoré strana presadzuje je približne rovnaký, ale v každej zastáva radikálnejšie stanovisko. Navyše je zrejmé, že okrem týchto spoločnosťou ešte akceptovaných hodnôt sa v minulosti pred vstupom do vrcholovej politiky niektorí predstavitelia tejto strany na úrovni občianskych združení pohybovali okolo neonacistických a rasistických združení.¹²⁶

ĽSNS ako krajne pravicový protisystémový subjekt presadzuje nadradenosť slovenských zákonov nad príkazmi z Európskej únie. Plánuje zorganizovať petíciu za referendum o vystúpení z tohto nadnárodného zoskupenia a žiada obnovenie slovenskej koruny. Zasadzuje sa o zmenu jednostranne prozápadnej orientácie, korektnejšie vzťahy s Ruskou federáciou. Chce vystúpiť z NATO a zároveň sľubuje vybudovať silnejšiu armádu ako náhradu za predtým zdieľanú spoločnú obranu.

Vo vnútornej politike presadzuje posilnenie bezpečnosti slušných občanov voči kriminalite. Dôsledne odmieta akúkoľvek moslimskú imigráciu a presadzuje sa o posilnenie kontroly štátnych hraníc. V hospodárskej oblasti presadzuje skôr ľavicový etatický pohľad, najmä v zdravotníctve. Ďalej chce strana obnoviť potravinovú sebestačnosť a podporiť domácich podnikateľov. Výchovu a vzdelávanie chce ĽSNS postaviť na tradičných a kresťanských hodnotách. Snaží sa o zákaz umelých potratov, ekonomickú a morálnu podporu tradičnej rodiny.¹²⁷

ĽSNS je proti-systémovou stranou aj pre jej snahu oficiálne na štátoprávnej úrovni prehodnotiť doterajšie hodnotenie slovenských dejín. Na rozdiel od SNS sa verejne hlásia k Štúrovmu, Hlinkovmu a Tisovmu kultu a to aj v kontroverznejších myšlienkach a činoch. Explicitne sa

---

¹²⁵ SLOVENSKÁ NÁRODNÁ STRANA: Žiadosti slovenských vlastencov Bruselu.

¹²⁶ KUPKA, Petr. LARYŠ, Martin. SMOLÍK, Josef. Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy. s. 48 – 63

¹²⁷ KOTLEBA-ĽUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO: Volebný program 2016

síce nehlási k zakázanej HSĽS, ale ideovo má k nej ešte bližšie ako SNS v 90tych rokoch. Po prvom volebnom úspechu strany ĽSNS zorganizovala oslavu 14. marca, výročia vzniku Prvej slovenskej republiky, ktorú strana vníma pozitívne a presadzuje túto zmenu vnímania aj celospoločensky vo vzdelávacích inštitúciách.¹²⁸ S tým súvisí aj výzva, ktorú strana zaslala predsedovi parlamentu o rehabilitácii prezidenta Prvej Slovenskej republiky, Jozefa Tisu odsúdeného v roku 1947 Národným súdom na trest smrti.¹²⁹

---

¹²⁸ KOTLEBA-ĽUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO: 14. marec – Deň slovenskej štátnosti sme oslávili veľkolepým podujatím spojeným s charitatívnou zbierkou

¹²⁹ KOTLEBA-ĽUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO: Dňa 18. apríla si pripomíname hanebnú justičnú vraždu prvého slovenského prezidenta Dr. Jozefa Tisa

3.5 Zhodnotenie slovenskej historiografie viažucej sa k slovenskému nacionalizmu

Slovenská dejepisecká veda aj v spojení s zahraničnými autormi dosiaľ vyprodukovala veľké množstvo literatúry, ktorá sa zaoberala vznikom, vývojom, vymedzovaním a presadzovaním slovenskej identity. Analýzou tých najdôležitejších diel reprezentujúcich tematické okruhy národných dejín od konca 18. storočia do roku 1945 môžeme vytvoriť obraz stavu sekundárnej literatúry k tejto problematike.

K dejinám formovania slovenského národa počas existencie Uhorského kráľovstva existuje dostatok publikácií, ktoré sa vyznačujú pestrosťou názorov a primeranou vedeckou úrovňou, teda rozsiahlym využitím a kritickým zhodnotením primárnych prameňov a ďalšej literatúry. V citlivých otázkach spojených maďarizáciou má najvýraznejší odstup od témy úroveň vyše sto rokov stará publikácia od zahraničného autora Scota Viatora.

Slovenskí autori venujúci sa tejto otázke, napr. Július Handžárik miešajú popis historických udalostí s esejistickým štýlom. Síce úspešne a relevantne vyvracajú mýty maďarských politických doktrín a zmanipulovaného pohľadu na dejiny, ale sami prinášajú nové mýty a tým zaťažujú slovenskú historiografiu neoverenými konštruktmi, ktoré sa môžu šíriť slovenskou verejnosťou a presahovať až do politiky.

Zo strany maďarských autorov (Halász, Demmel) pôsobiacich na slovenských historických ústavoch a akadémiách vychádzajú publikácie, ktoré dodržia základný kánon slovensko-maďarských vzťahov a to že politika Budapešti minimálne po rakúsko-uhorskom vyrovnaní bola zdrojom nelegitímneho útlaku prameniaceho z maďarského šovinizmu. Upozorňujú však, že slovenská a ani maďarská spoločnosť 19. stor. sa nedá rozdeliť na hrdých Slovákov a agresívnych Maďarov, existujú prechodné podoby identity, pre ktoré nemožno vykresľovať dejiny len čiernobielo.

Tak isto konanie národných buditeľov nie je vždy priamočiarym príbehom boja dobra so zlom, aj v ich živote sa vyskytovali odklony, ústupy od hlavnej životnej náplne pre ktorú sú vyzdvihované ako kladné historické postavy. Na druhej strane používanie niektorých termínov napr. imaginárny slovenský národ prezradzuje, že hľadanie interpretácie, ktorá by sa čo najviac približovala objektívnej realite a s ktorou by nastala všeobecná spokojnosť v slovenskej historickej obci, širšej verejnosti zaujímajúcej sa o dejiny a na oboch brehoch Dunaja, nemožno považovať za ukončené.

Hodnotenie historiografie, ktorá popisovala, interpretovala slovenský nacionalizmus po roku 1918 je náročnejšou úlohou. Bez pochyb existuje dostatok publikácií popisujúcich túto epochu. Tieto práce sa museli vysporiadať s analýzou a zhodnotením miery pôsobenia dobových totalitných ideológií, zvlášť nacizmu a fašizmu na snahu o dosiahnutie vyšších národných práv – autonómie a samostatnosti. Jednotliví autori sa museli vysporiadať s politickými, národnostnými a konfesionálnymi predsudkami, ktoré chtiac-nechtiac formujú značnú časť historikov a čitateľov.

Všeobecne možno povedať, že staršie publikácie vydané za čias komunizmu v exile alebo ešte v 90tych rokoch (napr. Kamenec, Ďurica, Vnuk) sú viac tendenčné vo výbere historických prameňov a v ich spracovaní ako novšie publikácie (napr. Lacko, Letz). Je to možno vysvetliť, že 90te roky boli érou formovania mladej Slovenskej republiky a tá nutne vyvolala spoločenskú debatu o nadviazaní alebo rozídení sa so svojou predchodkyňou. Exilová generácia starších historikov bola navyše zaťažená svojim apriórne kladným vzťahom k slovenskej štátnosti. Jej domáci ideoví oponenti sa museli vyrovnávať s biľagom spolupráce s totalitným komunistickým režimom a jeho deformáciami dejín.

Hoci sa autori oboch hlavným interpretačných línií niekedy nevyhnú tendenčnosti a zjednodušovaniu, ani jeden z nich nemožno označiť za vyložene pseudovedecký, bludný a ten druhý ukážkou správnej, čistej historickej vedy. Každý z nich nasleduje svoju interpretačnú líniu, cituje svoje svedectvá, svoje podklady a nedoceňuje, spochybňuje alebo vynecháva tie, ktoré do daného kánonu nesedia. Na jednej strane sa nedá odškriepiť Tisov podiel na protižidovskej politike, ktorú Prvá Slovenská republika viedla a stavať ho do role ochrancu Židov. Na druhej strane aj napriek škvrne, ktorú deportácie občanov zanechali, nemožno prívlastok totalitný absolutizovať pre celý režim a vynechávať relatívnu mäkkosť jeho represíí voči politickým oponentom v praxi.

Nedá sa tiež opomínať rozsah podpory, ktorú základné piliere štátu požívali medzi širokými vrstvami obyvateľstva a ani fakt, pred akým pravdepodobným osudom ich ochránil. Otázka, či škody, ktoré sa dostavili slovenskej spoločnosti skrze politiku 1. SR, prevážia jej prínos alebo naopak, zrejme naďalej ostane záležitosťou individuálneho autorského a čitateľského zodpovedania, ktoré sa bude opierať aj o subjektívny svetonázor.

Je možné a pravdepodobné, že ďalšie generácie historikov novým preskúmaním všetkých dokumentov a svedectiev dôjdu k vyváženejším výsledkom bádania. Ojedinelým pokusom o túto syntézu týchto dvoch nezmieriteľných pohľadov sú práce historika Martina Lacka. Tieto,

ale aj iné historické diela však svojim rozsahom a hĺbkou spracovania zatiaľ neobsiahli, nespracovali rovnaké množstvo primárnej a sekundárnej literatúry ako diela predchádzajúcej, už dožívajúcej generácie ich starších kolegov. Preto ešte existuje veľa priestoru pre nové, odlišné pohľady.

Pre spoločnosť bude práca historikov veľmi dôležitou pre vyrovnanie sa so štátnickými, ale aj traumatickými činmi, ktoré slovenský nacionalizmus v 20. stor. priniesol. Výsledky bádania postupne prejdú z odborných debát do širšieho mediálneho priestoru a odtiaľ k bežným konzumentom historickej literatúry. Môžu mať taktiež zásadný vplyv na formovanie mladej generácie Slovákov v školských laviciach a prispieť tak k vyváženému a (aspoň) k pravde sa blížiacemu poznaniu vlastnej národnej identity.

Záver

Práca pre svoje potreby zadefinovala národ ako združenie ľudí s rovnakou národnosťou. Národnosť bola potom opísaná ako súhrn objektívnych vonkajších poznávacích znakov a subjektívneho vôľového úkonu jednotlivca. Ďalej boli uvedené iné alternatívne pohľady na túto problematiku. Nacionalizmus bol pre potreby práce vymedzený filozofom Ernstom Gellnerom ako politický princíp, ktorý z kultúrnej a jazykovej podobnosti činí fundamentálne sociálne puto. Pre dokreslenie celkového stavu bádania boli spomenuté aj iné názory na túto ideológiu.

Ďalej boli stručne vymenované významné nacionalistické hnutia vo veľkých európskych štátoch napr. francúzsky *Národný Front*, nemecká *Alternatíva pre Nemecko*, britská *Strana nezávislosti Spojeného kráľovstva* a maďarské *Hnutie za lepšie Maďarsko*, skrátene *Jobbik*. Súhrnne boli charakterizované ich hodnoty a politické programy.

V kapitole o nacionalistickom vnímaní starších dejín boli popísané pre vývin národa najdôležitejšie udalosti viažuce sa k Veľkomoravskej štátnosti, slovenskému národnému obrodeniu a kodifikácií jednotného spisovného jazyka. V ďalšej časti bol načrtnutý slovensko-maďarský konflikt, snaha o odôvodnenie a obhajobu slovenskej svojbytnosti voči maďarskému nacionalizmu, protislovenské maďarizačné opatrenia a odpor predstaviteľov slovenského národa voči tomuto jazykovému a kultúrnemu útlaku.

Po zmene pomerov po skončení prvej svetovej vojny sa práca venovala pozitívam, ktoré priniesol spoločný štát Čechov a Slovákov maďarizáciou zdecimovaného slovenského národa. Poukázala na neskoršie meniace sa vnímanie umelej čechoslovakistickej teórie, rastúci kriticismus voči nej prejavovaný skrze autonomistické hnutie. Na záver historického prehľadu bol v práci charakterizovaný režim Slovenského štátu s jeho pre nacionalizmus pozitívnymi aj negatívnymi aspektami.

Práca identifikovala dva významné prúdy slovenskej historiografie vo vzťahu k slovenskému nacionalizmu. Exilový prúd vychádzal z ideí konzervatívneho katolíckeho nacionalizmu, domáci prúd prevažne z humanizmu inšpirovaného liberálnou demokraciou.

Následne boli analyzované najdôležitejšie historické monografie, zborníky dotýkajúce sa nacionalistickej ideológie v časovom rozmedzí od konca 18. stor. do konca druhej svetovej vojny. Práce popisujúce uhorské obdobie charakterizovala rôznorodosť pohľadov na danú problematiku. Nacionálne ladené publikácie mali tendenciu zveličovať slovenskosť spoločných

uhorských dejín a sklzávať do expresívnejšieho pisateľského štýlu pri opisovaní krívd maďarizácie. Publikácie maďarských autorov síce principiálne nespochybňovali základný naratív, ale dokladovali nutnosť opustenia čierno-bieleho prístupu k identite, ktorá medzi národným hrdinstvom a odrodilctvom poznala mnoho prechodných nejednoznačných foriem.

Analýza historiografie opisujúcej autonomistické hnutie a jeho vyústenie v samostatný Slovenský štát priniesla poznanie, že hoci obidva prístupy majú tendenciu zjednodušovať skutočnosti a uprednostňovať vybrané primárne pramene pred inými, napriek tomu sú dôležitým a v zásade prínosným zdrojom poznania dejín. Nejde len o zoznámenie sa s danou historickou epochou, ale aj s slovenským nacionalizmom v zložitej a vypätej dobe kedy v Európe zúril svetový konflikt totalitných a demokratických ideológií. Pre priblíženie sa k pravde bude nutný ďalší historický výskum, ktorý nanovo interpretuje historické udalosti bez pozitívnych alebo negatívnych predsudkov, ktorými je zviazaná staršia generácia historikov.

Pramene a literatúra

ANDERSON, Benedict R. O'G. Predstavy společenství: úvahy o původu a šíření nacionalismu. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008. 274 s. ISBN 978-80-246-1490-8.

BALÁŽOVÁ, Jana. Mýtizácia dejín z pohľadu ideológie nacionalizmu. In.: *FILOZOFIA*, 2003, roč. 58, č. 10, s. 736-744.

BOKES, František, ed. Dokumenty k slovenskému národnému hnutiu v rokoch 1848-1867. 1. Vyd. 1. Bratislava: SAV, 1962. 473 s.

BROCK, Peter. Slovenské národné obrodenie 1787 – 1847. Vyd. 1. Bratislava: Kalligram, 2002. 192 s. ISBN 80-7149-492-5

CHLADNÝ-HÁNOŠ, Maximilián. Láska k národu. Vyd. 1. Martin: Matica Slovenská, 1941. 246 s.

ČAPLOVIČ, Dušan, LIPTÁK, Ľubomír, ČIČAJ, Viliam, KOVÁČ, Dušan. Dejiny Slovenska. Vyd. 1. Bratislava: Academic Electronic Press, 2000. 309 s. ISBN 80-88880-39-4

ČARNOGURSKÝ, Pavol. 14. marec 1939. Vyd. 1. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1992. 269 s. ISBN 80-224-0388-1

ČULEN, Konštantín. Po Svätoplukovi druhá naša hlava. Vyd. 2. Partizánske: Garmond Partizánske a Priatelia prezidenta Tisu, 1992. 545 s. ISBN 80-83587-01-7

DEMMEĽ, József. Ľudovít Štúr. Vyd. 1. Bratislava: Kalligram, 2015. 368 s. ISBN 978-8-8101-978-4

DORULA, Ján et al. Historický význam a odkaz diela osobností slovenského národného obrodzenia. Vyd. 1. Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2014. 162 s. ISBN 978-80-89489-18-3

ĎURICA, Milan Stanislav. Jozef Tiso. Vyd. 4. Bratislava: LÚČ, Ústav dejín kresťanstva, 2014. 704 s. ISBN 978-80-7114-958-3

FRAJDL, Jiří. Slovenská otázka v českých dějinách. In FRAJDL, Jiří., KŮTA Josef. Češi a Slováci v moderní době. Vyd. 1. Brno: Městský výbor KSČM v Brně, 2004. 46 s. ISBN 80-85523-92-2.

GELLNER, Ernest André. Nacionalismus. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 133 s. ISBN 80-7325-023-3.

HANDŽÁRIK, Július. Maďarské blúznenie. Vyd. 1. Bratislava: Eko–konzult, 2009. 160 s. ISBN 978-80-8079-109-4

HANDŽÁRIK, Július. Maďarské podvody. Vyd. 1. Bratislava: Eko–konzult, 2009. 144 s. ISBN 978-80-8079-108-7

HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. Filozofia dejín. Vyd. 1. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1957. 478 s.

HOFFMAN, Gabriel a kol. Zamlčaná pravda o Slovensku. Vyd. 1. Partizánske: MUDr. Gabriel Hoffmann, Priatelia prezidenta Tisu na Slovensku a v cudzine, 1996. 811 s. ISBN 80-85587-04-1

HOFFMAN, Gabriel a kol. Zamlčaná pravda o Slovensku II. diel. Vyd. 1. Bratislava: MUDr. Gabriel Hoffmann, Priatelia prezidenta Tisu na Slovensku a v cudzine, 1996. 419 s. ISBN 80-85587-05-X

HROCH, Miroslav. Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 315 s. Studijní texty; sv. 45. ISBN 978-80-7419-010-0

HROCH, Miroslav, ed. Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 451 s. Studijní texty; sv. 29. ISBN 80-86429-20-2

JONES, Eugene Michael. Ethnos Needs Logos. Vyd. 1. South Bend, Indiana 46617: Fidelity Press, 2016. 53 s. ISBN-13: 978-1976833953

KAMENEC, Ivan. Slovenský štát. Vyd. 1. Praha: Anomal, 1992. 144 s. ISBN 80-900235-3-3

KAMENEC, Ivan. Tragédia politika, kňaza a človeka. Vyd. 2. Bratislava: Premedia Group s.r.o., 2013. 192 s. ISBN 978-80-89594-61-0

KŠIŇAN, Michal. Politika vs história? Diskusie v slovenskej historiografii. In *Historický časopis*. ISSN: 0018-2575, 2014, roč. 62, č.1, s. 91-113.

KUPKA, Petr. LARYŠ, Martin. SMOLÍK, Josef. Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy. Vyd. 1. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. 268 s. ISBN 978-80-210-4845-4

LACKO, Martin. Slovenská republika 1939 – 1945. Vyd. 1. Bratislava: Perfekt, a. s., Ústav pamäti národa, 2008. 206 s. ISBN 978-80-8046-408-0

LETZ, Róbert. Andrej Hlinka vo svetle dokumentov. Vyd. 1. Bratislava: Post Scriptum, 2014. 360 s. ISBN 978-80-89567-36-2

MAGDOLENOVÁ, Anna. Miesto Zvolenského manifestu v dobových autonomistických snahách slovenského národa. In ŽUFFA, Cyril., MARUNIAK, Peter. *Zvolenský manifest v štátotvorných úsiliach Slovákov*. Vyd. 1. Žilina: Pravá Slovenská národná strana, 2002. 120 s. ISBN 80-7090-638-3

MATULA, Pavol. Čechoslovakizmus na slovenských stredných školách 1918-1938. Vyd. 1. Bratislava: Goringa, 2013. 111 s. ISBN 978-80-89601-03-5

MINÁR, Imrich. Príspevok k dejinám odboja vedeného Slovenskou ligou v Amerike 1907-1920. Vyd. 1. Bratislava: Ing Miroslav Mračko EPOS, 2011. 94 s. ISBN 978-80-8057-907-4

PÁSTOR, Zoltán. Slováci a Maďari. Vyd. 1. Martin: Matica slovenská, 2011. 250 s. ISBN 978-80-8128-004-7

PETRANSKÝ, Ivan Albert. Slovensko v Československu (1918 – 1939). In HABAJ, Michal et al. *Slovenské dejiny*. Vyd. 1. Bratislava: Perfekt, 2015. s. 331 – 486. ISBN 978-80-8046-730-2

POLAKOVIČ, Štefan. Naše korene v základoch Európy. Vyd. 1. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej, 1994. 159 s. ISBN 80-7090-300-7

PROFANT, Martin. Národ a občanství. Vyd. 1. Praha: SPHV, 2008. 312 s. ISBN 978-80-904187-5-2

RAPANT, Daniel. Maďarizácia, Trianon, revízia a demokracia. In CHMEL, Rudolf. *Slovenská otázka v 20. storočí*. Vyd. 1. Bratislava: Kalligram, 1997. 568 s. ISBN 80-7149-155-1

SIDOR, Karol, VNUK, František. Andrej Hlinka 1864 – 1938. Vyd. 1. Bratislava: LÚČ, 2008. 1032 s. ISBN 978-80-7114-682-7

ŠTEFANICA, Ján. Kampaň proti slovenskému buržoáznému nacionalizmu. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2017. 252 s. ISBN 978-80-7418-273-0

VACULÍK, Jaroslav., ČAPKA František. Nástin českých dějin 20. století. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1999. 234 s. ISBN 80-210-2167-5

VAŠŠ, Martin. Autonomizmus verzus centralizmus. In LETZ, Róbert. *Slováci pri budovaní základov Československej republiky*. Vyd. 1. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2013 s. 60-133. ISBN 978-80-8119-072-8

VIATOR, Scotus. Národnostní otázka v Uhrách. Vyd. 1. Brno: A. Píša, 1913. 547 s.

VNUK, František. Mat' svoj štát znamená život. Vyd. 1. Bratislava: Vydavateľstvo Ozvena, Vydavateľstvo Odkaz, 1991. 383 s. ISBN 80-85193-11-6

VNUK, František. Neuveriteľné sprisahanie. Vyd. 2. Trenčín: Vydavateľstvo Ivana Štelcera, 1993. 194 s. ISBN 80-900537-6-9

Zoznam elektronických zdrojov

BLUBLOVÁ, Jana. Slávnosť sv. Cyrila a Metoda v Devíne. In *Matica Slovenská* [online]. 14/02/2015 [cit. 18/02/2018]. Dostupné na internete: <<http://matica.sk/slavnost-sv-cyrila-a-metoda-v-devine/>>.

GÁLIS, Tomáš. Fico historikom. In *.týždeň* [online]. 31/05/2010 [cit. 29/08/2018]. Dostupné na internete: <<https://www.tyzden.sk/casopis/6761/fico-historikom/>>.

HAJKO, Jozef. Maďarizácia v Uhorsku vrcholila pred 110 rokmi. In *Postoj* [online]. 02/06/2017 [cit. 31/08/2018]. Dostupné na internete: <<https://www.postoj.sk/24140/madarizacia-v-uhorsku-vrcholila-pred-110-rokmi>>.

HANDŽÁRIK, Július. Maďarizácia pokračuje. In *Extra plus* [online]. Apríl 2012. [cit. 29/08/2018]. Dostupné na internete: <<http://archiv.extraplus.sk/content/view/2058>>.

HRNKO, Anton. Miesto Žilinskej dohody v štátoprávných snahách slovenského národa. In *Blog Antona Hrnka* [online]. 21/03/2008 [cit. 08/09/2018]. Dostupné na internete: <<http://www.hrnko.sk/2008/03/21/119/>>.

HRNKO, Anton: Miesto Uhorska v historickom vedomí Slovákov. In *Blog Antona Hrnka* [online]. 18/07/2015 [cit. 03/11/2018]. Dostupné na internete: <<https://www.hrnko.sk/2015/07/18/miesto-uhorska-v-historickom-vedomi-slovakov/>>.

HRNKO, Anton. S T A N O V I S K O odbornej komisie pri Slovenskom historickom ústave a Historickom odbore Matice slovenskej k odhaleniu jazdeckej sochy kráľa Svätopluka umiestnenej na Čestnom nádvorí Bratislavského hradu. In *Blog Antona Hrnka* [online]. 02/09/2010 [cit. 29/08/2018]. Dostupné na internete: <<http://www.hrnko.sk/2010/09/02/s-t-a-n-o-v-i-s-k-o-odbornej-komisie-pri-slovenskom-historickom-ustave-a-historickom-odbore-matice-slovenskej-k-odhaleniu-jazdeckej-sochy-krala-svatopluka-umiestnenej-na-cestnom-nadvori-bratislavs/comment-page-12/>>.

HRNKO, Anton. Ešte raz, o čo sa hrá pri Svätoplukovej soche. In *Blog Antona Hrnka* [online]. 02/09/2010 [cit. 29/08/2018]. Dostupné na internete: <<http://www.hrnko.sk/2010/08/12/este-raz-o-co-sa-hra-pri-svatoplukovej-soche/29.8.2018>>.

JÁNOŠÍK, Peter. Stotisíc Slovákov demonštrovalo za autonómiu. In *Slovenské národné noviny*. [online]. 27/08/2013 [cit. 08/09/2018]. Dostupné na internete: <<https://snn.sk/stotistic-slovakov-demonstrovalo-za-autonomiu/>>.

KALISKÝ-HRONSKÝ, Roman. Prečo L. Szigetimu v Štúrove prekáža socha Ľ. Štúra. In *Slovenské národné noviny*. [online]. 17/11/2015 [cit. 18/02/2018]. Dostupné na internete: <<https://snn.sk/news/preco-l-szigetimu-v-sturove-prekaza-socha-l-stura/>>.

KOTLEBA-LUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO: Volebný program 2016. In *Naše Slovensko*. [online]. [cit. 05/12/2018]. Dostupné na internete: <<http://www.naseslovensko.net/program/>>.

KOTLEBA-LUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO: 14. marec – Deň slovenskej štátnosti sme oslávili veľkolepým podujatím spojeným s charitatívnou zbierkou. In *Naše Slovensko*. [online]. 19/03/2017 [cit. 05/12/2018]. Dostupné na internete: <<http://www.naseslovensko.net/nasa-praca/reportaze-z-akcii/14-marec-den-slovenskej-statnosti-sme-oslavili-velkolepym-podujatim-spojenym-s-charitativnou-zbierkou/>>.

KOTLEBA-LUDOVÁ STRANA NAŠE SLOVENSKO: Dňa 18. apríla si pripomínáme hanebnú justičnú vraždu prvého slovenského prezidenta Dr. Jozefa Tisa. In *Naše Slovensko*. [online]. 18/04/2018 [cit. 05/12/2018]. Dostupné na internete: <<http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/vyhlasenia/dna-18-aprila-si-pripominame-hanebnu-justicnu-vrazdu-prveho-slovenskeho-prezidenta-dr-jozefa-tisa/>>.

MOSNÝ, Peter. Štátotvornosť osobnosti Andreja Hlinku na národnú, kresťanskosociálnu, teda ľudovú politiku na Slovensku. In *Andrej Hlinka* [online]. 19/03/2018 [cit. 19/09/2018]. Dostupné na internete: <<http://www.andrejhlinka.sk/clanky/prof-judr-peter-mosny-csc-statotvornost-osobnosti-andreja-hlinku-na-narodnu-krestanskosocialnu-teda-ludovu-politiku-na-slovensku>>.

MULÍK, Peter. Záslužná práca profesora Richarda Marsinu. In *Slovenské národné noviny* [online]. 13/08/2014 [cit. 27/08/2018]. Dostupné na internete: <<https://snn.sk/news/zasluzna-praca-profesora-richarda-marsinu/>>.

PIETOR, Ambro. Nápor — odpor. Zlatý fond denníka SME 2012, [cit. 1. 11. 2018]. Dostupné na internete: <http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1764/Pietor_Napor-odpor>.

SANDFORD, Alasdair. What are Marine LePen's policies? In *Euronews* [online]. 09/02/2017 [cit. 02/08/2018]. Dostupné na internete: <<http://www.euronews.com/2017/02/09/what-do-we-know-about-marine-le-pen-s-policies>>.

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ STRANA: Žiadosti slovenských vlastencov Bruselu. In *Slovenská národná strana*. [online]. [cit. 05/12/2018]. Dostupné na internete: <<https://www.sns.sk/dokumenty/popradske-memorendum/>>.

TLAČOVÁ AGENTÚRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Návrh SaS urobiť z 28. októbra štátny sviatok neprešiel. In *Postoj* [online]. 19/06/2018 [cit. 07/09/2018]. Dostupné na internete: <<https://www.postoj.sk/34211/navrh-sas-urobit-z-28-oktobra-statny-sviatok-nepresiel>>.

TLAČOVÁ AGENTÚRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Štátny sviatok 28. októbra by bol podľa SNS historická zvrátenosť. In *Teraz* [online]. 28/04/2014 [cit. 07/09/2018]. Dostupné na internete: <<https://www.teraz.sk/slovensko/ceskoslovensko-sns-hrnko-kanik/103658-clanok.html>>.

ZELENAYOVÁ, Eva. Slovenská autonómia v roku 1938 nebola darom dobrodincov. In *Slovenské národné noviny* [online]. 12/10/2017 [cit. 24/09/2018]. Dostupné na internete: <<http://snn.sk/news/dejinna-etapa-na-cestech-statnosti-autonomia-1938/>>.

ZAJAC-VANKA, Peter. Nedovoľme návrat štátnej propagandy. In *Nové slovo*. [online]. 05/10/2007 [cit. 21/09/2018]. Dostupné na internete: <<https://www.noveslovo.sk/node/11865>>.

Zoznam skratiek

1. SR – Prvá Slovenská republika

ČSR – Československá republika

HSLŠ – Hlinkova slovenská ľudová strana

HSLŠ-SSNJ – Hlinkova slovenská ľudová strana – Strana slovenskej národnej jednoty

ĽSNS – Ľudová strana Naše Slovensko

RVHP – Rada vzájomnej hospodárskej pomoci

SNP – Slovenské národné povstanie

SNS – Slovenská národná strana

UKIP – United Kingdom Independence Party

ZSSR – Zväz sovietskych socialistických republík

Zoznam príloh

Príloha č. 1 Ľudovít Štúr

Príloha č. 2 Časť textu *Žiadostí slovenského národa*

Príloha č. 3 Pittsburská dohoda

Príloha č. 4 Andrej Hlinka

Príloha č. 5 Jozef Tiso

Príloha č. 6 Štátny znak Prvej Slovenskej republiky

Príloha č. 7 Hymna Prvej Slovenskej republiky

Prílohy

Príloha č. 1

Ludovít Štúr, politik, spisovateľ, vedúca osobnosť slovenského národného obrodzenia.¹³⁰

Príloha č. 2

Časť textu *Žiadostí slovenského národa* z roku 1861 presadzujúcich kultúrne a jazykové práva Slovákov v Uhorsku.¹³¹

Žiadosti slovenského národa.

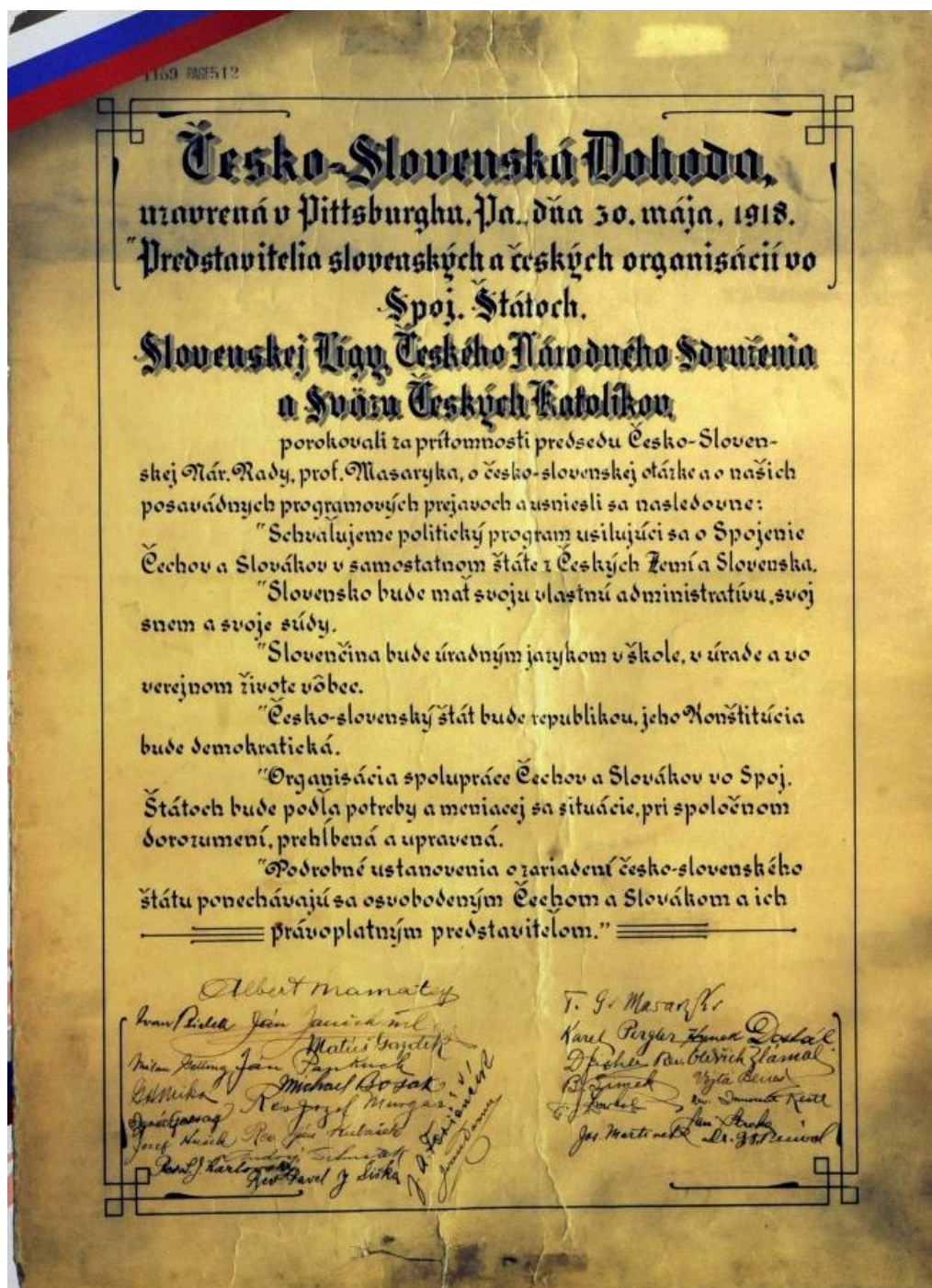
Pred jeho c. kr. Jasnosť, pred krajinský uhorský snem, pred jeho Výsost uhorského palatína, kráľovského námestníka, pred Ministerstvo uhorskô a pred všetkých priateľov človečenstva a národnosti.

I. Slovenský národ v Uhorskej vlasti precituje po deväťsto-ročnom sne ako pranárod krajiny tejto, osvedomujúc sa, že svätá zem táto a matka krajina, súc púvodisko a kolíska povestí o starodávnej sláve jeho predkov a divadlo, na ktorom otcovia jeho a hrdinovia za uhorskú korunu krev vylievali, bola do nedávna len macochou jeho, zachodiacou s nim nemilosrdne a držiacou jeho reč a národnosť na reťazoch potupy a zhanobenia. Ale v okamžení tomto prebudenia svojho chce národ slovenský zabudnúť na stoletia ukrivdenosti a zhanobenosti svojej, odpúšťa sebe aj svojim ujarmiteľom a nič inšie nehýbe jeho rozraduvaným srdcom ako svätý zápal lásky a horúca túžba po obezpečení slobody, národnosti a krajiny svojej. Zato, jako pranárod a niekdajší jediný majiteľ svätej zeme, prevoláva pod zástavou tohoto veku rovnosti všetky národy uhorské ku bratinstvu a rovnosti a osvedčuje sa zo svojej strany, že nechce

¹³⁰ Portrét Ludovíta Štúra – reprodukcia litografie od českého litografa Františka Koláři s rukopisným textom a podpisom L. Štúra. In: *Digitálna knižnica a digitálny archív* [online]. 04/10/2013 [cit. 06/12/2018]. Dostupné na internete: <<http://dikda.eu/ludovit-stur-dokumenty-literarneho-archivu-snk/>>.

¹³¹ Pripomínáme si prijatie Žiadostí slovenského národa. In *Napalete* [online]. 10/05/2016 [cit. 06/12/2018]. Dostupné na internete: <<https://napalete.sk/wp-content/uploads/2016/05/ziadosti-slovenskeho-naroda-2-psko-szm-com.jpg>>.

Pittsburská dohoda zahraničných Čechov a Slovákov na základe ktorej sa odvodzovali autonomistické požiadavky.¹³²

¹³² TLAČOVÁ AGENTÚRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Pittsburská dohoda schvaľovala spojenie Slovákov a Čechov v samostatnom štáte, v ktorom malo mať Slovensko vlastnú administratívu a snem. In *Teraz* [online]. 25/10/2013 [cit. 06/12/2018]. Dostupné na internete: <<https://www.teraz.sk/slovensko/pittsburska-dohoda-slovensko/62432-clanok.html>>.

Príloha č. 4

Andrej Hlinka, slovenský katolícky kňaz, politik, vodca autonomistického hnutia.¹³³

Príloha č. 5

Jozef Tiso, slovenský katolícky kňaz, prezident Prvej Slovenskej republiky.¹³⁴

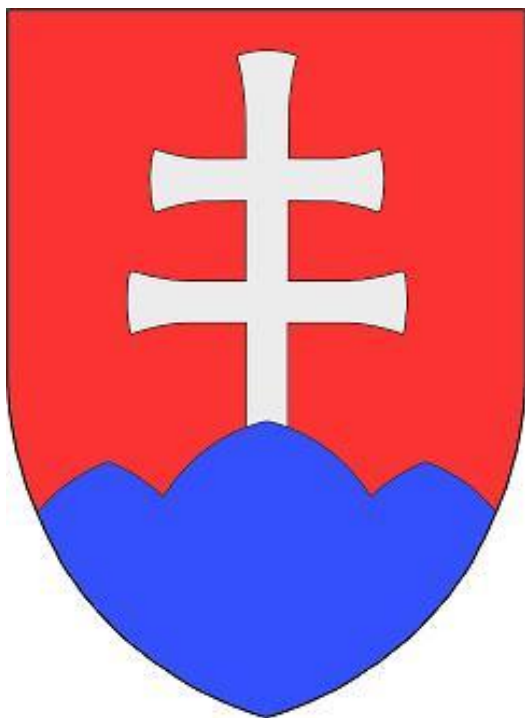
---

¹³³ Andrej Hlinka, rímskokatolícky kňaz, politik. In. *Wikipedia* [online]. [cit. 06/12/2018]. Dostupné na internete: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Andrej_Hlinka#/media/File:Andrej_hlinka.jpg>.

¹³⁴ CAGÁŇ, Igor. Jozef Tiso a židia. Úlomky zo zamlčovaných skutočností. In *Nové slobodné Slovensko* [online]. 13/05/2013 [cit. 06/12/2018]. Dostupné na internete: <<http://nss.sk/4801/jozef-tiso-a-zidia-ulomky-zo-zamlciavanych-skutocnosti>>.

Príloha č. 6 Štátny znak Prvej Slovenskej republiky.¹³⁵

Príloha č. 7 Hymna Prvej Slovenskej republiky.¹³⁶

*Hej, Slováci, ešte naša
slovenská reč žije,
Dokiaľ naše verné srdce
za náš národ bije.*

*Žije, žije, duch slovenský,
bude žiť naveky,
Hrom a peklo, márne vaše
proti nám sú vzteky!*

*Jazyka dar zveril nám Boh,
Boh náš hromovládny,
Nesmie nám ho teda vyrvať
na tom svete žiadny;*

*I nechže je koľko ľudí,
toľko čertov v svete;
Boh je s nami: kto proti nám,
toho Parom zmetie.*

*A nechže sa i nad nami
hrozná búrka vzniesie,
Skala puká, dub sa láme
a zem nech sa trasie;*

*My stojíme stále pevne,
ako múry hradné.
Čierna zem pohltí toho,
kto odstúpi zradne!*

¹³⁵ Dejiny slovenskej štátnosti IV. – Prvá Slovenská republika/ novodobá samostatná štátnosť. In *Blog Slovenskej pospolitosti*. [online]. 26/10/2009 [cit. 06/12/2018]. Dostupné na internete: <<https://pospolitost.wordpress.com/2009/10/26/dejiny-slovenskej-statnosti-iv---prva-slovenska-republika-novodoba-slovenska-samostatna-statnost/>>.

¹³⁶ Hej, Slováci. In *Wikipedia* [online]. [cit. 06/12/2018]. Dostupné na internete: <https://sk.wikipedia.org/wiki/Hej,_Slováci>.

Anotácia

Meno a priezvisko:	Bc. Julián Orlický
Katedra:	Spoločenských vied, PdF UP Olomouc
Vedúci práce:	doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.
Rok obhajoby:	2018

Názov práce:	Slovenský nacionalizmus očami slovenskej historiografie
Názov práce v angličtine:	The view of Slovak nationalism by the Slovak historiography
Anotácia práce:	Témou diplomovej práce je zhodnotenie slovenskej historiografie, ktorá sa zaoberá vplyvom slovenského nacionalizmu na slovenské dejiny 19. a 20. storočia. Práca sa zaoberá teoretickými pojmami národ a nacionalizmus, stručným prehľadom dejín a vybranou historiografiou k slovenským dejinám 19. a 20. storočia.
Kľúčové slová:	národ, nacionalizmus, identita, totalita, slovenské dejiny, historiografia
Anotácia práce v angličtine:	The topic of the diploma thesis is the evaluation of Slovak historiography, which deals with the influence of Slovak nationalism on the Slovak history of the 19th and 20th century. The thesis deals with theoretical concepts of nation and nationalism, a brief overview of history and a selected historiography of Slovak history of 19th and 20th centuries.
Kľúčové slová v angličtine:	nation, nationalism, identity, totality, Slovak history, historiography
Prílohy viazané k práci:	7 Príloh
Rozsah práce:	90 strán
Jazyk práce:	Slovenský jazyk